

ISSN 1300-7319

1
2014

PLANLAMA

TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI YAYINI

PLANLAMA

Editör (Editor)

Tayfun KAHRAMAN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Yayın Kurulu (Editorial Board)

Süleyman BALYEMEZ

İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Tuba İNAL ÇEKİÇ

YTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ahmet Kıvanç KUTLUCA

Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ece Özden PAK

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Danışma Kurulu (Advisory Board)

Gürkan AKGÜN

Beylikdüzü Belediyesi / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Akif Burak ATLAR

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Duygu CİHANGER

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Çare Olgun ÇALIŞKAN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Kumru ÇILGIN

MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü / TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Aysun KOCA

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Ümit ÖZCAN

Serbest Şehir Plancısı / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Emre SEVİM

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı / TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi

Özlem ŞENYOL

Bornova Belediyesi / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Hakem Kurulu - Rewievers

Mehmet Rifat AKBULUT
Müslüm AKINCI
Murat BALAMİR
Tayfun ÇINAR
Erol DEMİR
İclal DİNÇER
Bülent DURU
Zeynep ENLİL
Gülden ERKUT
Melih ERSOY

Yiğit EVREN
Haluk EYİDOĞAN
Haluk GERÇEK
Ferhan GEZİCİ KORTEN
Cengiz GİRİTLİOLU
Sezai GÖKSU
A. Emel GÖKSU
Zekai GÖRGÜLÜ
Aydın GÜLAN
Nuran Zeren GÜLERSOY

Behzat GÜRKAN
Tolga İSLAM
Ruşen KELEŞ
Hüseyin Çağatay KESKİNOK
Biray KOLLUĞLU
Seda KUNDAK
Ayşe Nur ÖKTEN
Gülşen ÖZAYDIN
Semahat ÖZDEMİR
Pelin Pınar ÖZDEN

Cenk ŞAHİN
Betül ŞENGEZER
Nilgün Görer TAMER
Sırma TURGUT
Ali TÜREL
Handan TÜRKÖĞLU
Asuman TÜRKÜN
Tolga ÜNLÜ
Murat Cemal YALÇINTAN
Ahmet Cengiz YILDIZCI

ISSN 1300-7319

TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın Yayın Organıdır

Oda birimlerine ve üyelere ücretsiz gönderilir

Yılda Üç Defa Yayınlanır (Mart, Temmuz, Kasım)

PLANLAMA Ulrich's veri tabanında dizinlenmektedir.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: TMMOB Şehir Plancıları Odası adına Orhan SARIALTUN

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

İletişim: planlama@planlamadergisi.org

Adres: Cihannüma Mah. Akdoğan Sok. Başar Apt. No:30 D:6-7 Beşiktaş/İSTANBUL

Tel: 0212 275 43 67

Faks: 0212 272 91 19

E-posta: planlama@planlamadergisi.org

İnternet adresi:

www.planlamadergisi.org

www.journalofplanning.org

www.jplanning.org

Yayına hazırlama: KARE YAYINCILIK

www.kareyayincilik.com

Tel: 0216 550 61 11

Faks: 0216 550 61 12

E-posta: kareyayincilik@gmail.com

Basım tarihi: Aralık 2014

Yayın türü: Süreli yayın

Baskı adedi: 4000

Sayfa tasarımı: Edibe ÇOMAKTEKİN

Matbaa: Aydan Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş

Alinteri Bulvarı, 3364 Sokak No: 4, Ostim, Ankara

PLANLAMA

Yazarlara Bilgi

Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın yayın organıdır. Planlama Dergisi, planlama, tasarım, kent sosyolojisi ve kentsel ve bölgesel çalışma alanından orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlayan hakemli bir dergidir. Oda üyelerine ücretsiz dağıtılan dergi; şehir ve bölge planlama alanındaki uygulama örneklerinin yanı sıra politika uygulamalarını, uygulama araçlarını ve sosyolojik çalışmaları meslektaşlarına ve okurlara ulaştırma çabasında olup, yılda üç kez yayınlanmaktadır (Mart, Temmuz, Kasım). Planlama Dergisi'nin, TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınması öngörülmektedir.

Dergide Türkçe ve İngilizce yazılmış makalelere yer verilmektedir. Araştırma makaleleri için yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 9000, görüş ve araştırma özetleri için 2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır ve incelenmeleri için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur, gereken koşullarda yazarlardan yazıları hakkındaki soruları yanıtlaması ve eksikleri tamamlaması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır, bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir, yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi; çalışmanın daha önce yayımlanmadığı ve Planlama Dergisi'nde yayımlanmasının editör ekibi tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar), çalışmanın yayımlanmasının kabulünden başlayarak, yazıya ait her hakkı TMMOB Şehir Plancıları Odası'na devretmektedir(ler). Yazar(lar), izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayımlamayacaklarını kabul eder(ler). Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise, toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmelidir.

KATEGORİLER

Araştırma Makaleleri: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda yeterli bilimsel inceleme, gözlem ve araştırmalara dayanarak bir sonuca ulaşan orijinal ve özgün çalışmalardır. Türkçe yazılmış makaleler Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar sözcükler, yabancı dilde başlık, yabancı dilde özet ve anahtar sözcükler, giriş, materyal ve metod, bulgular, tartışma ve sonuç ile kaynaklar bölümlerinden oluşmalı ve metin, tablo, şekil vs. dahil 10 sayfayı aşmamalıdır. Yabancı dilde yazılmış makaleler yabancı dilde başlık, yabancı dilde özet ve anahtar sözcükler, Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar sözcükler ile birlikte Türkçe makale yazım kurallarında belirtilen diğer bölümlerden oluşur. Türkçe ve yabancı dilde özetlerin her biri yaklaşık en az 200- en fazla 400 sözcükten oluşmalıdır.

Derleme Yazılar: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda güncel ve önemli bir konuyu, yazının kendi görüş ve araştırmalarından elde ettiği sonuçların da değerlendirildiği özgün yazılardır. Bu yazıların başlık ve özet bölümleri orijinal araştırma makalesi formatında yazılmalı, bundan sonraki bölümleri giriş, metin ve kaynaklardan oluşmalı ve 10 sayfayı geçmemelidir.

Ayrıca Planlama Dergisi kapsamında Görüş Yazısı, Kitap İnceleme kategorilerinin yanı sıra Çeviri, Yarışma Sunumları, Araştırma Özetleri, Oda Görüşü ve Değerlendirmeler alt başlıklarındaki yazılar, yayın kurulu ve editör süzgecinden geçerek yayınlanabilir.

MAKALE BAŞVURUSU

Planlama Dergisi'ne makale başvuruları çevrimiçi olarak kabul edilmektedir. Planlama Dergisi'nin web sayfasında (www.planlamadergisi.org / www.journalofplanning.org / www.jplanning.org) "çevrim içi makale gönder" ya da "journal agent" sekmesini kullanarak makale başvurusu yapılabilir.

MAKALE HAZIRLAMA DETAYLARI

Yazıların hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 11 punto büyüklükte "Arial" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır. Sayfalara göre sıralama, başvuru mektubu (1. sayfa); başlık sayfası (2. sayfa); Türkçe özet (3. sayfa); yazının İngilizce başlığı ve özeti (4. sayfa) şeklinde yapılmalıdır. Sonraki sayfalarda ise yazının bölümleri ile varsa teşekkür ve kaynaklar yer almalıdır.

Başvuru mektubunda yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmeli ve yazar isimlerinin yanında imzaları bulunmalıdır. Başlık sayfasında yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca "yazımadan sorumlu" yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir. Özetler 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır.

Tablo, şekil, grafik ve resimler: Tüm tablo, şekil ve grafikler metnin sonunda, her biri ayrı bir kâğıda basılmış olarak ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde, ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin "Şekil 1 burada yer alacaktır" ifadesi kullanılarak) belirtilmelidir. Yazarlara ait olmayan, başka kaynaklarca daha önce yayınlanmış tüm resim, şekil ve tablolar için yayın hakkına sahip kişilerden izin alınmalı ve izin belgesi yazıyla birlikte gönderilmelidir.

Gönderilen yazılarda kaynakça gösteriminde uluslararası geçerliliği olan "APA 6.0 Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterim Biçimi" kullanılacaktır.

Tek yazarlı kitap

Abisel, N. (2006). Sessiz Sinema. Ankara: Deki.

Zizek, S. (2009). Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü. Bahadır Turan (Çev.).

İstanbul: Encore.

Çok yazarlı kitap:

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğlu, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). Çok Tuhaf Çok Tanıdık. İstanbul: Metis.

Editörlü kitap:

Özbek, M. (Ed.) (2005). Kamusal Alan. İstanbul: Hil.

Editörlü kitapta bölüm

Kejanlioğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Birden çok baskısı olan kitap

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). The Elements of Style (4. Baskı). New York: Longman.

Sadece elektronik basılı kitap

O'Keefe, E. (n.d.). Egoism & the cnsts in Western values. erişim <http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?item1135>

Kitabın elektronik versiyonu

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream.

J. Strachey (Ed. & Trans.), The standart edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 4, pp. 96-121).
<http://books.google.com/books> (Özgün eser 1900 tarihli)

Shotton, M. A (1989). Computer addiction? A study of computer dependency [DX Reader version]. Retrieved from
<http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth [Adobe Digital Editions version]. doi: 10.1036/00713937

Elektronik adresten yararlanılan kaynakta, kaynağın erişilebileceği URL verilir:

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Elektronik makaleler: varsa digitaj object identifier (DOI) numarası belirtilmelidir.

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

Elektronik gazete makaleleri:

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek. www.hurriyet.com.tr

Çok ciltli çalışmalar:

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.
Metin İçinde: (Pflanze, 1963-1990)

Çok ciltli çalışmalarda tek cilt kullanımı:

Pflanze, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and The Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Daha önceki bir baskının yeni basımı:

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin İçinde: (Smith, 1776/1976)

Kitaptan çevrilmiş bölüm:

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).
Metin İçinde: (Weber, 1904-1905/1958)

Rapor ve teknik makaleler:

Gencil Bek, M. (1998). Mediscap Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BA-YAUM.

Dergiden tek yazarlı makale:

Aktay, Y. (1999). Aklın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Dergiden çok yazarlı makale:

Binark, F. M., Çelikan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

Elektronik dergiden makale:

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Nambia. Online Journal of Peace and Conflict Resolution, 5 (1) (varsa doi numarası, yoksa URL verilir. URL örneği:
http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm

Kaynağa ait sayfanın adresi (URL) ya da varsa sadece doi numarası yeterlidir.

Yazarı belli olmayan editör yazısı:

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial•]. (2006). Journal of Contingencies and Crisis Management, 14, 1-2.

Yazarı belli olmayan gazete ve dergi yazıları için:

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.

Strong afterchocks continue in California. (2003, 26 Aralık). New York Times [Ulusal Baskı]. s.23.

Metin İçinde: (United States and the Americas, 2003) (Strong aftershock, 2003)

Yazarı belli olan gazete ve dergi yazıları için:

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope pleads for end to terrorism and war. New York Times, s.21.

Tanıtım yazıları:

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in your genes. [Review of the book Nature via nurture: Genes, experience, and what makes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Basılmamış tezler, posterler, bildiriler:

YÖK'den indirilmiş ise URL adresi de künye bilgileri sonuna verilir.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ansiklopediler:

Balkans: History. (1987). Encyclopaedia Britannica içinde (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570- 588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.
Metin İçinde: (Balkans: History, 1987)

Sözlükler:

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster's collegiate dictionary (11. Baskı). Springfield, MA: Merriam-Webster's.
Metin İçinde: (Gerrymander, 2003)

Görüşme:

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004,

Televizyon programı:

Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), Simpsonlar içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.
Metin İçinde: (Simpsonlar, 2002)

Film:

Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). Malta Şahini [Film]. U.S.: Warner.
Metin İçinde: (Malta Şahini, 1941)

Fotoğraf:

Adams, Ansel. (1927). Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago. If in text: (Adams, 1927)

Değerlendirme ve Basım Süreci:

Ön Değerlendirme: Dergi ön değerlendirmeyi tüm makale kategorileri için uygulamaktadır. Tüm makaleler dergi editör ekibi tarafından incelenir ve uygun bulunan makaleler ön değerlendirme amacıyla yayın kuruluna iletilir. Tüm makaleler editörlerce dergi yazım kuralları ve bilimsel içerik açısından değerlendirilir. Gerekli görüldüğünde yazıda istenen değişiklikler yazara editörlerce yazılı olarak bildirilir.

"Araştırma Makaleleri", ön değerlendirme sonucunda uygun bulunursa, yayın kurulu tarafından ilgili hakemlere gönderilerek "değerlendirme" süreci başlar.

Yazının Sorumluluğu: Yazarlar basılmış halde olan makalelerinde bulunan bilgilerin tüm sorumluluğunu üstlenirler. Dergi bu makalelerin sorumluluğunu üstlenmez.

Basım Hakkı: Dergide Basılmış bir Makalenin tamamı veya bir kısmı, makaleye ait resimler veya tablolar Planlama Dergisi editörü ve Planlama Dergisi yayın Kurulu, bilgisi ve yazılı izni olmadan başka bir dergide basılamaz.

Gerekli Bilgiler: Dergi editörü ya da yayın kurulu ön değerlendirme sürecinde gerek duyduklarında makalenin dayandırıldığı verileri incelemek için yazardan isteyebilirler. Bu nedenle yazara kolay ulaşımı sağlayacak adres ve diğer iletişim araçlarının başlık sayfasında yer alması önemlidir.

Information for the Authors

The Journal of Planning is an official publication of UCTEA, Chamber of Urban Planners. It is an anonymously peer-reviewed journal including original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, design, urban sociology and urban and regional studies. The journal has been published three times annually (March, July, November) distributed free to the members attempting to reach colleagues and readers through implementation case studies and tools in urban and regional planning field as well as politics and sociology. Planning is expected soon to be indexed in EBSCO Host Art & Architecture Complete and to be recognised as national refereed journal in the Social Science Data Base of ULAKBİM by TUBİTAK.

Manuscripts could be submitted in English or in Turkish. Preferred length for manuscripts is 9000 words for articles, or 2000-25000 words for viewpoints and research briefs including Notes and References. All submissions are initially reviewed by the editors, and then are sent to reviewers. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, authors are asked for responses to outstanding questions or for addition of any missing information. For accuracy and clarity, a detailed manuscript editing is undertaken for all manuscripts accepted to be published. Final galley proofs are sent to the authors for approval.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before and that its publication in The Journal of Planning is approved by all editors. The author(s) transfer(s) the copyright to UCTEA, Chamber of Urban Planners after the acceptance. The author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Chamber. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the name date, and the place of the meeting.

CATEGORIES

Research Articles: These are the articles that have an original and genuine conclusion based on a sufficient scientific study, observation and research. Articles in Turkish must have title, summary and keywords in Turkish in addition to introduction, material and method, findings, disputes, conclusion and references. There is a 10 page limit for the research articles including the text, tables and figures. Articles in other languages must have title, summary and keywords in the original language and both in Turkish also has been written according to the manuscript preparation guide for the Turkish articles. The limit for the summaries (ABSTRACTS?) in all languages is between 200 to 400 words.

Collation Articles: These are the articles written about the topics listed above that also reflect and evaluate the opinion and research results of the author over an important contemporary issue. The article's title and summary parts shall be in the same format as Research Articles and shall continue with introduction, main text and references. The article must not be more than 10 pages.

In addition, viewpoint articles, book reviews, translations, presentation of competitions, research reviews are accepted to be published in The Journal of Planning after they are approved.

Application: Applications are only accepted online. Please see the link: www.planlamadergisi.org or www.journalofplanning.org or www.jplanning.org and proceed application through "Journal Agent" tab.

Article preparation: Articles should have double-line spacing, leaving sufficient margin on both sides. The font size (11 points) and style (Arial) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively. Cover letter, article title, author names and institutions and correspondence address, abstract in Turkish (for Turkish authors only), and

abstract in English should be provided before the main text.

The cover letter must contain a brief statement that the article has been read and approved by all authors, that it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in another journal. It should contain the names and signatures of all authors. Abstracts should not exceed 400 words.

Figures, illustrations and tables: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text. Authors themselves are responsible for obtaining permission to reproduce copyright material from other sources.

The articles' reference must be written according to the international APA 6.0 Formatting and Style Guide:

Single Author Book

Zizek, S. (2009). *Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü*. Bahadır Turan (Çev.). İstanbul: Encore.

Multi-Author Book

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). *Çok Tuhaf Çok Tanıdık*. İstanbul: Metis.

Edited Book

Özbek, M. (Ed.) (2005). *Kamusal Alan*. İstanbul: Hil.

Edited Book Chapter

Kejanlioğlu, B. (2005). *Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı*. Meral Özbek (Ed.), *Kamusal Alan içinde* (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Edition other than the First

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). *The Elements of Style* (4. Baskı). New York: Longman.

Only Electronically Printed Book / e-Book as Main Reference

O'Keefe, E. (n.d.). *Egoism & the cnsts in Western values*. date <http://www.onlineoriginals.com/showitem.asp?item=135>

Electronic Version of the Book / e-Book Version of Main Reference

Freud, S. (1953). *The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream*.

J. Strachey (Ed. & Trans.), *The standart edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 4, pp. 96-121). <http://books.google.com/books> (Original edition is dated 1900)

Shotton, M. A. (1989). *Computer addiction? A study of computer dependency [DX Reader version]*. Retrieved from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). *The post-traumatic stress disorder sourcebook: A guide to healing, recovery, and growth [Adobe Digital Editions version]*. doi: 10.1036/00713937

Web Links as Online References

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Article From an Online Periodical with DOI Assigned

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

e-Newspaper Articles/Columns

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek. www.hurriyet.com.tr

Multivolume Work

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.
Metin İçinde: (Pflanze, 1963-1990)

Singlevolume in a Multivolume Work

Pflanze, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and The Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Earlier Version of Former Edition

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin İçinde: (Smith, 1776/1976)

Translation

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).
If in text: (Weber, 1904-1905/1958)

Reports and Technical Articles

Gencil Bek, M. (1998). Medscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BA-YAUM.

Single Author Article from a Journal

Aktay, Y. (1999). Akıl Sososyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Multi Author Article from a Journal

Binark, F. M., Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

e-Journal Articles

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Namibia. Online Journal of Peace and Conflict Resolution, 5 (1) (If it has doi its number if it doesn't have a doi than URL shall be given. URL sample: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm)

Article of an Unknown Editor

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial•]. (2006). Journal of Contingencies and Crisis Management, 14, 1-2.

Unknown Editor Articles of Newspaper and/or Journal

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.
Strong afterchocks continue in California. (2003, 26 December). New York Times [National Edition.]. s.23.
If in text: (United States and the Americas, 2003) (Strong aftershock, 2003)

Newspaper and/or Journal Articles

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope pleads for end to terrorism and war. New York Times, s.21.

White Papers

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in your genes. [Review of the book Nature via nurture: Genes, experience, and what makes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Unpublished thesis, posters and articles

If it's downloaded from YÖK page, URL address and information shall be given at the end.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

An Encyclopedia Entry

Balkans: History. (1987). Encyclopaedia Britannica (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570-588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.
If in text: (Balkans: History, 1987)

Dictionary

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster's collegiate dictionary (11. Edition). Springfield, MA: Merriam-Webster's.
If in text: (Gerrymander, 2003)

Interviews

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. [Accessed: 13 Ocak 2004]

TV Programmes

Long, T. (Yazar), ve Moore, S. D. (Yönetmen). (2002). Bart vs. Lisa vs. 3. Sınıf [Televizyon Dizisi]. B. Oakley ve J. Weinstein (Yapımcı), Simpsonlar içinde. Bölüm: 1403 F55079. Fox.
If in text: (Simpsonlar, 2002)

Film

Huston, J. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (1941). Malta Şahini [Film]. U.S.: Warner.
If in text: (Malta Şahini, 1941)

Photograph:

Adams, Ansel. (1927). Monolith, the face of Half Dome, Yosemite National Park [Fotoğraf]. Art Institute, Chicago. If in text: (Adams, 1927)

Evaluation and Printing Process

Pre-evaluation: Pre-evaluation is mandatory for all manuscripts. All manuscripts are reviewed by the editor and appropriate manuscripts are sent to the editorial board and reviewed in terms of scientific concept. . All manuscripts are subject to editing and, if necessary, authors are asked for responses to outstanding questions or for addition of any missing information.

"Research Articles" that are found appropriate are sent to the referees for reviewing by the editorial board.

Liability of the Article: The author has the complete liability of the content of the printed manuscript. The Journal of Planning has no responsibility over the information given within the text.

Right to Publish: Without the written permission of the editor and the editorial board of The Journal of Planning, manuscripts can not be fully or partly published in any other journal.

Further Information: The editors or the editorial board have the right to ask to make further research on the fact that the manuscript is based on. Therefore, communication information (address and other) of the author must be given in the title page.

PLANLAMA

İçindekiler/Contents

Editörden	x
-----------------	---

GÖRÜŞ / VIEW

Atatürk Orman Çiftliği Surlarındaki İlk Gedik Şahin SZ	1
Türkiye’de Eko Belediyecilik Modelinin Uygulanabilmesi Üzerine Yaklaşım Bostancı SH	4
Overview of the Information Society and the Informational City in Turkey Türkiye’de Bilgi Toplumu ve Enformasyonel Kentlere Bakış Özdemir Z.....	6
Tasarımla Aldatmak: Megaproje Kabullerinin Ardındaki Siyaset Tunç G	10

ARAŞTIRMA / ARTICLES

Kentsel Planlama Deneyimlerinin Plan Başarı Ölçütleri Çerçevesinde Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi - İstanbul Örneği <i>Comparison and Evaluation of the Urban Planning Experience within the Framework of the Success Criteria for the Plan - Istanbul Example</i> Gölbaşı İ.....	18
İstanbul’da Kentsel Yeşil Alan Kullanımı ve Kentsel Yeşil Alanlardan Memnuniyet <i>Urban Green Area Use and Green Area Satisfaction in Istanbul</i> Kısar Koramaz E, Türkoğlu H	26
ICT and e-Governance: The web portals of Istanbul Metropolitan Municipality <i>Bilişim teknolojileri ve e-Yönetişim: İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin web siteleri</i> Zeka E.....	35
Soyulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek <i>Revisiting “Displacement” Through New Forms of Gentrification</i> Sönmez B.....	42

Planlama Dergisi hakemli bir dergi olarak birinci yılını tamamladı. Yayın hayatının ilk yılında meslek alanından aldığı destekle yeni çizgisinde ilerleyen dergimizin ikinci yılının ilk sayısı da bir önceki sene olduğu gibi yine planlama meslek alanına ait güncel tartışmalar ve araştırmaların verdiği yön ile baskıya hazırlandı.

Planlama alanında ülkemizdeki önemli referanslar arasında yer alan Planlama Dergisi; 2014 yılının ilk sayısında da görüş yazıları, derlemeler ve hakem sürecinden geçen araştırma makalelerinden bir araya getirildi. Özgün makalelerin aracılığıyla meslek alanımızdaki yeni tartışmalara yer açmaya özen gösterildi. Bu doğrultuda; sunulan kentsel hizmetler ile yaşam kalitesi değerlendirme ölçütlerinden en önemlileri arasında yer alan “kentsel yeşil alanlar” tartışmasının yanı sıra gelişen bilişim teknolojilerinin yeni yönetim mekanizmaları üzerindeki etkisinin İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin web siteleri aracılığıyla gerçekleştirildiği bir değerlendirilmeye de yer verildi.

İzleyen araştırma makalelerinde ise yazarlarımız şehir planlamada karar alma süreçleri ve uygulama aşamalarının yönlendirilmesindeki eksiklikler nedeniyle ortaya çıkan fiziksel, sosyal ve ekonomik olumsuzlukları İstanbul İl Çevre Düzeni Planı örneğinde ele aldılar ve soylulaştırma kavramının zaman içindeki evrimi ve değişen anlamları üzerinden hayata geçirilen projelere odaklandılar.

Ayrıca bu sayımızda da yazarlarımızın kentteki güncel tartışmaları aktaran; “Türkiye’de Bilgi Toplumu ve Enformasyonel Kentlere Bakış”, “Tasarımla aldatmak: Megaproje Kabullerinin Ardındaki Siyaset”, “Türkiye’de Eko Belediyecilik Modelinin Uygulanabilmesi Üzerine Yaklaşım”, “Atatürk Orman Çiftliği Surlarındaki İlk Gedik” başlıklı yazılarını aktardık.

Meslek alanımızda üretimde bulunan tüm meslektaşlarımızın ve bilim insanlarının yazıları ile yapmış olduğu katkılar sonucunda Dergimizde yer alan tartışmaların daha da zenginleşeceğine inanıyoruz. Her sayımızın önsözünde hatırlattığımız gibi; kentsel ve bölgesel çalışma alanlarından orijinal makalelerinizi, araştırma özetlerinizi, kitap incelemeleri ile meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşlerinizi meslektaşlarımızın yanı sıra tüm okurlarımıza ulaştırmak üzere yayın kurulumuza iletmenizi bekliyoruz.

Son olarak; dergimizin “Listing in Ulrich’s” veri tabanında taranmaya başladığını ve 2015 yılında yeni bir kapakla yayına devam edeceğimizi ve kapak tasarımına odamız bünyesinde açılacak bir yarışma ile karar verileceğini duyurur; Yayın Kurulu olarak tüm yazarlara ve emek verenlere teşekkür ederiz. Yarışmaya ilişkin detaylar en kısa sürede okuyucularımıza ve üyelerimize iletilecektir.

Yayın Kurulu

GÖRÜŞ / VIEW

Atatürk Orman Çiftliği Surlarındaki İlk Gedik

Savaş Zafer Şahin

Atılım Üniversitesi, Ankara

Kentlerimizdeki bazı önemli hafıza mekânlarının teknik bilgi, yasal dayanak ve hukuki meşruiyet gözetilmeksizin ağır müdahalelere uğradığı günler yaşıyoruz. Kentsel hafıza mekânlarına yapılan bu müdahalelerin bazı ortak özellikleri var. Öncelikle müdahalenin en pragmatik ve akut halinin gerçekleştiği anda kamuoyunun dikkatine sunuluyorlar. Bu sunum çoğu zaman müdahaleyi içinde bulunduğu bağlamdan ve ilişkiler açısından kopararak ortaya koyma şeklinde gerçekleşiyor. Müdahaleyi yapanlar da, müdahalelere karşı mücadelede bulunanlar da bu noktasal gündem yaratma eyleminin bir parçası haline geliyorlar. Bu durum bir başka müdahaleye ilişkin gündemin bir önceki müdahaleyi tartışma dışına itmesine kadar devam ediyor. Tartışma dışına itilen müdahale bir daha gündeme taşınana kadar geçen zamanda ise daha farklı siyasal ve bürokratik süreçler, müdahalenin rotasını çoktan bir önceki tartışmanın ötesine taşımış oluyor. Sonuçta, kentsel mekâna yapılan müdahalelere ilişkin tartışmalar parçalı, kesikli ve kopukluklar içeren bir nitelik kazanıyor.

Toplumsal alanda kentsel mekâna yapılan müdahalelere ilişkin tartışmanın bu parçalı ve kopukluklar içeren doğasının ta kendisinin, müdahalenin ilerlemesindeki aşamalardan birisi olup olmadığını kendimize sormamız gerekir diye düşünüyorum. Bir anda alevlenen, tarafların eylemlilikleriyle hararet kazanan ama sonrasında uzunca bir süre dolaylı olarak ve çoğunlukla da yüzeyselleştirilmiş kavrayışlarla ele alınan kentsel tartışmaların konusu olan alanlar, bu tartışmaların unutturdıkları ile değişmeye ve değiştirilmeye devam ediyor. Bu anlamda yapılan müdahalelerden çok, bu müdahalelere ilişkin tartışma süreçlerinin bir nevi müdahale edilecek alanın surlarındaki gedikler oluşturduklarını söyleyebiliriz. Tartışma her alevlendiğinde surda yeni gedikler açılmaktadır. Hafıza mekânının toplumun genelinin algısında nasıl şekillendiği de bu gediklerle birlikte yeniden tanımlanmaktadır. Bu sebeple, kentsel alana yapılan müdahalelerin doğru anlaşılmasında ve tutarlı mücadele stratejilerinin geliştirilmesinde, geçmişteki tartışmaların belli bir tarihsel derinlikle ele alınması, bu ele alışı farklı boyutlardaki değerlendirmelerin yapılması önem taşıyor.

Bu anlamda, kişisel hafızamda çok canlı bir örneği paylaşmanın sorumluluğunu hissettiğimden dolayı bu yazıda Atatürk Orman Çiftliği'ne ilişkin 2006 yılında yaşanan bir dizi olayı tarihe not bırakmak adına kaleme almaya çalışacağım. Ancak bu işe girişmeden önce şimdiden Atatürk Orman Çiftliği yağmasının 1940'lardan itibaren başladığını, Çiftlik arazisinin üçte birlik kısmının 2000'li yıllardan daha önce tahsis, satış, kira ve irtifak hakkı tesisi ile elden gittiği eleştirilerine karşı neyi kastettiğimi açıklığa kavuşturayım. 2006 yılına kadar Atatürk Orman Çiftliği ile ilgili tüm tasarruflar için Türkiye Büyük Millet Meclisinde kanun çıkarılması gerekiyordu. Yani, ulus-devletin simgelerinden birisi olan Çiftliğe ilişkin tartışmaların merkezi siyasal alanın bir parçası olduğu kabul ediliyordu. Ancak, 2006'da çıkarılan ve bugünlerde Atatürk Orman Çiftliği yağmasının önünü tam olarak açan yasa ile Çiftliğe ilişkin tasarruf tamamen Ankara Büyükşehir Belediyesine yani yerel yönetimlere bırakılmış oldu. 2006 yılı sonrasında Çiftlikteki teknik altyapı ve ulaşım ile ilgili hayrat müdahalelerin, yeni başbakanlık binasının, Ankara Park'ın ve diğer müdahalelerin bu kırılımla ilişkili olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bir başka deyişle, 2006'ya kadar kıyısından köşesinden merkezi hükümet eliyle tırtıklanarak küçültülen Çiftlik, 2006 sonrasında yerel yönetim eliyle bütünüyle parçalanmaya ve dilimlenmeye başladı. İşte bu parçalanma sürecinin önünü açan yasal düzenleme ve ilişkili siyasal süreçlerin gözden geçirilmesinin, Çiftlik sürecini anlamak için önemli olduğunu düşünüyorum.

Böylesi bir yasal düzenlemenin nasıl gündeme getirildiğini ele almadan, öncelikle dönemin siyasi atmosferini hatırlatmakta yarar var. Adalet ve Kalkınma Partisinin 2002 yılında iktidara gelmesinden sonra görece olarak temkinli adımlar attığı bir dönem yaşanmaktaydı. Devletin yapısal olarak neo-liberal dönüşümünü hedefleyen "Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı" gibi çabalar dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından veto edilirken, yerel yönetimler ve kamu yönetimine ilişkin birçok kanun parça parça Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında çok büyük tartışmalar eşliğinde ele alınmaya çalışılıyordu. Bu tartışmaların en ciddi yansımaları bütçe

görüşmeleri öncesinde görülmekteydi. 2006 yılının başlarında dönemin Maliye Bakanı Kemal Unakıtan'ın, sit alanında yer alan kaçak villalarının yasallaştırılmasına ilişkin çaba içerisine girdiği şeklinde iddialar basına yansımıştı. Bu iddialar ve daha birçok yolsuzluk iddiası yine dönemin Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal tarafından Meclis kürsüsünden çok sert bir şekilde dile getirildi ve Bakan Unakıtan hakkında Meclise gensoru verildi. Gensoru tartışmaları tüm hararetiyle devam ederken, Kemal Unakıtan'ın kürsüden yaptığı savunmasında ilginç bir ayrıntı yer almaktaydı. Unakıtan, Deniz Baykal'ı da Angora Evlerinde ikamet ettiği villasının kaçak olduğu iddiası ile suçlamaktaydı. Yolsuzluk iddialarının havada uçtuğu bu tartışmaların Atatürk Orman Çiftliği ile nasıl bir ilişkisi olduğunu ise daha ilerde sorgulayacağız.

Bu tartışmaların sürdüğü dönemde, TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi seçimleri yapıldı ve ben de Ankara Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı görevine başladım. Göreve başlamamdan çok kısa bir süre sonra da burada yazdığım satırlara kaynaklık eden bir dizi olaya tanık oldum. 2006 yılının Nisan ayı içerisinde basına Atatürk Orman Çiftliği ile ilgili bir yasanın Türkiye Büyük Millet Meclisine getirileceğine ilişkin bilgiler yansımaya başladı. Çok geçmeden de Mayıs ayı başlarında Adalet ve Kalkınma Partisi Milletvekili Salih Kapusuz tarafından verilen 5659 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi, 2/773 sıra no ile TBMM Plan Bütçe Komisyonu'na iletili. Teklifin daha önce Melih Gökçek'in 2003 yılında Kızılay Kent Merkezinin yayalara kapatılması kararını kamuoyu önünde eleştiren Kapusuz tarafından verilmesi, siyasi olarak 2004 yerel seçimlerinden hemen önce Adalet ve Kalkınma Partisine kabul edilen Gökçek'le Adalet ve Kalkınma Partisi arasındaki kaynaşmanın da bir göstergesi olma niteliğini taşımaktaydı. Yasa teklifi "ölümü gösterip sıtmaya razı etmek" tarzı bir şekilde kaleme alınmıştı. Teklifin ilk metninde "çiftlik arazisinin 10 yıllığına Ankara Büyükşehir Belediyesine devri, arazinin %5'i kadar kapalı tesis yapımına izin verilmesi, Çiftlik arazisinde ulaşım ve kentsel altyapı yatırımlarına izin verilmesi" gibi ağır hükümler bulunmaktaydı. Aslında aradan geçen sekiz yılda, yasa metni birazdan anlatacağım üzere bu hükümlere doğrudan yer verilmeyecek hale getirilmiş olsa da, yapılan uygulamaların tam da bu metindekilere uygun olması da üzerinde düşünülmesi gereken hususlar arasında.

Böyle bir yasa teklifinin Meclise verildiği haberini alır almaz, o dönem çok aktif olan ve temelleri yine Kızılay'ın yayalara kapatılması sürecine karşı yürütülen mücadelede güç birliği oluşturmak adına dönemin TMMOB Şehir Plancıları Odası Ankara Şubesi tarafından atılan "Ankaram Platformu" nezdinde girişimlerde bulunmaya başladık. Hızla bir değerlendirme yapıldı ve 12 Mayıs 2006 tarihinde Atatürk Orman Çiftliği'ne ilişkin bu yasa teklifinin yaratacağı sorunları ifade etmek üzere bir basın toplantısı düzenledik. "Sahipsiz AOÇ'nin Talanında Son Hamle: Kırarak Değil Devrederek Yağma" başlıklı basın metnini basın mensuplarının dikkatine sunarak, yasa teklifinin aslında Atatürk Orman Çiftliğinin idam fermanı olduğunu ifade ettik. Özellikle de AOÇ'nin sit alanı olduğunun ve Ankara Kentinin üst ölçekli planının yapılarak bu üst ölçek plan kararlarıyla uyumlu bir koruma amaçlı imar planı yapılması gerekliliğini bir çözüm önerisi olarak ortaya koyduk. Bu planların yapımı için de Belediye'nin mevcut kanunlara göre gerek-

li yetkilerinin bulunduğunu, bu tür işlemler için yasa teklifine yer bulunmadığını, yasa teklifinin bir Truva atı niteliği taşıdığını vurgulamaya çalıştık. Bu çabalarımız devam ederken aynı tarihte bir başka ilginç gelişme olmaktaydı. Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek basına bir açıklama yaparak, Atatürk Orman Çiftliği'ne ilişkin yasa teklifi konusunu anlatmak ve destek almak üzere Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal'dan randevu talebinde bulunacağını ifade etmekteydi. Daha önce Ankara ile ilgili önemli ve neredeyse birçoğu yargı kararlarına konu olmuş, neredeyse hiçbir konuda böyle bir girişimde bulunmamış olan Belediye Başkanının bu girişimi bizi şaşırtmıştı. Öte yandan, Atatürk Orman Çiftliği Hayvanat Bahçesindeki bir piton yılanının kaybolmasının da aynı zamana denk gelmesi ve özellikle gazetelerin Ankara eklerinde konunun çok geniş şekilde ele alınması da aynı dönemin ilginç ayrıntıları arasında yer almaktaydı. İlginç bir ayrıntı da o dönemde bu randevu talebinin hemen ardından Ankaram Platformu ve Şehir Plancıları Odası olarak bizim de Deniz Baykal'dan istediğimiz randevulara yanıt alamamamızdı.

Devam eden süreçte 3 Haziranda AOÇ'deki Atatürk Evi önünde Ankaram Platformu olarak yasa teklifine ilişkin sakinlerin dile getirildiği bir basın açıklaması daha yapıldı. Ankaram Platformunun çok yoğun olarak çalıştığı bugünlerde ayrıca bir AOÇ Mitingi ve yürüyüşü de düzenlendi. 6 Haziran 2006 tarihinde Ankaram Platformu bileşenlerinin siyasi parti teşkilatlarının ve halkın katılımıyla yaklaşık 1000 kişi Yüksel Caddesi önünde toplanarak Meclise yürüdü. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dikmen kapısı önünde bir basın açıklaması yapıldı. Oldukça gergin geçen açıklama sonrasında Meclise girerek milletvekilleri ile görüşme talebinde bulunduk. Ancak, talebimiz geri çevrildi. Dönemin CHP Milletvekili Yakup Kepenek'in araya girmesi ile birlikte Ankaram Platformunu temsilen ben, Peyzaj Mimarları Odasını temsilen Redife Kolçak ve o dönem Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı olan Gökhan Günaydın, Mimarlar Odası Ankara Şubesi Başkanı Nimet Özgönül ve diğer arkadaşla birlikte Meclise alındık. CHP Milletvekili Ali Topuz ile görüşerek, yasa teklifinin bir Truva atı niteliği taşıdığını ve mutlak surette geri çekilmesi gerektiğini tekrar ifade ettik. Hem yoğun katılımlı yürüyüş ve miting, hem muhalefet partisinin tavrı, hem de kamuoyunda yasa teklifine karşı büyüyen tepki umutlarımızı yeşertmeye başlamıştı. Bu süreçte Şubemizin hazırladığı teknik raporun da ciddi bir etkisi olduğunu düşünüyorum.

Miting ve yürüyüşten 3 gün sonra Melih Gökçekle o dönem yeni taşınmış olan Söğütözündeki CHP genel merkezinde görüşen Deniz Baykal'ın tavrı da umutlarımızı besler nitelikteydi. Kamuoyuna yansıdığı kadarıyla Deniz Baykal yasa teklifinin geri çekilmesi gerektiğini, AOÇ'nin imara açılmasının mümkün olamayacağını, diğer acil sorunlar için CHP milletvekilleri ile ortak bir çalışma yapılması gerektiğini Melih Gökçek'e iletmişti. Bu gelişmeler sonrasında yasa teklifinin askıya alınması beklenirken, teklif ilgili Meclis Komisyonunda görüşülmeye başlandı. Bu şaşırtıcı durum karşısında meclis komisyonlarını takip etmeye başladık. Hazırladığımız teknik değerlendirmeleri iktidar ve muhalefet partisi milletvekillerine ilettik. Dönemin bazı iktidar milletvekillerinden de destek gördük. Ancak, komisyon toplantıları tam bir ajitasyon manzarası içerisinde geçiyordu. Özellikle Melih Gökçek'in yasanın gerekçeleri arasında gösterdiği "Etimesgut zırlı birlikler yolu üzerindeki tra-

fık kazaları”nın mağdurlarını konuşturmak üzere Komisyona getirmesi tansiyonları yükseltmekteydi.

Haziran ayı sonlarına doğru, kamuoyunda AOÇ tartışmaları hafiflemeye başlamışken ilginç bir rota değişikliği olmaya başladı. Yasa teklifinin tamamen geri çekilmesini talep eden CHP gurubu uzlaşma gereğinden bahsetmeye, AOÇ’nde ulaşım ve teknik altyapı düzenlemeleri ile planlama yetkilerinin ve hayvanat bahçesinin işletilmesi yetkilerinin Ankara Büyükşehir Belediyesine verilmesinin yanlış olmayacağını söylemeye başladılar. Bu görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenmiş bir taslak metin ortaya çıktı. Ankaram Platformu ve Şehir Plancıları olarak bu değerlendirmenin Truva atını kabullenmek ve içeri almak olacağı yönündeki uyarılarımız etkisiz kaldı. Tüm çabalarımıza rağmen teklif değiştirildiği haliyle 21 Haziran 2006 tarihinde T.B.M.M. Genel Kurulunda kabul edildi. 8 Hazirandan 21 Hazirana kadar geçen yaklaşık 2 haftalık sürede muhalefetin tavrının nasıl ve neden değiştiği, cumhuriyeti kuran bir partinin bir cumhuriyet mirasına karşı duruşunun dönüşümü bir muamma olarak kaldı.

Teklifin Genel Kurulda kabulünün ardından bu kez cumhurbaşkanı tarafından veto edilmesine yönelik çabalarımız başladı. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’den randevu talebinde bulunuldu. Ankaram Platformu bileşenleri ile birlikte Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Kemal Nehrozoğlu ile görüşüldü ve yasanın sakıncaları iletili. Ancak, Nehrozoğlu, yasanın çok açıkça bir anayasal sakınca taşıması durumunda bir vetonun gündeme gelebileceğini, böylesi bir değerlendirme yapılacağını ifade etti. Aynı dönemde cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’e, Kamu Yönetimi Temel Kanunu ve diğer bazı düzenlemeler konusundaki vetoları sebebiyle yöneltilen ağır eleştirilerin etkisi oldu mu bilmem ama AOÇ Yasası, cumhurbaşkanı tarafından da onaylandı, 8 Temmuz 2006 tarihinde onaylanarak yürürlüğe girdi. Yürürlüğe giren yasa ile esas olarak Ankara Büyükşehir Belediyesine alana ilişkin koruma amaçlı imar planı yapma ve hayvanat bahçesini işletme yetkisi verilmekteyken, yasanın yürürlüğe girmesinin hemen ardından Ankara Büyükşehir Belediyesi kamuoyuna Çiftlik arazisinin tüm tasarrufunun kendisine geçtiği şeklinde propaganda yapmaya başladı.

Bu propaganda o dönemde hazırlanan ilk koruma amaçlı imar planının içeriğinde de görülmekteydi. Nitekim o dönem geçerli olan koruma mevzuatı gereğince yapılması gerekli katılım toplantılarında da, hem yapılan koruma planındaki eksiklikler hem de yasayla ilgili yanlış değerlendirmeler iletili. O günden sonra da TMMOB’ne bağlı özellikle Şehir Plancıları, Mimarlar, Peyzaj Mimarları ve Ziraat Mühendisleri Odaları ve Ankara İl Koordinasyon Kurulu planlama sürecini dayanışma içerisinde dikkatle izlediler, yargıya taşıldılar. Bugün her ne kadar iktidar tarafından dikkate alınmasa da yargıda elde edilen birçok kazanım bu sürecin bir sonucu olarak ortaya çıktı.

Ancak, her ne olursa olsun AOÇ surlarında açılan ilk gediğin etkileri büyük oldu. Yasayla AOÇ alanındaki belli yetkilerin Ankara Büyükşehir Belediyesine devredilmesi ile birlikte aslında bir psikolojik sınır yıkılmıştı. Yıkılan bu psikolojik sınırla birlikte, Atatürk Orman Çiftliğindeki topyekûn bir bölme ve parçalama sürecinin de önü açılmış oldu. Bu arada 8 ve 21 Haziran arasındaki 2 haftalık muamma ile ilgili olarak ilginç bir ayrıntının da, Ankara Büyükşehir Belediyesi Başkanı Melih Gökçek’in, 2006 yılının sonbaharında, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Deniz Baykal’ın Angora Evlerindeki villasının aslında kaçak olmadığı ile ilgili kamuoyuna bir dizi açıklama yapmış olduğunu ifade etmekle yetinelim. Bu ve bunun gibi tüm ayrıntılara hala dönemin gazetelerinden tek tek erişmek mümkün.

Kentsel alanda mücadele süreçlerinin kesikli doğasının mücadeleden bütünselliğine zarar verdiği açık. Bunun önüne geçmek için de mücadelede şu ya da bu şekilde yer alanların mücadeleden her anını kayda geçirmek ve tarihe not düşmek için çaba harcaması önem taşıyor. Bu, en az mekâna ilişkin verilerin, görsellerin ve teknik bilginin gelecek kuşaklara aktarılması kadar önemli bir husus. Ancak bu şekilde hafıza mekânlarına ilişkin olarak, halkın bu mekânları hafızasına yerleştirmesini sağlayacak öyküler inşa etmek mümkün olacak. Aksi takdirde Türkiye kendi deyimiyle “yenilgi yenilgi yürüyen zaferlerle” ilerleyen bir hareketin elinde tüm hecelerini, sözlerini ve mekânlarını yitirecek.

GÖRÜŞ / VIEW

Türkiye’de Eko Belediyecilik Modelinin Uygulanabilmesi Üzerine Yaklaşım

Seda H. Bostancı

Okan Üniversitesi Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler Programı, İstanbul

İskandinav ülkelerinde 1980’li yıllarda ilk uygulanmaya başlanan eko-belediyecilik yaklaşımı Avrupa’da ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yaygınlık kazanmıştır. Eko belediyecilik sürdürülebilir topluluklar yaratmak için sistematik yaklaşım içermektedir. Bu sistematik yaklaşımlar arasında belirli politikalar ve uygulamalar 1989’da İsveç’te kurulan kar amacı gütmeyen kurum olan The Natural Step tarafından belirlenmiştir. “Bu kurumun belirlediği başlıca konular, fosil yakıtlar ve yer altı metallerine bağımlılığın azaltılması, sentetik kimyasallar ve diğer doğal olmayan maddelere bağımlılığın azaltılması, doğaya tehdit oluşturan unsurları azaltma ve önleme, insan gereksinimlerinin adaletli ve etkin karşılanması olarak belirlenmiştir” (Sustainable Lawrence, 2006). “1980 yılında ilk eko-belediyecilik, Finlandiya belediyeleri arasında yer alan Suomussalmi’de, uygulamıştır” (Langlais, 2009). “Onaltı öncü eko belediyeden biri olan İsveç’in Lakeview belediyesi, Suomussalmi’den etkilenerek, temel yaklaşımını düşük yoğunluklu alanlarda ekolojiyi yerel toplulukların gelişiminde temel dayanak olarak ele almıştır” (Malmberg, 2007).

Eko belediyecilik, ilkelerini Yerel Gündem 21 yaklaşımı ile ilişkili olarak geliştirmektedir. Bu ilkeler, katılımcılık, yeşil bina standartları, sürdürülebilir planlama, sürdürülebilir ulaşım, iklim değişikliği ile mücadele, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, atık yönetimi ve geri dönüşüm gibi çeşitli alanları kapsamaktadır. Türkiye’de belediyelerin çevre ile ilgili çalışmalarında bu konulara yer verdiği bilinmektedir. Bu süreçlerde Türkiye’de bütünlük ve kapsamlı eko belediyecilik anlayışının yaygınlaştırılabilmesi için belediye yöneticileri, uygulama ve karar almada, katılımcı stratejiler geliştirmelidir. İskandinav ülkelerinde ortaya çıkan bir modelin ülkemiz belediyelerine adapte edilmesinde karşılaşılan öncelikli farklılık nüfus ve kentsel yoğunlaşma üzerinedir. Özellikle İstanbul ve diğer büyükşehirlerde belediyecilik anlayışı, nüfus yoğunluğu, deprem riski ve

arz talep dengelerine bağlı olarak, kentsel dönüşüm üzerine şekillenmektedir. Türkiye’de eko belediyecilik modeli, öncelikle nüfus yoğunluğu az olan, yenilenebilir enerji kaynakları yönünden potansiyeli bilinen ve halk katılımının sağlanabileceği küçük ölçekli ilçelerde uygulanmaya başlanabilir. Ülkemizde son yıllarda yaşanan sel felaketleri ve kuraklık tehdidi, küresel iklim değişikliklerine karşı mücadelede belirli bir kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Eko belediyeciliğin geliştirilmesi adına bu ilgi potansiyel yaratmaktadır.

Ülkemizde Eko belediyecilik modelini uygulayabilmek ve konuya dikkat çekebilmek için Yerel Gündem 21 iyi bir başlangıç noktasıdır. Yerel Gündem 21’e bağlı olarak oluşturulmuş kent konseylerinin çalışma grupları arasında genellikle çevre ile ilgili olanları vardır. Fakat kent konseylerinin faaliyetleri detaylı olarak incelediğinde, çevre alanını da kapsayan çoğu proje önerisinin uygulamaya geçirilememiş olması, bu alanda eleştiri konusudur.

Türkiye genelinde, büyükşehir, il ve ilçe belediyelerinin çevre müdürlüklerinde, çevre temizliği, evsel atıkların geri-dönüşümü, atık bertaraf yöntemlerinde çevreci yaklaşımlar konularında fark edilir gelişmelerin yaşandığı görülmektedir.

Yeşil bina sertifikasyonu, ülkemizde özellikle yeni ve özel binaların sahiplerinin ve proje yürütücülerinin talepleri doğrultusunda alınmaya başlanarak, tasarımda rekabet unsuru haline gelmiştir. Belediyelerin web siteleri incelendiğinde Küçükçekmece, Ataşehir, Sarıyer Belediyelerinin hizmet binalarının, yeşil bina sertifikası aldıkları ve bu konuda faaliyet içinde oldukları görülmektedir (Küçükçekmece Belediyesi, 2014; Ataşehir Belediyesi, 2013; Sarıyer Belediyesi, 2014).

Sürdürülebilir ulaşım özellikle, Sağlıklı Kentler Birliği üyesi

olan İzmir ve Bursa Büyükşehir Belediyeleri gibi belediyelerde kapsamlı olarak kurgulanmaya başlanmıştır. Bisiklet ve yaya yollarının arttırılması ve bu çevreci ulaşım şekillerini yaşam tarzı haline getirmek için belediye etkinlikleri düzenlenmesi, sürdürülebilir toplumlar yaratılması adına girişimler yaygınlaşmaya başlamıştır.

Eko belediyecilik yaklaşımı ile kentsel dönüşüm sürecine bakıldığında, ekolojik değerleri gözetmeyen yer seçimi kararları ile tasarlanmış bina yeşil sertifika alsa bile, böyle bir proje sürdürülebilirlik ilkelerine uygun değildir. Yeşil dönüşüm, bu alanda yeni söylem olarak gündemdedir. Belediyelerin kent planlama ve kentsel dönüşüm alanlarında, sürdürülebilir gelişme ilkelelerine uygun, yeşil dönüşüm sürecini ele alan planlama projeleri oldukça azdır. Özellikle, büyükşehirlerde gerçekleşen büyük ölçekli projeler çevresel değerleri tehdit edici nitelikler taşımaktadır.

İklim değişimleri ile mücadele alanında, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Türkiye’deki ilk Bölgesel İklim Eylem Planını hazırlamak üzere çalışmalara başlamıştır. “Eylem planında dikkat çekici konular arasında, eko-bölge oluşturulması, yerel sakinler için ‘Enerji Bilgi Noktası’ ve kurumlar için ‘Yerel Enerji Ajansı’ oluşturulması, mevcut ulaşım altyapısını kullanarak toplu taşımanın geliştirilmesi ve gelişmiş yeşil teknolojilere geçiş, enerji verimli araçlar kullanılması için teşvik ve destek, kanalizasyon suyu arıtma tesisleri ve çamur arıtma projeleri için enerji verimliliğinin arttırılması, yer almaktadır” (Müftüoğlu Güleç, 2014).

Yenilenebilir enerji kaynaklarına ilişkin projeler geliştirmeyi gündemlerine alan belediyelerin projeleri genellikle, uluslararası kuruluşların fon destekleri ve özel sektör işbirlikleri ile gerçekleştirilmektedir. Bursa Gürsu Belediyesi’nin güneş enerjisi projesi, Kırşehir Belediyesi’nin rüzgâr türbinleri projesi bu alandaki örneklerdendir.

Avrupa’daki uygulamalarla bağlantılı olarak, Türkiye belediyelerinde, eko-kent, sağlık kenti, sakin şehir gibi sürdürülebilir kentsel yaşam modelleri geliştirilmeye başlanmıştır. Bursa Nilüfer Belediyesi Sağlık Kenti, Gaziantep Ekolojik Kent Projesi,

Sakin Şehir Seferihisar bu alanın örnekleri arasındadır.

Sonuç olarak, Türkiye’de eko-belediyecilik modelinin geliştirilmesi için belediyelerin sürdürülebilirlik ve çevre alanlarındaki öne çıkan çalışmalarından sentez oluşturulmalı; yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi için bölgesel haritalamalar yapılmalı; bu modeli yaratmış olan İskandinav ülkeleri ile ülkemiz belediyeleri arasında kardeş şehir ilişkileri ve ortak projeler geliştirilmelidir. Konulara ilişkin çalışmaların vatandaşlar tarafından benimsenmesini ve sahiplenilmesini sağlamak için katılımcılığı destekleyen sosyal projeler üretilmelidir. Eko-belediyecilik alanında geliştirilecek model önerisinde, yerel niteliklerin öne çıkarılması ve özgün yaklaşımlar uygulanabilirliği kolaylaştıracaktır. Ülkemizde belediyelerin çevre alanında atılım yapabilmeleri için, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, meslek odalarının bu alanda belediyeleri etkilemeleri ve teşvik etmeleri önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

1. Ataşehir Belediyesi, (erişim. 2014, 20 Temmuz). Ataşehir Belediyesi akıllı – yeşil belediye hizmet binası. www.yeni.atasehir.bel.tr/Files/file/brosur/akilliyesilbina.pdf.
2. Küçükçekmece Belediyesi, (erişim. 2014, 16 Temmuz). Doğa dostu belediye binası. www.kucukcekmece.bel.tr/projelerimiz/detay.aspx.
3. Langlais, R. (2009). A Climate Of Planning: Swedish Municipal Responses To Climate Change. Davoudi, S., Crawford, J. And Mehmood, A. (Ed.), Planning for Climate Change: Strategies for Mitigation and Adaptation for Spatial Planners içinde (s. 262-271). UK: Earthscan.
4. Malmberg, F. (2007). Stimulating Learning and Innovation in Networks for Regional Sustainable Development: The Role of Local Authorities. Journal of Cleaner Production, 15(17), 1730-1741.
5. Müftüoğlu Güleç, S. (2014). Editör: Gaziantep Ekolojik Kent (Seda Müftüoğlu Güleç ile söyleşi). Yapı Dergisi. Yapıda Ekoloji 2014 Ek Sayısı.
6. Sarıyer Belediyesi, (erişim. 18 Haziran 2014), Sarıyer Belediyesi hizmet binası ve kültür merkezi. www.sariyer.bel.tr/Mudurluk/5/Proje/2623/sariyer-belediyesi-hizmetbinasi-ve-kultur-merkezi.aspx
7. Sustainable Lawrence, 2006. Editorial: “The Eco-Municipality Model For Sustainable Community Change: A Systems Approach To Creating Sustainable Communities.” [Editorial•]. (2006). www.sustainablelawrence.org/ecomunimodel.pdf.

VIEW / GÖRÜŞ

Overview of the Information Society and the Informational City in Turkey*

Türkiye’de Bilgi Toplumu ve Enformasyonel Kentlere Bakış

Zeynep Özdemir

Istanbul Technical University, Faculty of Architecture, Department of Urban and Regional Planning, Istanbul

In the last fifty years, with the development of computer and communication technology the process of acquisition and dissemination of information easily has accelerated. Especially, in the last decade of the 20th century, the concept of information society has been changed a lot so that a new information era has begun.

Many countries in the world trying to keep up with this new era have made many innovations. Crucial turning points are formed in human life while passing from industrial society to information society.

With the information age, information revolution that will create future cities is creating enormous pressure on community and cities. With the effect of increasing the population social structures of the city have begun to transform as a social, spatial and cultural. As a result, a new concept called informational city is emerging.

Although information technologies underlines the fact of the city life is coming death soon, cities still have entertainment places, parks, workplaces, schools etc. Cities are seen as process rather than a form by scientists.

How cities will be formed in the future is one of the most popular topics recently. All these terms and ideas have revealed concepts such as informational cities, and the forma-

tion of the network city. This paper includes these concepts how it is described in studies which are conducted in the world, and especially in Turkey. The most common research questions about this topic are how Turkey has improved socially with the improvements of technology era? How informational innovations about cities are interpreted in Turkey?

The basic aim of this paper is to investigate deeply the effects of informational city transformation on the society in Turkey. Informational and networking urban city concepts are interpreted with the urban planning discipline approach. At the end of the study, opinions of scientists over the world and Turkey are evaluated and predictions are obtained about the city of the future

INFORMATION SOCIETY

Several researches shown that the concept of “information society” was put forward before 1900’s. Marshall McLuhan uses fist the concept of “communication era” in 1962. Concepts of information society and communication era mentioned quite a few in world of literature in recent years. Researcher such as McLuhan (1964) Bell (1974), Toffler (1980), Masuda (198-1990), Drucker (1993), Freeman and Soete (1997), Weiner and Brown (1997), Castells (1996-2002), Headrick (2002) Webster (2002), Marshall (2003), Briggs and Burke (2004) argued this concepts in their writings. To mention these researches briefly;

McLuhan (1964: 36) suggests in his 1964 work that; communication will be provided by electronic tools in information

* This work is prepared in 2013-2014 Spring semester term, ITU Institute of Science, Urban and Regional Department, PhD Program of Urban Planning, the course “ICT in Urban Planning” prepared and given Assoc. Prof. Dr. Turgay Kerem Koramaz.

society and global cities will come up. In addition he emphasizes this new social structure will annihilate the mechanic era.

Daniel Bell (1976: 46-49) indicates that, pro-industrial society bases on knowledge. He also thinks past societies limited by time and place and he notes a new structure will come up with a revolution in information and communication technology.

When the information society concept first emerged in fifty years ago: it is seen that scientists quite well depicted today's information age. By the 1980s Alvin Toffler (1981: 356) argued that information society which to be show up as a result of the technology. By 1984, the Naisbitt (1984: 22) was talking about the importance of computer technology in the information age.

In the 90's Japanese sociologist Yonelji Masuda (1990: 4) said that basic dynamics is the material production in industrial society, so he said that the information society is very different from the industrial community. Then, In 1993, Peter Drucker (1993:18) similarly reflected that The basic economic resource was not capital, labor and natural resource in the information society and it was only information and would be information in the future.so what would be the production tool of the new society emerged.

Manuel Castells (1996: 17) published in his book described that information was data which along with the new communication technologies organized and spread. As Naisbitt in Castells emphasized which computer was On the basis of the information age. Freeman ve Soete(1997:59) said that ICT was used to improve the quality of social life. According to them information society was participatory and holistic.

In the study Webster (2002) examined in the context of five different perspectives. These perspectives are technological, economic, occupational, spatial and cultural. While he was defining information, Headrick (2002) mentioned to support brain functions such as memory, speech and idea. He said "because our brain is limited, even though it is comprehensive". So information was needed. Headrick also mentioned that it is important to easily access to information.

Briggs and Burke (2004: 281) explained information society that to shape society by means of communication. Gordon Marshall (2003: 199) discribed information society as a society which uses tools of information and communication technologies commonly in order to facilitate national and international communication and to provide easy access to information.

Consequently,, if we examine the process year by year, researchers were talking about the same definitions. However In the 2000s, easy access to information and dissemination of information was pointed out. Today countries develop sever-

al innovations to improve information technologies. It's easy to see that, the cities that can grow communication network can compete with the others, no matter how big their populations. Turkey shows an immense evolvment in recent years about information age.

Comments on the Topic by Turkish Academicians

It is known that sharing and accessing information has been slower in developing countries. Although information society is at the global level in some regions of the world, some countries are still the dominance of industrial society or a traditional agricultural society. Turkey is a developing country and over the past decade, usage of information technology has shown a development.

A Very Short Literature Review on the Topic in Turkey;

This case was started to be talked about at the beginning of the 90s so frequently. Sariaslan (1992) designated that the driving forces of the information society are information and computer which are functioning information.

According to Ceyhun ve Çağlayan (1997: 5) information society has caused to transpire a new class in society, in this sense, it has caused the disappearance of national borders. Following the development of the industrial revolution increasingly gained importance and along with technological knowledge which forms information revolution, information society occurred. As a result of this development, the emergence of the information society occurred.

Erkan, (1997: 101) said that as products of the industrial society are produced in the factories, in information society use of information is produced depending on information networks and data banks. Sarıkan (1998: 169) mentioned that transition to a knowledge-based economy which is capable of producing constantly, reproducible, and can be shared occurred with the spread of ICT and via the ICT. Also he said that the knowledge production forefront in information society.

At the end of the 90s according to Yılmaz, (1998) information society concept was used without questioning adequately. He mentioned that when the main problems like health, education, food, social security are evaluated with a true approach, it is difficult to say that we get into a new age in Turkey in aspects of information society.

In 2002, Tekeli (2002) argued information society and he said that in pre-industrial societies of people provided as using a very small amount of energy which was providing muscle power. In industrial society energy to spend on fossil fuels and machines are used so this greatly increased the amount of energy. In the information society the capability of people

is developed with computer technology at the new area. Dura and Atik (2002: 176) explained that information society of infrastructure parameters of information collection, processing and distribution facilitating elements.

In 2003, Aktel (2003: 239) said that realization of the information society had a central location. However, information society technologies are not produced adequately in Turkey. Kocacık (2003: 6) said that Turkey was a country which started late the process of industrialization so it did not get benefited much from the development of the infrastructure of the information society. Also when we look at the process of industrialization in Turkey, it is easily observed that it is a semi-industrialized society. he also said that "Today's When Looking at entered into or about to enter into an information society, it seems that they can all produce technology"

According to Uçkan (2003: 2) transition to the knowledge economy and information society in Turkey was a vital priority. He underlines that Turkey should quickly strengthen the competitive advantages and should increase national income and should provide a fair division. Also it should create sustainable employment and should improve the national education and training systems because however information which circulated freely and fairly shared created value.

In 2004, Rukancı ve Anameriç (2004) explained information society in which information was one of the elements of capital, raw materials, energy and man power of illustrate production. Also they said that information is used as raw materials and products in the economy and is shared. He described information society as information and communication technologies in all areas started to used.

In study Ökmen (2005: 544) talked about information society and globalization was intertwined at the same time they was an integral part of each other. Öztürk and Bayraktar (2009: 1283) like lots of researcher said that the driving force of information society become computers. Aydoğdu (2013) argued that information society was based on rapid growth of knowledge and it included changes and developments which covering all aspects of urban life. So it was quite important for spatial and cultural structure of cities.

INFORMATIONAL CITY IN TURKEY AND THE WORLD

Cities are being transformed with information age. This transformation affects the city as spatial, social and cultural. Castells (2008) said that this transformation was not a form, it was a process. Webber (1963) mentioned that developments in transportation and communication technology would manufacture urban settlements which would need much more space than in the past, varied and much more scattered. He also emphasized that communication was a key factor in the restructuring of urban form communication leeded to increase in the distribution of physical space and movement of

persons. Nevertheless important of Traditional urban pattern work and residential areas was declining. Webber's idea was placeless urban areas has been built on.

Gordon ve Richardson (1997) argued that Advances in ICT increases the spread of urban areas. As a result they emphasized that physical proximity becomed unnecessary. Luithlen (1998) said that However, the city planning to be given a relatively slow response to this issue.because traditional planning focused physical dimension of urban form. So according to Levy (1990) Planners should be addressed much more perspective local developments.

What will happen to physically We live in a real city which include roads, building blocks, squares, business areas, subway, commuter? According to the theories regarding urban and urban planning, city was familiar the idea network.

Aydoğdu, (2013) mentioned that informational city was easily access to information for its citizens. in this context, using infirmation an communication tecnology People who living in this city can be easily access large libraries, cultural and social activities. Castells (2008: 532) information age informed a new urban form which was a process.

Dvir (2005: 2) depicted that informational city was planned to support the development and growth of knowledge. Accordin to Meşhur (2012) with information age occured new urban area such as electronic bank, tele-city parts of the city, digital spaces and aeropolis. Ojalvo (2008) said that cities was places which opened inside the virtual windows. Every moment; Along With the virtual window was changing the meaning and changing. Consequently Cities transformed place where the virtual and the physical so closely intertwined that they can not be distinguished. Along with the emergence of the information society, this time cities converted into the structure which we can not hold and can not dominated. So we increasingly locked a limited life and a limited environment provided sense of ownership and security.

RATHER THAN RESULTS

In conclusion Information-based network systems are the main part of the production. Along with the development it was occured which urban space inevitably transformed to network space. This transformation is expected to disrupt democracy and it is anticipated that polarize as a the information rich and the information poor. Along with Transition from industrial society to information society the cities convert into the network society. So with this transformation it is seen that will occur identity problems and social movements will increase, urban form and the culture of the society will change and perception will change. If we look in the context of City people still continue to live in places. However, all activities in the new network society organized around space of flows (Castells, 2008) This ,places which have meaning completely change.Created new network occur cultural

codes, less sharing new places and space.

Passes to the information society is being redefined the role of the city. Industrial mode of production based on the following in the information society Cities no longer produces and distributes information centers have become. Cities which to be effective Social and personal service in work and social life, propound values of the information society both cultural and lifestyle in the structural transformation. Along with Industrial production based on knowledge-based production followed by transition to a knowledge-based forms of production, cities remove from feature of being industry center.

REFERENCES

- Aydoğdu, İ.B. (2013). Bilgi Kenti: Bir Değişimin Anatomisi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi / 2013 Cilt: VIII Sayı: II.
- Bell, D. (1974). The Coming of Post-Industrial Society. London: Heinemann.
- Briggs, A. and Burke, P. (2004). Medyanın toplumsal tarihi. İbrahim Sener (Çev.), İzdüşüm Yayınları, Ankara.
- Castells, M. (2002). The Information Age. Economy, Society and Culture. Vol I: The Rise of the Network Society, Cornwall: Blackwell.T.J.Ltd.
- Castells, M. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi, Çev.
- Ceyhan, Y. ve Çağlayan, U. (1997). Bilgi teknolojileri Türkiye için nasıl bir gelecek hazırlamaktadır?. Türkiye İş Bankası Kültür yay. no361 dizi 10,5
- Çukurçayır, M.A ve Çelebi, E. (2009). Bilgi Toplumu ve E-Devletleşme Sürecinde Türkiye. ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 5 Sayı 9, 2009, ss. 59–82
- Dura, C. ve Atik, H. (2002). Bilgi Toplumu-Bilgi Ekonomisi ve Türkiye.
- Drucker F. Peter (1993). Kapitalist Ötesi Toplum. Belkis Çorakçı (Çev.), İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Dvir, R. (2005). Knowledge City, seen as a Collage of Human Knowledge Moments Knowledge Cities: Approaches, Experiences, and Perspectives. (ed) F.K. Carillo, London: Elsevier, pp. 245-272.
- Erkan, H. (1997). Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme. Türkiye İş Bankası Yayını, Ankara.
- Graham, S. & Marvin, S. (1997). Cities in the Real-Time Age: Telecommunications as a Paradigm Challenge to the Conception and Planning of Urban Space, Environment and Planning. A, 29, 105–127.
- Headrick, D.R. (2002). Enformasyon çağı. Kitap Yayınevi, 1. baskı, İstanbul.
- Luithlen, L. (1998). The Gravity of Information: A New Order of Cities and the Role of the Urban Planners, Journal of Urban Technology, 5(2), 61–77.
- Masuda, Y. (1981). The Information Society as Post-industrial Society, USA: World Future Society.
- Masuda, Y. (1990). Managing in the information society. Cambridge: Blackwell.
- Manuel, C. (2008). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür. Birinci Cilt, Ağ Toplumunun Yükselişi, çev. Ebru Kılıç, 2. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Marshall, G. (2003). Sosyoloji Sözlüğü. Osman Akinhay ve Derya Kömürçü (Çev.), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- McLuhan M.(1964). Understanding Media: The Extensions of Man, Routledge and Kegan Paul, London.
- Meşhur Alkan, H.F. (2012). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) mekânsal değişime olan etkisinin kent ve bölge planlama disiplini açısından irdelenmesi. International Journal of Human Sciences [Online]. (9)2,30-60.
- Naisbitt, J. (1984). Megatrends. New York: Warner Books.
- Webber, M. (1964). The Urban Place and the Nonplace Urban Realm. in: J. M. Dyckman, D. L. Foley, A.Z. Guttenberg, W.L.C. Wheaton, and C. B. Wurster (Ed.), Explorations into Urban Structure. Philadelphia.
- Ojalvo, R. (2008). Enformasyon toplumunda kentte olmanın yeni biçimleri ve kent anlayışının dönüşümü. Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Mimarlık F. Kütüphanesi.
- Tekman, E. (2002). Enformatik sistemler ve Bilgi Toplumu” Bilgi Toplumu Geçiş: Sorunsallar/görüşler/yorumlar/eleştiriler ve tartışmalar. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Öktem, MK. (2004). Bilgi Teknolojileri ve Kamu Yönetimi, Kamu Yönetimi Gelişimi ve Güncel Sorunları. (Ed., M. Kemal Öktem - Uğur Ömürgönülşen), İmaj Yayınevi, Ankara.
- Rukancı, F. ve Anameriç H. (2004). Bilgi Toplumu ve Toplumun Bilgilenmesine Kütüphanelerin Rolü. Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu Bildiriler.
- Sarıkan H. (1998). Teknoloji yönetimi. Desnet yay.
- Tekeli İ. (2002). Bilgi toplumuna geçerken farklılaşan bilgiye ilişkin kavram alanı üzerinde bazı saptamalar Bilgi Toplumu Geçiş: Sorunlar Görüşler Yorumlar Eleştiriler ve Tartışmalar. Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Toffler, A. (1980). The Third Wave. USA: Collins.
- Uçkan, Ö. (2000). 21. Yüzyılın ilk dünya gösterisi: Expo 2000. Domus m, s: 6, Ağustos-Eylül, sf. 96.
- Webster, F., (2002). Theories of the Information Society. London: Routledge.
- Weiner, E. & Brown, A. (1997). Insider's Guide to the Future. USA: Boardroom.

ÇEVİRİ / TRANSLATION

Tasarımla Aldatmak: Megaproje Kabullerinin Ardındaki Siyaset¹

Gülçin Tunç

Uludağ Üniversitesi, Bursa

Birkaç yıl önce, büyük inşaat projelerindeki maliyet aşımalarını konu eden bir araştırmaya başlamak üzereyken üst düzey bir bürokrat tarafından tehdit edildim. Bu bürokrat, eğer hükümete ait projeler hakkında olumsuz sonuçlar ortaya koyarsam araştırma fonlarımın kesilmesi için elinden gelen herşeyi yapacağını açıkça dile getirdi. Ben de, yanıt olarak, onun bu sözlerinin söz konusu araştırmanın mutlaka yapılması gerektiğini gösterdiğini ve muhtemelen araştırmanın ilginç sonuçlar ortaya koyacağını söyledim. Araştırma sonuçları şu anda basım aşamasında ve bahsettiğim bürokrat söylediğini gerçekleştire bir daha bu hükümetten araştırma desteği alma şansım kalmamış demektir.

PROJE ONAYLARINDA MAKYAVELİST REÇETE

Hangi büyük projeler hayata geçiriliyor? Araştırma ekibindeki arkadaşlarımla birlikte, hayata geçirilen projelerin en iyi projeler olmak zorunda olmadıkları, aksine, proje sahiplerinin—kastan ya da bilmeyerek— düşük gösterilmiş maliyetler, fazla öngörülmüş gelirler, aşırı değer biçilmiş yerel ekonomik katkılar ve eksik değerlendirilmiş çevresel etkilerden oluşan fantastik bir dünya kurgulamak konusunda en başarılı işleri çıkarttıkları projeler olduğu sonucuna vardık; projelerin onay ölçütlerinin çoğu durumda bu özelliklerden oluştuğunu gördük.

Bu konu üzerine yapılmış ilk ve en geniş araştırma olan çalışmalarımız kapsamında yirmi ülkede gerçekleştirilen üç yüz projeyi inceledik. “En büyük işleri başaran hükümdarlar, kurnazlıklarıyla insanları kandırmayı bilen ve dürüstlük ilkesine bağlı kalanları eninde sonunda alt etmeyi becerebilenlerdir” gözlemini yapan Makyaveli’nin bu projelerin baş mimarı olduğunu söyleyebiliriz. Çoğu proje sahibi, yasa koyucuları, halkı

ve medyayı projenin gerçek maliyetleri ve faydaları konusunda yanlış yönlendirmek anlamına gelse de bu yaklaşımı kullanmaktan çekinmemektedir. Sonuçta, büyük kamu yatırımları ve diğer inşaat projeleri konusunda – ‘uygun olmayanın hayatta kaldığı’- sağlıksız, tersine işleyen bir Darwinizm söz konusu olmaktadır.

Proje uygulama sürecinde, gerçek kurguya baskın geldiği zaman, devasa maliyet aşımaları, gecikmeler, yokolan kaynaklar, kronikleşen borçlar ve bu zararları daha da vahim hale getiren çevresel ve toplumsal olumsuz etkiler ortaya çıkmaktadır. Bu tür projelerin içerdiği yanlış yatırım kararları, aşırı harcamalar ve finansal sorunlar Enron ve WorldCom skandalları ölçeğindedir; projelerin bu skandallardan daha az şeffaf ve düzeltilmelerinin daha güç olması ise cabasıdır.

MALİYET AŞIMLARI, FAYDA AÇIKLARI

Mevcut durumda maliyeti 4 milyar \$’ı bulan Pentagon casus uydu programı ve maliyeti 5 milyar \$’ı aşan Uluslararası Uzay İstasyonu projesi yüksek maliyetli ve düşük faydalı projelerin savunma ve uzay-havacılık alanındaki tipik örneklerindendir, fakat sorun bu tür programlar ile sınırlı değildir. Bizim araştırmamızın da odağını oluşturan ulaşım ve taşımacılık alanındaki önemli örnekler arasında; sabit dolar fiyatları temel alındığında, tahmini bütçe maliyetlerini %275 oranında ya da rakamsal olarak ifade etmek gerekirse 11 milyar \$ aşan Boston’daki Big Dig projesi (Ana Arter/Tünel Projesi olarak da bilinmektedir) yer almaktadır. Denver’a yapılan ve 5 milyar \$ maliyeti olduğu açıklanan Uluslararası Havaalanı’nın gerçek maliyeti tahmini rakamın %200’ünden fazladır. San Francisco–Oakland Körfez Geçiş Köprüsü’nün yeni etabının maliyet aşımı hali hazırda 2,5 milyar \$’dır; bu da belirlenen bütçenin %100’ünden fazladır. Los Angeles metrosu ve dünya çapında gerçekleşen daha pek çok kentiçi raylı sistem projesinde benzer maliyet aşımaları görülmektedir. Birleşik Krallık ve Fransa arasında ya-

¹ Orijinal yazı Bent Flyvbjerg. “Design by deception- The politics of megaproject approval”; Harvard Design Magazine, Spring/ Summer 2005, 50-59.

pılan “Chunnel”² tahmini bütçeyi inşaat maliyetleri açısından %80, finansman maliyetleri açısından ise %140 aşmıştır. Halka arzının ilk aşamasında Manş Tüneli’nin özel sektördeki sahibi Eurotunnel firması “%10’luk bir ihtiyat payı, öngörülemez koşulların inşaat maliyetleri üzerinde yaratabileceği olası etkilerin giderilmesi için makul bir orandır” şeklindeki açıklamasıyla yatırımcıların gözlerini boyamıştı. Oysa, bu tür projelerdeki risklerden haberdar olan biri bu oranın tünel hisselerinin satılmasına yönelik aldatıcı nitelikte bir eksik tahmin olduğunu kavrayacaktır.

Yaptığımız çalışmalar, ulaşım projelerinin, kamu binalarının, enerji santrallerinin, barajların, sulama projelerinin, spor stadyumlarının, petrol ve doğalgaz sondaj projelerinin, bilgi teknolojileri sistemlerinin, uzay ve havacılık projelerinin ve silah sistemlerinin eksik maliyet tahminleri ve bütçe aşımını içeren genel bir yapı izlediğini ortaya koymaktadır. Bu projelerin pek çoğu finansal felaketler ile sonuçlanmaktadır. Ne yazık ki, bu sonuçlar, NASA uzay aracı örneğinde görüldüğü üzere, her zaman sadece finansal olmamaktadır. 2003 yılında, fırlatılış sonrası yedi astronotun Kolombiya uzay mekiğindeki ölümü ile ilişkilendirilen yetersiz güvenlik iyileştirmelerinin, bu düşük performanslı projenin kağıt üzerinde iyi görünmesini sağlamak için bütçesinde yapılan oynamalarla yakından bağlantılı olduğunu belirtmek gerekir.

İddia edilen faydalarda meydana gelen açıklar konusunda ise, Blade Runner filminden fırlamış gibi duran ve kentin nüfus yoğunluğu en yüksek alanlarına havadan ulaşım hizmeti sağlamak üzere planlanan, 2 milyar Amerikan doları tutarındaki iki-hatlı bir raylı sistem olan Bangkok’taki Gök Tren (SkyTrain) örnek gösterilebilir. Trene ilk kez binmeye giriştiğinizde, vagonların niçin sizin bulunduğunuz noktadan oldukça uzakta durduğunu merak edebilirsiniz. Bunun açıklaması sistemin ölçeğinin fazla büyük tutulmuş olması ve dolayısıyla istasyon platformlarının kısaltılmış trenler için fazla uzun kalmasıdır. Pek çok tren ve vagon taşıt parkında beklemektedir. Neden? Çünkü gerçek trafik hacminin öngörülenin yarısından bile az olduğu görülmüştür. Gök Tren’in reklamını yapmak ve onu pazarlamak için her tür çaba gösterilmiş, ancak proje sahibi şirket sonunda finansal sorunlarla karşılaşmaktan kurtulamamıştır. Her ne kadar kentiçi raylı taşıma Bangkok gibi yoğun, kalabalık ve hava kirliliğinin yüksek olduğu bir kent için iyi bir fikir olsa da, atıl kalan kapasitelere yapılan aşırı yatırımlar, özellikle sermayenin kıt olduğu gelişmekte olan bir ülkede, kaynakların kullanımı açısından izlenecek en iyi yol değildir. Bu tür fayda açıkları oldukça yaygındır ve Manş Tüneli, Los Angeles Metrosu ve Denver Uluslararası Havaalanı projelerini de vurmuştur.

Maliyet aşımaları ve/veya fayda açıklarını içererek hazırlanan projelerin listesi bitmeyecek gibi görünmektedir. Kuzey Amerika’da: F/A-22 savaş uçağı; FBI’nın üçlü bilgi sistemi; Ontario’daki Pickering nükleer santrali; Miami ve Mexico City gibi şehirleri de içeren pek çok kentin metro sistemleri; Houston, Los Angeles ve diğer şehirlerdeki kültür-kongre merkezleri; Animas-LaPlata’daki su temin projesi; Sacramento’daki bölgesel ölçekli kanalizasyon sistemi yenilemesi; Quebec olimpik

Uluslararası Denver Havalimanı, Denver, Colorado, 1995. Fotoğraf: Dave G. Houser/ Corbis.

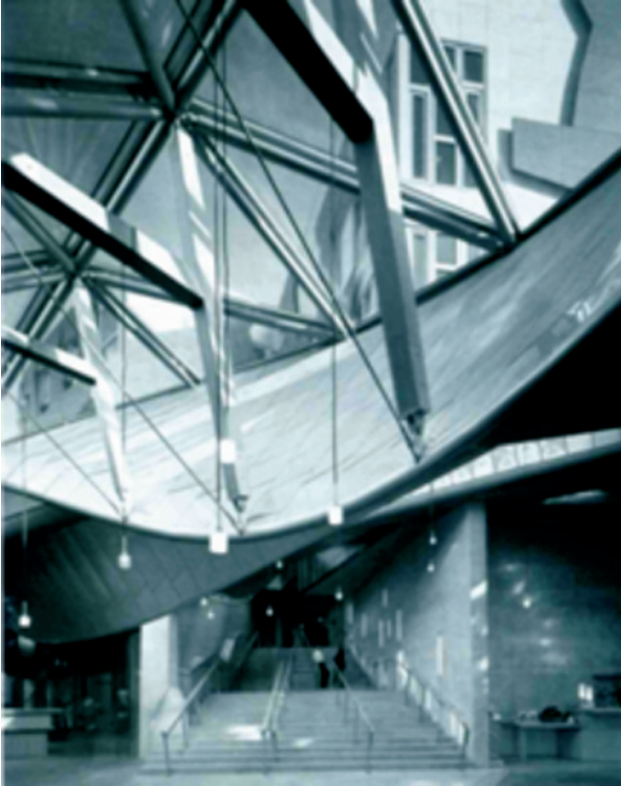

Richard Rogers Ortaklığı, Bin Yıl Kubbesi, Greenwich, İngiltere, Mart 1999. Fotoğraf: John Van Hasselt/ Corbis SYGMA.

stadyumu; Toronto’nun Gök Kubbesi (Sky Dome); Washington’daki kamusal enerji üretim sistemi ve Irak’ın yeniden inşası girişimi. Avrupa’da: Eurofighter askeri jeti; yeni Britanya Kütüphanesi; Bin Yıl (Milenyum) Kubbesi; Nimrod deniz devriye uçağı; Birleşik Krallık’taki Batı Sahili demiryolu iyileştirmesi ve bununla ilintili Railtrack mali çöküşü; Astute hücum denizaltısı; Humber köprüsü; Tyne metro sistemi; İskoç parlamento binası; Kuzey Paris hızlı tren hattı; Berlin-Hamburg arasındaki manyetik raylı tren; Hanover’daki Expo 2000; Rusya’nın Sakhalin-I petrol ve doğalgaz projesi; Norveç’teki Gardermoa havaalanı; İsveç ve Danimarka arasındaki Øresund köprüsü; İskandinavya’yı Kıta Avrupa’sına bağlayan Büyük Kemer (Great Belt) demiryolu tüneli ve Kopenhag metrosu. Avustralasya’da: Sidney’in olimpiyat stadyumları; Japonya’daki Joetsu Shinkansen hızlı tren hattı; Hindistan’daki Sardar Sarovar barajları, Surat-Manor paralı yol projesi, Kalküta metrosu ve Malezya’daki Pergau barajı. Bu listeyi daha da uzatabiliriz.

Bu tür projelere harcanan milyarların meşru kılınması için proje savunucularının hiç değiştirmeksizin sürekli kullandıkları argümanlar, projenin sağlayacağı istihdam olanakları ve yerel ekonomiye yapacağı diğer katkılardır; ancak, bunlar çoğu kez ya hiç hayata geçmemekte ya da inşaat sektörünün kendi başına sağladığı geçici iş hacmini bir kenara bırakırsak ölçülemeyecek kadar zayıf kalmaktadır. Kaldı ki inşaat işlerinin sağladığı geçici istihdam önemli olmakla birlikte, sağladığı fayda

² Proje, halk arasında kanal anlamına gelen “channel” ile “yetersiz, başarısız” anlamlarına gelen “chun” kelimelerinin birleşiminden türetilmiş “chunnel” ile anılmaktadır (Ç.N.).

EMBT RMJM, İskoç Parlamento Binası, İç mekan, Edinburgh, İskoçya, 2004. Fotoğraf: Roland Halbe/ Artur/ VIEW.

sürekliliği olmayan, son inşaat işçisi şantiyeyi terk ettiğinde ortadan kalkan bir faydadır. Yapılan çalışmalar, pek çok megaprojenin birkaç katı büyüklüğünde olan Manş Tüneli gibi devasa bir projenin bile, tünelin açılışını takip eden ilk beş yıl içinde ekonominin bütününe yaptığı olumlu etkilerin çok az sayıda ve çok küçük düzeyde olduğunu göstermektedir. Dahası Manş Tüneli projesiyle bağlantılı olarak geliştirilen önemli bir kentsel/ bölgesel proje olmadığı gibi, projeden doğrudan etkilenen bölgeler üzerindeki potansiyel etkilerinin de genelde olumsuz olduğu ortaya konulmuştur. Diğer başka araştırmaların sonuçları da bu bulguları desteklemektedir: büyük inşaat projelerinin, yaygın biçimde reklamı yapılan ve kamuoyuna duyurulan olumlu katkıları (ülke ekonomisi ve bölgesel gelişmeye yapacağı olumlu etkiler) aslında genelde var olmayan ya da marjinal kalan katkılardır; hatta bazı durumlarda katkı yapmak bir yana projeler olumsuz etkilerde bulunmaktadır. Bu, ulaşım sistemlerinin düğüm noktalarının ve otopan çıkışlarının, buralara yakın bölgelerin ekonomik gelişmesi üzerinde olumlu bir etki yapmadığı anlamına gelmez. Ancak, büyük ulaşım projelerinin yakın yerleşmeler üzerindeki net ekonomik etkisini, ki eğer böyle bir etki söz konusuysa, ölçmek zordur.

Az gelişmiş ülkelerde, büyük baraj projeleri, öngörülen hedeflere ulaşamayan ve ekonomik gelişmeye yaptıkları katkı toplum ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri yanında oldukça düşük kalan projelerin klasik örneğidir. Arundhati Roy'un bu tür projeler yüzünden insanların karşılaştığı zorlukları Yaşamın Bedeli ve Sonsuz Adaletin Muhasebesi kitaplarında keskin ve güçlü bir dille aktarması ile Hindistan'daki Sardar Sarovar ve Maheshwar barajları iyi bilinen örnekler haline gelmiştir. Büyük projelerin insanların yaşamları üzerindeki olumsuz etkisini

ortaya koymaları açısından, Çin'deki Gorges ve Malezya'daki Pergau barajlarını da içeren diğer pek çok başka örnek vardır. Ölçek olarak bu baraj projelerinden daha küçük olan ancak yine de büyük kentsel altyapı ve hizmet projesi kapsamına giren, Pakistan, Bangladeş, Hindistan ve Etiyopya'da gerçekleştirilen bazı projeler üzerine yapılan alan çalışmalarında benzer bulgulara ulaşılmıştır: proje öncesinde yapılan toplumsal etki analizlerine güvenmek mümkün değildir, bu analizlerde yoksullar dikkate alınmamaktadır ve yüz binlerce insanın yaşam alanları ve geçim kaynakları yeniden istihdam olanakları konusunda dolaysız bir alternatif ortaya konulmaksızın altüst edilmekte ya da ortadan kaldırılmaktadır. Bu, büyük projelere girişilmemesi gerektiği anlamına gelmemektedir; mega projelerin hayata geçirilmesi kararının alınmasından önce bu projelerin maliyet ve etki tahminlerinin daha gerçekçi bir şekilde yapılması ve daha etkin katılım pratiklerinin ve projelerden olumsuz etkilenenler için telafi programlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

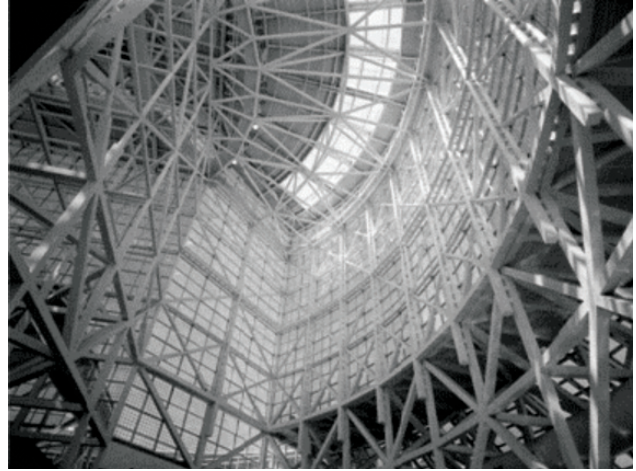
Kuşkusuz, her büyük inşaat projesi, küçültülmüş maliyetler ve abartılmış faydalar şablonunu takip etmemektedir, ama çoğu takip etmektedir. Ama çoğu takip etmektedir. İncelediğimiz projelerin on tanesinden dokuzunda projeler onaylandıktan sonra maliyetler fırlamış ve vergi yükümlülerini ya da yatırımcıları yüz milyonlarca doları ödemek durumunda bırakmıştır. %50 civarında seyreden maliyet aşırımları oldukça yaygındır. %100'ün üzerindeki maliyet aşırımları ise olağandışı değildir. Hem maliyet hem de gelirleri konusunda güvenilir veri elde edebildiğimiz kırk projelik bir örneklem içinde sadece bir projede maliyetler %20 oranından fazla, gelirler ise yine aynı oranda az tahmin edilmiştir. Buna karşılık otuz dört projede bunun tam tersi söz konusudur, yani %20'nin üstünde bir oranla maliyetler az, gelirler fazla öngörülmüştür. Kırk projeden sadece beşinde gerçekleşen ve öngörülen maliyet ve gelirler arasındaki fark %20 oranının altında olmuştur. Örneğin, demiryolu projelerinin yarısında maliyet aşırımları sabit dolar fiyatları üzerinden hesaplandığında öngörülen maliyetin en az %45'i oranındadır. Bu sonuca, yolcu kullanımı konusundaki yetersizlikler de eklendiğinde –ki projelerin yarısında gerçekleşen yolcu kullanımları tahminlerin %50'sinden daha az olmuştur– mega projelerin çoğunun niçin finansal problemler yaşadığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Richard Rogers Ortaklığı, Bin Yıl Kubbesi, Greenwich, İngiltere, Mart 1999. Fotoğraf: Mark Power/ Magnum Photos.

Mott MacDonald, Chek Lap Kok Havalimanı projesine giden köprü, Lantau Adası, Hong Kong, Haziran 1996. Fotoğraf: Michael Yamashita/ Corbis.

Gruen Ortaklığı ve Pei Cobb Freed, Los Angeles Kültür ve Kongre Merkezi, West Tower, 1996. Fotoğraf: Royalty-Free/ Corbis.

BİNA İNŞAA ETMEYEN USTA MİMAR

Kimileri, hemen hemen hiçbir projenin, hatta en çok kıymet verilenler dahil, eğer maliyet ve faydalar konusunda bir biçimde devreye sokulan yanıltmacalar söz konusu olmasaydı gerçekleşmeyeceğini iddia etmektedirler. Örneğin, Brooklyn Köprüsü'nün maliyet aşımı öngörülen maliyetin %100'ü, Sidney Opera Binası'nınki ise %1400'üdür. Eğer gerçekleşen maliyetler biliniyor olsaydı bu mimari harikalar inşaa edilmeyebilirdi. Bu sava göre yanıltmaca, projelerin -ve aynı zamanda muhteşem tasarımların- uygulanması için gereklidir.

Michael Teitz ve Andrejs Skaburskis bu çıkarım yolunu izleyerek, proje geliştiricilerinin siyasi kabulü garantilemek adına aldatıcı bir şekilde bütçesini düşük tuttıkları Sidney Opera Binası hakkında şu soruları sormaktadırlar: “İnsanlar Sidney Opera Binası'nın açıklanan bütçe içerisinde bitirileceğini gerçekten düşünmüşler midir? Yoksa hepimiz aldatmacayı kabul edip gerçekten olmasını istediğimiz birşeyin gerçekleşmesi için bir hüsnükuruntu içine mi girdik?... Avustralyalılar limanda bekleyen o dramatik yelkenlilerden³ gerçekten pişmanlık duyuyorlar mı? Yoksa daha makul maliyet tahminleri temelinde dayanan bir karar alınmamasına daha mı çok pişmanlar?”. Çoğu mega projenin gerisindeki mantık kışkırtıcı, ama aynı zamanda riskli ve belirsizdir. Sidney Opera Binası'na, özellikle de- benim de çalıştığım yer olan Aalborg Üniversitesi'nde onursal profesör olan- mimarı Jørn Utzon'a son derece takdir ve hayranlık duyuyorum. Bu hayranlığın gelişmesi mimarın çocukluğunun geçtiği kentte, Utzon Merkezi'nin yanibaşında ve hayata geçirilen diğer pek çok Utzon tasarımına yakın yaşadığınızda işten bile değildir.

Ama, bana kalırsa Utzon ve diğer mimarların tasarımlarının ancak yanıltmaca ya da hüsnükuruntu yoluyla hayata geçirilebileceğini, buna karşılık, belirlenen bütçe ve süre içerisinde kalarak tamamlanan ve öngörülenden çok daha fazla gelir getiren- Frank Gehry'nin Bilbao'daki Guggenheim Müzesi gibi- ikonik ve karmaşık tasarımlara sahip benzer örneklerin bu tür bir sürece ihtiyacı olmadığını düşünenler onları incitmiş

olurlar. Büyük projeler arasındaki bu fark nasıl açıklanabilir? Ve bu tür büyük eserleri planlarken, gerçekleştirmeleri için aldatmaca gerektiren ve gerektirmeyen projeleri birbirinden nasıl ayırabiliriz? Dikkat çekmek gerekir ki, tüm bu sorular, kamu tarafından finanse edilen projelerde kasti yanıltmacaya kalkışmanın pek çok ülkede etik ve yasa dışı olduğu gerçeğini işine katmamaktadır.

Kaldı ki Sidney Opera Binası konusundaki gerçek kayıp bu projede gerçekleşen büyük maliyet aşımı değildir. Gerçek kayıp, maliyet aşımının yarattığı çekişme ve anlaşmazlık yüzünden Utzon'un yeni sanat eserleri hayata geçirmesinin engellenmiş olmasıdır. 1966 Mart ayında, Utzon'un opera binası işini bırakarak Sidney'i terk etmesinden altı hafta sonra, Sidney Belediye Binası'nda Utzon'a destek vermek amacıyla yapılan bir toplantıda Viyana doğumlu Avusturyalı mimar Harry Seidler şunu söylemiştir: “Eğer Sayın Utzon projeden çekilirse Avustralya'nın gelecek nesillerine karşı büyük bir suç işlenmiş olacaktır...”. Seidler bir nokta dışında kendisinin bile tahmin ettiğinden daha fazla haklıydı: suç sadece Avustralya'nın gelecek nesillerine yönelmekle sınırlı kalmayabilirdi. 2003 yılında Pritzker ödülünü kazandıktan sonra Utzon Avustralya'da bile yeniden geniş kitlelerce alkışlandı. Ama onlarca yıl tasarımlarını uygulama olanağından mahrum kaldı. Frank Lloyd Wright ve Gehry'nin eserlerinde olduğu gibi Utzon'un da öne çıkacak farklı eserlerinin keyfini sürmek yerine elimizde ona ait sadece bir ana eser var. Utzon, Opera Binası'yla ilgili proje yarışmasını kazandığında otuz sekiz yaşındaydı- düşünün ki olgunlaşmış, ustalaşmış bir mimar olarak eserleri hayatımızı ne kadar zenginleştirirdi? Bunu hiçbir zaman bilemeyeceğiz. Sidney kentinin Opera binası konusundaki beceriksizlik yüzünden ödediği yüksek bedel budur. Opera binası uç bir örnek teşkil ediyor ve diğer başka ünlü mimarlara maliyeti aşmalarına rağmen yeni projeler teslim ediliyor olsa da, Sidney'in buradan çıkaracağı ders, maliyetlerin az tahmin edilmesinin yıkıcı sonuçlara neden olabileceği ve bunun bazı durumlarda sert ve beklenmedik biçimlerde gelişebileceğidir.

Tüm bu nedenlerden dolayı aldatmaca ve yanılgının iyi olduğunu, çünkü bunların görkemli tasarımlar da dahil projelerin gerçekleşmesini sağladığını öne sürerken temkinli olmalıyız. Çünkü, Guggenheim Bilbao Müzesi'ne ek olarak Pompidou

³ Binanın dış görünüşü yan cepheden bakıldığında farklı büyüklüklerdeki yelkenleri andırmaktadır (Ç.N.).

Merkezi, Empire State Binası ve Eiffel Kulesi örneklerinde olduğu gibi kamu binaları, ulaşım, enerji, spor ve turizm tesisleri olarak geliştirilen, aldatmacaya başvurulmaksızın uygulanabilmiş olan ve maliyet tahminleri makul bir biçimde yapılmış projeler mevcuttur.

GUGGENHEIM BILBAO MÜZESİ VE SIDNEY OPERA BİNASI'NIN KARŞILAŞTIRILMASI

Frank Gehry'nin, büyük, karmaşık ve yaratıcı yapılar da dahil, yaptığı projeleri zamanında ve öngörülen bütçe içersinde bitirmesi üzerinden elde ettiği bir ünü vardır. Gehry ve çalışma arkadaşlarına, bunu nasıl başardıklarını sordum. Kendisi, esasen, inşaat aşamasında açığa çıkan ve "sanatçının organize olması" olarak adlandırdığı adımın atılması gereken ilk adım olduğunu söyledi. Ona göre buradaki amaç, tasarıma siyasi ve ekonomik çıkarların karıştırılmasını engellemek ve original çizimlere mümkün olduğunca yakın bir nihai ürünün ortaya çıkmasını sağlamaya çalışmaktır. Gehry şöyle açıklıyor:

"Kamu tarafından finanse edilen projelerin en büyük kusurlarından biri, sunduğumuz hizmeti alanların politik ve ekonomik çıkarlarla içiçe olan kamu aktörleri olmasıdır. Bu profile sahip müşteriler iyi bir mimari tasarımı çoğu zaman saf dışı bırakırlar çünkü bu noktayı anlamamaktadırlar; tasarım konusunda temkinlidirler ve ayrıca sanatçı görünümünü birinin sorumluluk alabileceğini tahayyül edememekteler. Yaratıcı insanlara kadınlara olduğu gibi muamele ederek onları marjinalize etmek gibi bir eğilimleri vardır; "tatlım, biz büyük iş adamları bunların nasıl yapılacağını biliriz, sen bize tasarımı teslim et, biz gerisini hallederiz" tavrı söz konusudur. Bu olabilecek en kötü şeydir. Dolayısıyla, hem mimarın hem de müşterinin üzerinde yaşadığı nihai ürünün 'arzu nesnesi'ne olabildiğince yakın olması için sanatçının kendini bu tavra göre düzenlemesi gerekir".

Tasarım üzerinde anlaşmaya varıldıktan ve sanatçı-mimarın kendini organize etme aşaması tamamlandıktan sonra projenin belirlenen zaman ve bütçe çizelgeleri dahilinde bitirilebilmesi yönünde atılacak diğer adım, gerçekçi bir maliyet tahmini yapmak ve bunu kontrol altında tutmaktır. Gehry bunun zorluğunu şöyle ortaya koyuyor:

"İnşaat maliyetleri, insanların göstermeye çalıştıklarının aksine o kadar da kontrol altında tutulabilir değildir. Elinizde, doğru düzgün yapıldığına inandığınız ve belirlenen bütçe sınırları içersinde kalacağı diğer sorumlu kişiler tarafından da değerlendirilerek onaylanmış bir proje olabilir; ama piyasalardaki bir değişim sürecin tam ortasında bu bütçeyi bütünüyle bir kenara fırlatıp atar. Dolayısıyla bütçelerin hiçbir zaman, hiçbir garantisi yoktur. Bu türlü şeyleri denetim altında tutmanın tek yolu inşaat aşamasına ancak tüm çizimleri tamamladıktan, herşeyin istediğiniz gibi olduğundan emin olduktan ve maliyet analizi üzerinde gerekli özeni gösterdikten sonra geçmektir. Bundan sonrası, projeyi bütçe sınırları içinde tutabilmek için yüklenici ve alt-yüklenici firmalarla yapılacak bir dizi pazarlığı içeren bir süreçtir".

Gehry, son olarak, teknoloji ve inşaat sanayi firmaları ile sürdürülen ilişkilerin, belirlenen bütçe sınırları içinde kalmak açısından önemli bileşenler olduğunu belirtiyor. Gehry ve çalışma arkadaşları daha hassas kesin bütçe tahminleri yapabilmek

için gerekli olan veriyi üreten dijital tasarım modellerinin kullanımına öncülük ettiler. Ayrıca, herhangi bir proje müşterinin kafasındaki bütçeye tam olarak oturmadan proje inşaatının başlamaması gerektiğini ekliyor:

"Uygulamalarımızda, tasarladığımız binanın belirledikleri bütçe içinde gerçekleştirilebilecek olduğundan ve beklentilerini karşıladığından emin olmadan müşterinin inşaatına başlamasına imkan vermiyoruz. Bina'nın elemanlarını mümkün olduğunca hassas bir biçimde ölçmek ve belirlemek için elimizdeki her türlü teknolojik olanağı kullanıyoruz. Bu yöntem, tek başına bile şantiyedeki insanların binanın yapı elemanları konusunda aydınlatılmalarına ve böylece inşaat esnasında kestirim yapma zorunluluğunu daha az hissetmelerine yardımcı oluyor; çünkü bir kestirim söz konusu olduğunda bu ilave masraf demektir. Proje belgelerindeki kesinlik ve inşaat sanayinde faaliyet gösteren firmalar ile sürekli canlı tutulan ilişkiler, yapıların inşasını müşterinin belirlediği bütçe sınırları içinde tutabilmek için gereklidir".

Bu, Guggenheim Bilbao Müzesi'nin nasıl öngörülen bütçe ve süre içersinde tamamlandığını açıklamaktadır. Bunu Sidney'de olanlarla karşılaştırdığınızda taban tabana zıt bir süreçle karşılaşsınız.

Sidney'deki durumda, 7 milyon Avustralya doları olarak açıklanan original bütçe gerçekçi değil politik bir bütçe idi. Yeni Güney Galler bölgesinde yönetimde olan ve Opera Binası'nın ana savunucusu olan İşçi Partisi hükümeti, projenin Mart 1959'daki seçimler öncesinde onaylanmasını ve inşaatına başlanmasını istedi. Böylece İşçi Partisi'nin seçimleri kaybetmesi durumunda Opera Binası'nın yapımının durması riski azaltılmış olacaktı. Eksik tahmin edilmiş bir bütçe ve hızlı bir inşaat başlangıcı, Opera Binası'nın malum sonunu hazırlayan etkenler oldu. Başbakan Joe Cahill, Opera Binası'nı kişisel önceliği haline getirdi; ancak oldukça hastaydı ve az bir vakti kalmıştı. 1995'den beri Yeni Güney Galler'in başbakanı olan Bob Carr'a göre, Cahill emrindekilere şöyle demişti: "Bennelong bölgesine [Opera Binası şantiyesinin bulunduğu bölge] gidip öyle hızlı bir ilerleme kaydetmenizi istiyorum ki benden sonra gelen hiçbir başbakan binayı tamamlamaktan geri durmasın". Böylelikle Sidney Opera Binası'nın inşaatı çizimler bitmeden, gelir kaynakları tam olarak kesinleşmeden başlatıldı. Sidney Opera Binası projesiyle ilgili pek çok sıkıntının gerisindeki temel etmen budur. Sonunda Opera Binası, binayı Utzon'un original çizimlerine daha yakın bir hale getirmek amacıyla da ayrılan ve 2002 yılında tahsis edilen 45 milyon doları dahil etmezsek, 102 milyon Avustralya dolarına mal olmuştur. Kamuoyunun gözü önünde olmak istemeyen babası yerine açıklama yapan Kim Utzon şöyle diyordu: "Bina için düşük bir bütçenin açıklanması politik bir karardır; böylece halktan ve politik sistemin kurumlarından daha geniş bir destek görüleceği düşünülüyordu, oysa açıklanan bu bütçe kısa sürede aşıldı. Dolayısıyla, maliyet aşımı kamuoyuna duyurulan bütçenin %1400'ü olsa da, açıklanan bütçe binanın inşası için gereken gerçekçi bütçenin sadece sekizde biri idi. Yani, gerçek maliyet aşımı aslında %100 oranında olmuştur. Gerisi politikadan ibarettir".

İkinci olarak, Gehry'nin "sanatçının kendini organize etmesi" olarak tanımladığı aşama Sidney Opera Binası projesinde uygulanmamıştır. Gehry'nin tasarım sürecinden belirli bir mesafede

tutulması gerektiğinden bahsettiği siyasi ve ekonomik çıkarlar projeye bolca karışmıştır. Yanlış bir biçimde düşük öngörülen ilk maliyet yoluyla oynanan politik oyun, inşaat aşamasını sonu gelmeyen bir maliyet aşımaları zinciri haline çevirmiştir. Aslında bu aşımalar gerçek maliyet aşımaları değil bütçenin düşük tutulmasının doğurduğu mantıki sonuçlardı. Bütçedeki her bir maliyet aşımının %10 oranını geçmesi durumunda tüm yasanın parlamento tarafından değiştirilmesi konusunda bir madde de içeren Sidney Opera Binası Yasası'nın 1960 yılında çıkarılmasının ardından, Opera Binası politik bir futbol oyunu haline geldi. Her bir maliyet aşımı, Sidney limanında yükselen yapı hakkında tehdit dozu giderek artan bir tartışmanın başlamasına yol açtı. Sonunda mimar ana hedef haline geldi. 'Berbat bir zevki' olduğundan bahsedildi ve tasarımıdan 'akla olumlu hiçbir şey getirmeyen okyanustan fırlamış birşey' ve 'çiftleşen beyaz kaplumbağalar' olarak bahsedildi. Yeni Güney Galler hükümeti bile Utzon'a saldırmaya ve ücretini ödememeye başladığı zaman, mevcut tartışmalar, bu gelişmenin onun projeden atılmasını sağlayacak bir kampanyayı başlatabileceği beklentisine evrildi. Nisan 1966'da Utzon bir daha geri dönmeye yemin ederek ailesi ile birlikte Avustralya'yı gizlice terk etti. Sidney kenti, mimarın o yerde kendini organize etmesi konusunda başarısız olmakla kalmamış, üstüne üstlük mimarı yerinden etmiştir. Kim Utzon şöyle anlatıyor:

"[Jørn Utzon ülkeden ayrıldığında] Binanın bitmesine birkaç yıl kalmıştı. Ayrıntılı çizimlerin ve planların tümü tamamlanmış ve binanın ana parçalarının inşaatı bitmişti. Daha sonra binanın büyük bir kısmı birtakım değişiklikler yapmak için söküldü. Örneğin, bir döner sahne ve Almanya'dan getirilen tam donanımlı bir sahne üstü düzeneği oradan kaldırıldı. Ayrıca, binanın bir kısmı yeni koltuklara alan açmak amacıyla yıkıldı; bu arada eklenen bu yeni koltuklardan sahnenin görünmediğini ekleyeyim. Çok fazla hata yapıldı; bunlardan biri de inşaatın ortasında mimarın değişmiş olmasıdır. Bu değişimin temel nedeni ise yanlış bir biçimde düşük tutulan ve politik nitelik taşıyan başlangıç bütçesi ve bunun yarattığı maliyet aşımalarıdır. Ama daha sonra mimarın değişimi de kendi maliyet aşımalarını yaratmıştır".

Kanıtlar Kim Utzon'un iddialarını desteklemektedir. Büyük maliyet artışları Utzon'un projeyi bırakmasından sonra yaşanmıştır. Ayrıca, yapılan güncel mimari eleştiriler de, orijinal tasarımda yapılan değişiklikler nedeniyle binanın içi ile dışının son derece uyumsuz hale geldiği yönündedir. Daha kötüsü, bina rock konserleri, film gösterimleri, sergi ve oda orkestraları için oldukça uygun olsa da klasik opera için uygun değildir. Bu, şüphesiz ki, bir opera binası için en önemli eksiklikler ve binanın bu müthiş hikayesine bir sonsöz niteliğinde şunu da eklemek gerekir: 2001 yılında, yani Avustralya'yı terk edişinin otuz beşinci yılında Jørn Utzon binanın restorasyonuna yardım etmesi ve binanın geleceğe orijinal tasarımlarıyla daha uyumlu bir biçimde taşınması amacıyla geri çağırılmıştır. Utzon, bu teklifi kabul etmiştir.

Bir son nokta olarak belirtmek gerekir ki, 1950'lerin sonu ile 1960'ların başında Utzon, 1990'larda Gehry'nin elinin altında bulunan tasarım teknolojisi ve hesap gücüne sahip değildi. Sonuçta, Utzon ve birlikte çalıştığı mühendisler, kavisli beton tonoz yüzeyleri inşa etmenin pratik bir yolunu bulmakta son derece zorlanmışlardı. Takım, birkaç yıl süren denemelerden

sonra şimdilerde ünlü olan 'portakal kabuğu' sadeleştirmesini keşfetmiştir. Tonozlar, tek bir küresel yüzeyi kaplayacak olan farklı büyüklüklerdeki, portakal dilimlerini andıran üçgen parçalar halinde tanımlanmıştır. Bu yöntem kesin hesaplamaların yapılmasını sağlamış ve böylece birbirini tekrarlayan, prefabrik elemanların üretilmesi maliyetleri daha kabul edilebilir bir seviyeye çekmiştir. Yine de deneme ile geçen yıllar projenin belirlenen zaman çizelgesinden sapmasına, bu da maliyet aşımalarına neden olmuştur.

Gehry'nin Guggenheim Bilbao Müzesi'ne ait ilk eskiz ve modellerinde serbest-biçimli kavislerden oluşan yüzeyler Utzon'un tasarımına göre çok daha cesur biçimde kullanılmıştı. Ama o dönemde daha ince modelleme yapmak artık bir sorun değildi. Gehry'nin bürosu o zamana kadar havacılık ve otomotiv alanlarında sıkça kullanılan Catia isimli CAD sisteminden yararlanmıştı. Utzon yapıyla ilgili incelemelerinde uzun zahmetlerle yapılmış el çizimlerine dayanmak zorunda kalmışken, Gehry görselleştirmeyi sağlayan bilgisayar programlarından yararlanarak gerek duyduğu görselleri neredeyse dakikasında yaratabiliyordu. Gehry, ayrıca, fiziki modelleri otomatik olarak üretmek için gerekli olan ilk örneklerin yapımında hız sağlayan aletleri de kullanmıştı. Ama, en önemlisi, dijital model, belgelerde ulaşılması hedeflenen kesinliğin sağlanması için gerekli veriyi sağlamıştı. Gehry, bunun, maliyetin doğru bir şekilde tahmin edilmesi ve kontrolünün sağlanması, yani 'iyi mimarlık' için gerekli olan, anlaşmazlık ve politik tartışmalardan belirli bir mesafede konumlanma durumunu yakalamak açısından çok önemli olduğunu söylemektedir.

Özetle, 'mimarın kendini organize etmesi' sürecinin ısrarla devreye sokulması, doğru bütçeleme ve maliyet denetimi ve gelişmiş teknoloji hesaplama yöntemlerinin kullanılması Bilbao'ya, bir sanat müzesi olarak kullanılan, kendi içinde bir sanat eseri niteliği taşıyan, aynı zamanda Bask bölgesi için bir yatırım alanı olan, ihtiyaç duyulan ekonomik gelişimin bir aracı olarak işlev gören ve 'iyi mimarlık' ve 'iyi kent ve bölge planlama' pratiklerine hayranlık duyanlara ilham kaynağı olan bir bina kazandırdı. Her noktada bunun tersini yapan Sidney ise opera gösterilerine uygun olmayan bir opera binasına sahip oldu. Binanın Utzon'un bitirmesi gereken kısmı-yani dışı- şüphe yok ki Bilbao müzesi kadar ikoniktir. Sidney limanındaki tonozlar, Avustralya'yı dünya haritasında başka hiçbir şeyin başaramayacağı bir konuma yerleştirmiştir. Ama maliyeti- ve yirminci yüzyılın tartışmasız ustalarından olan birinin kariyer ve çabalarının yok oluşu- açısından Sidney deneyimi ne yapmaması gerektiği hakkında güzel bir ders vermektedir.

YALAN OYUNU

Sidney Opera Binası'nın yapımına taraftar olanlar (projeyi öneren veya destekleyenler) projenin başlamasını sağlamak adına bütçe tahminlerini düşük tutarak yasa koyucuları, medyayı ve halkı bilinçli olarak aldatmışlardır. Peki, bu davranış biçimi büyük ölçekli projelerin çoğunda rastlanan bir tutum mudur? Ve Gehry'nin yukarıda anlatılan yaklaşımı bir istisna mıdır? Belki de -rahatsız edici derecede- çok sayıdaki örnek için yanıtın 'evet' olması yüzünden bu tarz sorular nadiren sorulmaktadır. Araştırmamız sonucu elde ettiğimiz veriler, 'tahmin yapmanın doğal zorlukları', 'yetersiz veri' ve 'uygun olmayan kestirim yöntemleri kullanılması' gibi geleneksel açıklamaların kestirim sonuçlarını aydınlatmaya yetmediğini göstermiştir. Kestirim

sonuçları aynı zamanda taraflıdır; on projeden dokuzunun maliyet tahmini gerçekten düşük yapılmıştır. Geleneksel açıklamalar ancak kestirim sonuçları sıfıra yakın bir hata değeri etrafında, yani daha normale yakın bir dağılım gösterdiğinde kullanılabilir. Olağandışı yüksek bir istatistiki anlamlılık durumunda, kestirim sonuçlarının izlediği yol bu tür bir dağılım değildir. Daha da dikkat çekici olan, neredeyse yetmiş yıldır büyük projelerdeki maliyet aşımalarının büyük miktarlarda olması ve genelde sabit kalması, yani bunun kolayca öngörülebilir olmasıdır. Ama bu olgu daha hassas kestirimler yapılması yönünde kullanılabilecekken maliyet tahminleri tarafından göz ardı edilmeye devam edilmiştir. Aynı şey fayda tahminleri için de geçerlidir.

Kestirimleri yapan insanlar ya bu iş için yeterli değildir -ki bu pek söz konusu değildir- ya da daha büyük bir olasılıkla inanılmaz bir iyimserlik içindedirler; ama ikisi de elimizdeki veriyi açıklamaya yetmemektedir. Bu noktada, çoğu tahmincinin proje maliyet ve faydalarını projenin onaylanmasını kolaylaştırmak amacıyla bilerek değiştirdiğini tekrar etmek gerekir. Elde ettiğimiz verileri en iyi açıklayan şey bu olgudur ve gerek kendi araştırma ekibim gerek diğer başka ekiplerin tahminleri ve plancılarla yaptıkları mülakatlarla doğrulanmıştır. Yer sıkıntısından dolayı burada sadece bir plancının onunla yapılan mülakatta düşük maliyet tahmini mekanizması konusunda yaptığı açıklamaya yer vereceğim: “Aslında plancılar olarak projenin gerçek maliyetlerini çoğu durumda bilirsiniz. Ortaya konan bütçenin çok düşük olduğunu bilirsiniz ama bu mesajı danışmanlara (politikacılar) ve özel sektör katılımcılarına aktarmak zordur. Çünkü yüksek maliyet rakamlarının projelere ulusal bütçeden fon sağlanması şansını azaltacağına farkındadırlar”. Buna karşılık, doktorlarının hastaları teşhis ve tedavi sürecinde öngörülebilir ‘hataları’ on yıllarca tekrar tekrar yapmalarına izin veren bir toplum hayal etmek de mümkün değildir. Bu apaçık görevi kötüye kullanmak olacaktır. Dolayısıyla, asıl sorun planlama ve tasarım süreçlerindedir.

Ancak, asıl rahatsız edici olan tekil proje tahminlerinde rastlanan yanıltmaca değildir; proje paydaşlarının muazzam bir ölçeğe yayılan rant peşinde koşma tavırlarının, bu önemli ve büyük kaynak gerektiren siyasa alanında, kamu yararı amacını gasp ederek, onun yerine geçmesi ve toplum üzerine yüksek maliyetler bindirmesidir. Aldatıcı maliyet-fayda analizleri, yasa koyucular, kamuoyu ve medyanın uygulayacağı ve son derece kritik olan denetim, hesap verebilirlik ve iyi yönetim olanaklarını iş iştin geçene kadar proje sürecinden uzak tutmaktadırlar. Bu olanakların yaratılması için artık çok geç olan nokta, projenin batık maliyetlerinin projeden geri dönmeye imkan vermediği ve inşaatın mutlaka tamamlanmasının kaçınılmaz hale geldiği noktadır. İşte bu yüzden ki dünyada işlevsel açıdan yetersiz olan pek çoğu olmasına karşın inşaatı yarıda bırakılmış pek az köprü ve tünel vardır.

Kamusal planlama- eğer adına yaraşır bir içeriğe sahipse- kamu yararı ilkesini ön koşul olarak varsayar. Bu ilke gasp edildiğinde, bizzat planlama gasp edilmiş demektir. Yani demokrasinin altını en çok oyan durumla karşılaşıyoruz: kamu kurumlarının özel çıkarlar/ kazançlar için kullanılması. Bir bütün olarak kalmayı isteyen herhangi bir toplumun bu tür gaspları önlemesi ve kamusal fayda ile özel çıkar arasındaki hayati ayrımı yeniden canlandırması gerekmektedir. Aynı şey planlama için de

söylenbilir: Yasalarca tanımlanan kamu yararı planlamanın var olma nedenidir-*raison d'être*. Ama büyük projelerin planlanması sürecinin genel yapısı aldatmacayı sürdürmeye yöneliktir. Her bir proje milyonlarca, hatta milyarlarca dolara mal olan işlerdir ve pek çok insan -mimarlar, mühendisler, yükleniciler, danışmanlar, banka sahipleri, gayrimenkul sahipleri, inşaat işçileri, avukatlar ve proje geliştiriciler- projenin ilerlemesinden kar sağlamaktadır. Dahası ‘anıt/abidevi eser’ gerçekleştiren politikacılar bu projeler sayesinde tatmin olur ve kurdelayı kesme olanağına erişirler; yerel yöneticiler daha geniş bütçe olanaklarına sahip olur ve kentler başka bir kente gidebilecek olan yatırım ve altyapıyı elde etmiş olurlar. Yani, proje paydaşlarının, kamusal fayda sağlanamıyor olsa da projelerin devamlılığının sağlanmasında önemli çıkarları söz konusudur.

Bu tür projelerde yolsuzluğun da yeri vardır. Uluslararası Şeffaflık Kuruluşu’na (Transparency International) göre, inşaat ve kamu hizmetleri sunumu rüşvetin görülme sıklığı ve büyüklüğü açısından diğer bütün ekonomik alanların önündedir. Bu olgu hem gelişmiş, hem az gelişmiş ülkeler için geçerlidir. Sıfır rakamının yolsuzluğun varabileceği en üst düzeyi gösterdiği ve sıfırdan ona kadar giden bir ölçek cetvelinde inşaat ve kamu hizmeti alanları 1.3 gibi bir skora sahiptir. Sorun, inşaat harcamalarının büyüklüğü (dünya çapında yıllık 3200 milyar \$’lık bir harcamanın olduğu tahmin edilmektedir) göz önüne alındığında daha da ciddi hale gelmektedir. Uluslararası Şeffaflık Kuruluşu, yolsuzluk süreçlerine karışmış kişilerin büyük bir çoğunluğunun bu tür bir davranışı arzu ettikleri için değil, inşaat sektörünün ve siyasi ortamın işleyiş usulüne uymaya mecbur edildikleri için sergilediklerini vurgulamaktadır. Çoğu durumda, rüşvet beklenen ve projelerin hayata geçmesi için gerekli birşey olarak ortaya konmaktadır.

Son olarak, yeni proje önerisinde bulunma isteği, -özelleştirme ve yalın yönetim tekniklerini kullanan bir devlet sisteminin gerekliliği ile ilgili retoriğe karşın- vergilerin hem nominal değerlerinin, hem Gayri Safi Milli Hasıla içersindeki paylarının son birkaç on yılda pek çok ülkede giderek yükselmesi gibi basit bir nedene dayanarak da kuvvetlenmiştir. Bu, bal küpü etkisi denen şeydir.⁴ Büyük kamu yatırım projeleri “küpten bal çıkarmak” için oldukça etkili yöntemlerdir.

Şüphesiz, proje teklifinde bulunanların çoğu, projelerinin toplumsal fayda da sağlayacağına inanmaktadırlar ve bunun bir sonucu olarak projenin maliyet ve faydaları üzerinde oynama yapma konusunda mazeretli hale gelmektedirler; tıpkı Enron ve WorldCom yöneticilerinin firmanın çıkarı için hesap defterleri üzerinde oynama yapma konusunda meşru bir zeminleri olduğuna inanmaları gibi. Hedefler ya da aktörlerin gerekçeleri araçların meşruiyetini sağlamaktadır. Proje önermek ve hayata geçirmek konusunda varolan kuvvetli istek de işin içine katılırsa, basit, bireysel hilekarlıktan çok daha sinsi bir kandırmacanın devrede olduğu söylenebilir. Söz konusu olan üstü örtük bir aldatmaca kültürüdür.

“Access” dergisinin bir başyazısında belirtildiği gibi bu tür projelerde yer alan aktörlerin pek azı kendilerinin dürüst olmayan

⁴ Birşeyin ya da bir yerin bir “bal küpü” (orijinali: honey pot) olması o şeyin ya da yerin bir çekim merkezi olduğunu anlatmaktadır. Dolayısıyla, “bal küpü etkisi” (orijinali: honey pot effect) yazının bağlamı içinde projelerin çekiciliğini ve bunun yarattığı zincirleme çekim etkisini ifade etmektedir (Ç.N.).

ya da yolsuz bir işe bulaştıklarını düşünmektedir. Düşük-maliyet, yüksek-faydaya dayanan tahminlerin mucizevi bir şekilde ve tekrar tekrar müşterilerin sessiz isteklerini karşılaması tuhaf görünebilir. Ama asıl mesele bu isteklerin sorgulanmıyor olmasındadır. Aksine, siyasetçiler, paydaşlar ve medya, önerilen otoyolun, konser-opera binasının, köprünün, stadyumun, barajın ya da demiryolunun ortadaki soruna verilecek en doğru yanıt olduğunu verili bir şey olarak kabul ederler ve dolayısıyla maliyet-fayda öngörülerini bir şekilde makul görürler. Vatansızlık duygusuna benzer biçimde tahminlerin kanatları hiçbir rasyonel gerektirmez ve ciddi bir şüphe doğurmaz. Projeler kendi ivmeleriyle yürürler. Eleştirel seslerin bastırıldığı herhangi bir toplumda olduğu üzere egemen aktörler sonunda kendi aldatmacalarına inanmaya başlarlar ve böylece yaptıklarının meşru olduğu duygusunu büyütürler.

REFORM LÜTFEN

Açıktır ki, büyük inşaat projelerinin planlama ve uygulama aşamalarının acil bir reforma gereksinimi vardır. Neyse ki aranan yardım yoldadır. Aşağıda vereceğimiz örneklerde görüleceği üzere, aldatmaca ve rüşvetin projelerin başlamasını sağlamaları nedeniyle kabul edilebilir yollar oldukları yönündeki konvansiyonel uzlaşa ciddi bir saldırı altındadır. Bunun nedenlerinden biri demokratik siyasetin dünya çapında daha kuvvetli bir hale gelmeye başlamasıdır. Enron ve onu takip eden diğer skandallar, kurumsal hilelere karşı verilen bir savaşı tetiklemiş ve aynı gerekçeyle, yani büyük miktarlardaki finansal israfın önüne geçilmesi gerekçesiyle, devletlere de yayılmaktadır. Her ne kadar ilerleme yavaş olsa da, demokratik yönetim büyük ölçekli projelerin geliştirilmesi sürecinde de temel dayanak noktası haline gelmeye başlamıştır. Yukarıda bahsedilen konvansiyonel uzlaşa, aynı zamanda, mega projelerle ilgili pratik bir gerekçe dolayısıyla da hedef tahtasındadır; bu gerekçe, mega projelerin ulusal ekonomiyle ilişkisi değerlendirildiğinde çok büyük bir hacme ulaşmış olması ve sadece tek bir projede yaşanacak olan maliyet aşımı ve fayda açığının tüm bir ülke ya da bölgenin ekonomisini istikrarsızlaştırabilme olasılığıdır. Bahsedilen durum 2004 Atina Olimpiyatları'nın milyar dolarları bulan maliyet aşımının Yunanistan'ın kredi notunun düşürülmesi üzerinde etkili olmasında gerçekleşmiştir. Aynı şey, Hong Kong'un 1998'de açılan 20 milyar \$'lık yeni Chek Lap Kok havaalanı için de geçerliydi. Kanun yapıcılar ve hükümetler, ulusal çaptaki finansal bir felaketin megaprojelerin gerisindeki yalan oyunu için ödenmesi gereken çok büyük bir bedel olduğunu ve bu konuda bir reform yapılması gerektiğini anlamaya başlıyorlar.

2003 yılında, Birleşik Krallık Hazine'si, ilk kez, tüm bakanlıklardan büyük kamu yatırımları için, bu yatırımlarda genellikle görülen ve -gerçek bir İngiliz nezaketiyle- "iyimserlik yanlılığı" olarak adlandırılan durumu dizginleyecek bir takım önlem-

ler geliştirmeleri ve uygulamalarını istedi. Bu yanlılığı hesaba katmadan geliştirilen projelere finansman sağlanmayacaktı ve bu hesabı yapmanın çeşitli yolları da geliştirildi. 2004 yılında Hollanda'da, Parlamento altyapı projeleri komisyonu ilk defa geniş katımlı halk toplantıları yaparak mega projeler hakkında Parlamento, halk ve medyanın yanlış bilgilendirilmesine karşı ne tür önlemler alınabileceğini saptamaya çalıştı. Boston'da ise hükümet, yüklenicinin maliyet aşımını gerekçe göstererek Big Dig projesinde yaptığı aşırı fiyatlamaya karşı tazminat davası açtı. Önümüzdeki yıllarda giderek daha fazla sayıda hükümet ve parlamento Birleşik Krallık, Hollanda ve Boston'da görülen bu öncülleri takip edecektir. Elbette uygulanan önlemlerin etkili olacağını söylemek için henüz çok erken. Ne yazık ki, önlemlerin alınmasına neden olan güçlerin tamamen tersine çevrilmesi pek olası görünmüyor.

Aldatmacaya karşı verilecek savaşta kullanılacak silahlar hesap verebilirlik ve eleştirel sorgulamadır. Plancı, mimar, mühendis, iktisatçı ve yönetici gibi profesyonel uzmanlar toplumumuzun devamlılığını sağlayan bina ve altyapıların inşa edilmesi sürecinin ayrılmaz parçalarıdır. Ama yaptığımız çalışmalar, projelerin içinde yer alan bu kişilerin yaptığı maliyet ve fayda öngörülerinin genelde güvenilir olmadığını ve bu öngörülerin bağımsız uzmanlar ve kuruluşlar tarafından dikkatlice incelenmesi gerektiğini göstermiştir. Aynı şey proje destekçisi politikacılar ve bürokratlar tarafından yapılmış maliyet-fayda iddiaları için de geçerlidir. Projelerin maliyet ve fayda kestirimleri konusunda sürekli ve gerekçelendirilemeyen bir yanlılığın söz konusu olması durumlarında, parasal ve idari nitelikli cezalar ile hatta hapis cezalarını içeren kurumsallaşmış bir denetim ve güçler ayrılığı mekanizmasının gündeme getirilmesi ve uygulanması elzemdir. Başka bir yazımızda proje grubum ve ben bunun nasıl yapılabileceğine değinmiştik. Mega projeler ile ilgili etkili bir denetim mekanizması kurmanın ana ilkesi yanlış bir kestirimin yol açtığı bedelin onu yapan kişiler tarafından ödenmesidir ki bu ilke bugün çoğu durumda ihlal edilmektedir.

Günümüzde büyük ölçekli projelerin gerçekleştirilmesinde öne çıkan kamu-özel işbirliği mekanizması Birleşik Krallık Sayıştay'ının da açıkladığı üzere önceki dönemlerdeki kurumsal birliktelik düzenlemelerine göre daha fazla sayıda ve daha etkili denetim yolları içermektedir. Bu doğru yönde atılmış bir adım olmakla birlikte buna yaslanarak tepkisiz kalmak için hiçbir gerekçe yoktur. 'Yalan oyunu'nun derin tarihsel kökleri vardır ve profesyonel ve kurumsal pratiklere müzminleşmiş bir şekilde yerleşmiştir. Bu oyunun kolayca bozulabileceğini düşünmek naiflik olacaktır. Ama vergi yükümlülerini milyarlarca dolar ısraktan kurtarmak, vatandaşların demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne olan inancını korumak ve harika tasarımların ve tasarımcıların mahvoluşunu engellemek gibi önemli kazanımların söz konusu olduğu düşünüldüğünde, yalan oyununun tarihsel derinliği bizi mücadele etmekten asla alıkoymamalıdır.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Kentsel Planlama Deneyimlerinin Plan Başarı Ölçütleri Çerçevesinde Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi - İstanbul Örneği

Comparison and Evaluation of the Urban Planning Experience within the Framework of the Success Criteria for the Plan - Istanbul Example

İlker Gölbaşı

İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Programı, İstanbul

ÖZ

Şehir planlamada karar alma süreçleri ve uygulama aşamalarının yönlendirilmesindeki eksiklikler nedeniyle kent mekanında fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden olumsuz koşullar meydana gelmektedir. Bu temel problemi ele alan bu çalışmada konunun irdelenebilmesi amacıyla İstanbul İli Çevre Düzeni Planı'nın karar alma süreçleri örnek olarak ele alınmıştır. Çalışmada belirlenmiş olan temel problemten hareketle çalışmanın amacı; karar alma süreçleri ele alınmış olan İstanbul İli Çevre Düzeni Planı'nın, plan başarı ölçütleri bakımından incelenerek yurtdışından benzer metropolitan kentlerdeki planlama deneyimleri ile karşılaştırılması ve bu bağlamdaki sorun ve eksikliklerin ortaya konması olarak belirlenmiştir. Çalışmada, İstanbul kenti ile benzerlik gösteren kentler olarak Londra, New York, Lizbon, Montreal ve Paris kentleri seçilmiştir. Bu doğrultuda İstanbul İli Çevre Düzeni Planı ve örnek olarak yurtdışından seçilmiş olan metropolitan kent planları incelenmiş ve İstanbul planına ilişkin planlama süreçleri diğer metropolitan kentlerdeki planlama deneyimleri ile plan-süreç-sonuç yöntemi kullanılarak plan başarı ölçütleri ışığında karşılaştırılarak irdelenmiştir. Kullanılan plan başarı ölçütleri; içsel tutarlılık, kent taleplerine cevap verebilirlik, dışsal tutarlılık, halk katılımı, insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı ve planın etkileme derecesidir. Bu kapsamda İstanbul deneyiminde öne çıkan unsurlar, sorunlar ve eksiklikler saptanmıştır. Sonuç olarak özellikle halk katılımı, insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı ve planın etkileme derecesi ölçütleri bakımından İstanbul planının eksiklikler içermekte olduğu görülmektedir. Bu çalışma bundan sonrası için bu konuda yapılacak bilimsel çalışmalara yön vermesi bakımından önem arz etmektedir.

Anahtar sözcükler: Halk katılımı; insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı; İstanbul ili çevre düzeni planı; metropolitan kent; plan başarı ölçütleri; planın etkileme derecesi; plan-süreç-sonuç yöntemi.

ABSTRACT

Negative physical, social and economic conditions arise in urban areas as a result of deficiencies in all processes and phases of urban planning activities, from management through to decision-making and implementation. This study deals with these problems, and for the purpose of examination, the decision-making processes of the Istanbul Environmental Plan were taken as a sample. Thus, this paper aims to examine these processes in terms of the criteria outlined for success, and compare them to planning experiences in similar metropolitans abroad. The paper also points to the problems and deficiencies seen in this respect. In this paper, London, New York, Lisbon, Montreal and Paris were chosen as cities similar to Istanbul. The Istanbul Environmental Plan and metropolitan plans cited from abroad were examined, and comparisons made between Istanbul's planning processes and those of the other metropolitans using the plan-process-result method, in light of success criteria for the plan. Used in the study as success criteria for the plan are internal coherence, plan relevance to the city's needs and ambitions, external coherence, public participation, commitment of human and financial resources, and plan effectiveness. Revealed in the study were the elements, problems and deficiencies which came to the fore in the Istanbul experience. As a consequence, the Istanbul plan is understood to be lacking, especially in terms of the public participation, commitment of human and financial resources and plan effectiveness. This study is important since it will provide guidance for scientific research to be conducted in this field in the future.

Key words: Public participation; use of the human and finance resources; Istanbul environmental plan; metropolitan; success criteria for the plan; effectiveness of the plan; plan-process-result method.

Geliş tarihi Received: 21.04.2014 Kabul tarihi Accepted: 16.09.2014

İletişim Correspondence: Şehir Plancısı, İlker Gölbaşı.

e-posta e-mail: i_golbasi@yahoo.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

GİRİŞ

Şehir planlama faaliyetleri kapsamında karar alma süreçlerinde ve uygulama aşamalarının yönlendirilmesinde problemlerle karşılaşmaktadır. Genellikle şehir planlarının hazırlanması aşamasında, yapılan araştırmalarda kente dair elde edilen sosyal ve ekonomik verilerin planlara gereği gibi yansıtılamamasından dolayı planlarda uygulama sorunları yaşanmaktadır (Duygulu 1982, Görmez 2001, Altın ve Türk 2005). Kent planlarının uygulama sorunlarının bir önemli kaynağını da kent plancılarının plan hazırlarken hem o günün, hem de planın kapsadığı zaman diliminin koşullarıyla tutarlı planlama yaklaşımlarını ortaya koymaması oluşturmaktadır (Tekeli 2012).

Şehir planlamada karar alma süreçlerinde ve uygulama aşamalarının yönlendirilmesinde karşılaşılan problemler neticesinde kent mekanındaki olumsuz yansımaları da gözlemlemek mümkündür. Buradan hareketle bu çalışmada ele alınan temel problem; şehir planlamada karar alma süreçlerinde ve uygulama aşamalarının yönlendirilmesinde ortaya çıkan, kent mekanında fiziksel, sosyal ve ekonomik yönden olumsuz koşulların oluşmasına sebebiyet veren eksikliklerle karşılaşılmasıdır. Burada bahsi geçen eksikliklerin en önemlilerini genel olarak; katılımdan yoksun planlama yaklaşımı ile kent kullanıcı talep ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmesi, planlama kademelenmesine bağlı olmadan, üst ve alt ölçekli planlarla uyumsuz planlama kararları verilmesi ile bölgesel ihtiyaçların göz ardı edilmesi, planın kendi içindeki stratejik hedeflerle uyummayan plan kararları verilerek kentsel gelişimin yönlendirilmemesi şeklinde belirtmek mümkündür. Bu temel problemin ülkemiz çerçevesinde irdelenebilmesi yönünden örnek olarak İstanbul İli Çevre Düzeni Planı'nın planlama süreçleri belirlenmiştir.

Çalışmada belirlenmiş olan temel problemten hareketle çalışmanın amacı; şehir planlama faaliyeti olarak İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın plan başarı ölçütleri bakımından incelenerek yurtdışı planlama deneyimleri ile karşılaştırılması ve bu bağlamdaki sorun ve eksikliklerin ortaya konması olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın kapsamı; İstanbul kent bütünü için kentsel ölçekte hazırlanan son plan olan İstanbul İli Çevre Düzeni Planı'nın planlama süreçlerinin yurtdışı deneyimleri ile belirli değerlendirme ölçütleri ışığında karşılaştırılarak irdelenmesi, bu kapsamda İstanbul deneyiminde öne çıkan unsurların yurtdışı deneyimleriyle karşılaştırmalı çözümlemesinin yapılarak ortaya konması ve genel bir değerlendirme yapılması çalışmalarını içermektedir.

Çalışmada, İstanbul İli Çevre Düzeni Planı'nın yurtdışı şehir planlama faaliyetleri ile karşılaştırılabilmesi ve bu çerçevede bir değerlendirme yapılabilmesi için belirli ölçütlerin belirlenmesi ve bu ölçütler ışığında saptamalar yapılması gerekmektedir. Çalışmada belirlenecek ölçütler ile çalışma için elde edilen verilerin test edilmesi ve bir değerlendirme yapılmasını mümkün olacaktır. Böylelikle çalışmanın yöntemi belirlenmiş olacaktır.

Şehir planlama faaliyetlerinin birbirleriyle karşılaştırılabilmesi ve bir değerlendirme yapılabilmesi için, planlama faaliyetlerini, mekansal etkilerini de göz ardı etmeyecek şekilde incelemeye olanak veren, değerlendirme ölçütlerini ortaya koyan bir yöntem belirlemek gerekmektedir. Buradan hareketle yazında şehir planlama faaliyetlerinin içeriğini inceleyen değerlendirme ölçütlerine ilişkin yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir.

YÖNTEME İLİŞKİN TARTIŞMA

Yazında şehir planlama faaliyetlerini inceleyen ve değerlendirme yapmaya olanak tanıyan çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Deakin'a (1989) göre şehir planlama faaliyetlerinin temelini oluşturan arazi kullanım düzenlemeleri ekonomik etki yaratan düzenlemeler olarak 5 kategoriye ayrılmıştır. Bunlar; 1. Gelişme yoğunluğu üzerindeki coğrafi tercihler ve sınırlar, 2. Parsel ve yapılaşma için tasarım ve performans ölçütleri, 3. Yerelden geliştiriciye maliyetin ötelenmesi (maliyet arttırıcı önlemler), 4. Geliştirilebilir arazdan arsanın ayrılması durumu, 5. Kentsel büyüme üzerindeki yapılaşma ve nüfus artışına karşı olarak oluşturulan doğrudan ve dolaylı denetimlerdir.

Madelyn ve Levine (1992) şehir planlama kararları içinde belirlenen çeşitli kentsel büyüme denetim ölçümlerini ortaya koymuşlardır. Yapmış oldukları çalışma neticesinde 907 adet büyüme denetim ölçümü olduğunu belirtmiş ve büyüme denetim faaliyetlerinde 3 temel etkenin bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Bu etkenler; 1. Saf nüfus büyümesi, 2. Kenar kentlere doğru büyümenin değişen özellikleri, 3. Trafik tıkanıklığı, yaşam kalitesinin azalması vb. etkiler yaratan büyümenin tanımlanması olarak belirtilmiştir. Glickfield ve Levine (1992) ayrıca arazi kullanım düzenleme kategorilerini sınıflandırmışlardır; Bu kategoriler; yerleşim alanı gelişimi, ticaret/sanayi gelişimi, arazi kullanım planlaması, yeter düzeyde donatı ihtiyacı, hizmet kapasitesi kısıtlamaları ve gelişim etkisi kapsama alanı başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Talen (1997), 1990'lı yılların ortalarından itibaren şehir planlama faaliyetlerinin mekansal etkilerinin ölçülebilmesi adına plan değerlendirme çalışmalarında başarı, başarısızlık ve uygunluk üzerine alternatif yaklaşımlarda bulunmuştur. Bu dönemdeki analitik süreç; planlama nedir, planlamada başarı nedir, başarı ölçümü için hangi ölçütler kullanılabilir, başarı nasıl ölçülebilir, planlama faaliyetleri ne zaman ve nerde başarılı olur, planlama neden başarıya ulaşır vb. sorularını kapsamaktadır.

Bu dönemde plan değerlendirme çabalarının planlama pratiğinin kalitesini arttıracak düşüncesinden yola çıkılarak planlama faaliyetleri ve uygulamalarının değerlendirilmesi için yöntem geliştirme çabaları hız kazanmıştır. Planlama faaliyetleri ve uygulamalarının başarı düzeyinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi için geliştirilen yöntemlerden bir tanesi de plan-süreç-sonuç adı verilen, planlama faaliyetlerinin ve uygulamalarının 9 temel ölçüte bağlı olarak değerlendirilmesini kapsayan yöntemdir. Bu 9 ölçüt; içsel tutarlılık, kent talep ve ihtiyaçlarına planın cevap verebilirliği, planlama sisteminin içeriği, dışsal tutarlılık, plan üretimi ve uygulamasına halkın katılımı, karar üretmede

planın kullanımı, insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı, planın etkileme derecesi ve kentsel gelişim süreci için yönlendirme gücüdür (Oliveira ve Pinho, 2010).

Plan-süreç-sonuç yöntemi tüm planlama döngüsüne uygulanmaktadır. Sonuçların, etkin planlama dinamiklerini geliştirmesi beklenir. Yöntemin iyi işleyebilmesi için planın fiziksel özellikleriyle ilgili araştırmaların kuvvetli olması gerekmektedir. Örneğin; kentsel form, iskan-yerleşim, arazi kullanım, çevresel sistemler ve ulaşım sistemleri sosyal ve ekonomik konularla karşılaştırıldığında muhakkak değerlendirmeye alınmalıdır. Bu yöntemi diğer yöntemlerden ayıran önemli özellikler; fiziksel konuların üzerinde yoğunlaşması, uygulanmış planlar üzerinde kullanılması ve çok sayıda ölçüt ve kaynak veri kullanılmasıdır (Oliveira ve Pinho, 2010).

ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEM

Yukarıda kentsel planlama faaliyetlerinin, mekansal etkileri ile birlikte incelenerek değerlendirilmesi adına yazında ortaya konmuş olan çeşitli yöntemlerden örnekler verilmiştir. Bu çalışma için belirlenen yöntem; yukarıda özellikleri, nasıl ve ne şekilde uygulama alanına aktarıldığı açıklanmış olan, plan kararlarının belirli plan başarı ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmesini sağlayan “plan-süreç-sonuç” yöntemidir. Bu yöntemin seçilme nedeni; belirli ölçütler ışığında farklı planlama faaliyetlerini karşılaştırma olanağı sunması, bu ölçütler temelinde değerlendirme imkanı sağlaması ve bu yönüyle incelenen yöntemler içinde çalışmanın içeriğine en fazla uygunluk gösteren yöntem olmasıdır. Plan-süreç-sonuç yönteminin İstanbul benzeri yurtdışı kentlerin planlama faaliyetleri ile İstanbul Çevre Düzeni Planı üzerinde uygulanması ile İstanbul Kenti planlama faaliyetlerinin karar alma süreçlerinin yurtdışı benzer örneklerle kıyaslanması ve bu bağlamda öne çıkan unsurların saptanarak genel bir değerlendirme yapılması hedeflenmektedir.

Oliveira ve Pinho (2010) tarafından yürütülmüş olan çalışmada, Plan-süreç-sonuç yöntemi ile Lizbon planı değerlendirmesi sonucunda, plana bağlı planlama uygulamalarının temel başarılarının tanımlanması mümkün olmaktadır. Bu çalışmada Oliveira ve Pinho (2010), tarafından Lizbon planı için uygulanmış yöntem ile plan değerlendirmesi çalışması Lizbon kenti dışında İstanbul kenti de dahil edilerek 5 farklı kent için uygulanmış ve birbirleriyle kıyaslamalı çözümlemesi yapılmıştır. Bu çalışma ile plan-süreç-sonuç yönteminde kullanılmış olan ölçütlerin planlar üzerindeki etkilerini gösterir karşılaştırılmalı çözümleme tablosu oluşturulmuş ve buradan hareketle İstanbul kentinin plan değerlendirmesi bakımından diğer 5 kent ile benzer ve farklı özelliklerinin ortaya konması sağlanmıştır. Çalışmada kullanılan plan-süreç-sonuç yönteminin içeriğini oluşturan 9 ölçütten örnek olarak seçilen planlara en fazla uygunluk gösteren 6 ölçüt seçilerek çözümleme yapılmıştır. Plan-süreç-sonuç yönteminde benimsenen dokuz ölçütten altı ölçütün seçilme nedeni; planlara ilişkin mevcut verilerin dokuz ölçütten altısının ölçülebilmesine olanak tanınmasıdır. Geri kalan üç ölçütün ölçülebilmesi için mevcut veriler yeterli değildir. Seçilen ölçütlerin kapsamalarını şu şekilde belirtmek mümkündür;

Planın içsel tutarlılığı: Planda ortaya konan temel hedefler ile arazi kullanım kararları karşılaştırılarak temel hedeflerin arazi kullanım kararları üzerinde etkili olup olmadığı, temel hedefler çerçevesinde arazi kullanım kararlarının oluşturulup oluşturulmadığı, planın içsel tutarlılığı hakkında bilgi vermektedir. Kent taleplerine cevap verebilirlik: Kent için plan hazırlanma aşamasında yapılan GZFT Çözümlemesinde [İng. SWOT Analysis] kent bütünü için tespit edilmiş olan zayıf yanlar, tehdit ve fırsatlar ile plan hedeflerinin ilişkisi saptanarak belirlenmektedir.

Planın dışsal tutarlılığı (İlgili diğer üst ve alt ölçekli planlarla ilişkisi): Plan ile aynı bölge için geliştirilen farklı planların; temel plan, politika ve programlarının tutarlılığını ölçmektedir. Burada önemli olan plan hedefleri, bölgesel model ve uygulama araçlarının aynı bölge içindeki farklı planlama araçlarıyla karşılık oluşturup oluşturmadığının değerlendirilmesidir.

Plan üretimi ve uygulamasına halkın katılım boyutu: Lowdnes (2001) yapmış olduğu çalışmada katılım konusunda birbirinden farklı yöntemlerin tanımını yapmıştır. Halkın katılımı konusunda kullanılan yöntemlerin çeşitliliği katılımın yeterliliği hakkında bilgi vermektedir.

İnsan kaynaklarının ve mali kaynakların kullanımı: Bu konuda uygulamaya yönelik bir model önerisi olup olmadığı, varsa böyle bir modelin kapsamının ne olduğu konularını kapsamaktadır.

Planın kentsel mekanı etkileme derecesi: Plan önerileri ile alt ölçekli planların tutarlılığını kapsamaktadır.

Yapılan bu çalışma ile İstanbul kenti planlama faaliyetleri bakımından öne çıkan temel unsurların, sorunların ve eksikliklerin neler olduğu üzerinde saptamalar yapma olanağı sağlanmıştır. Bu çalışmada İstanbul kenti için karşılaştırılan diğer 5 kent, İstanbul kenti gibi metropolitan kent olma özelliği taşıyan, sosyal ve ekonomik açıdan benzer özellikleri bulunan kentler arasından seçilmiştir. Bu kentler, Oliveira ve Pinho'nun değerlendirmeye almış olduğu Lizbon kenti ile birlikte, New York, Londra, Montreal ve Paris kentleri olarak belirlenmiştir. Planların yapılış tarihleri şu şekildedir; İstanbul İli Çevre Düzeni Planı-2009, Lizbon Kent Planı-1994, New York 3 Eyalet Bölge Planı-1996, Londra Planı-2003, Montreal Kent Sözleşmesi-2004 ve Paris Planı-2008'dir.

ÇÖZÜMLEMEDEN ELDE EDİLEN SONUÇLAR

Çalışmada plan-süreç-sonuç yöntemi ve bu yöntemin 9 değerlendirme ölçütü içinden her kent için uygulanabilirlik bakımından seçilmiş olan 6 ölçütün uygulanmış olduğu İstanbul kenti dahil edilerek 6 kentin karşılaştırılmalı çözümleme tablosu gösterilmiştir (Tablo 1). Tabloda 6 değerlendirme ölçütü her bir kente plan-süreç-sonuç yöntemi kullanılarak ayrı ayrı uygulanmış ve her bir sütunda tabloya yerleştirilmiştir. Bu ölçütler

Tablo 1. Planların plan-süreç-sonuç yöntemine göre karşılaştırmalı çözümleme sonuçları tablosu

Değerlendirme ölçütleri	Londra planı	New York planı	Lizbon planı	Montreal planı	Paris planı	İstanbul planı
İçsel tutarlılık	5 temel hedef, 7 arazi kullanım bölgesinden 6'sında doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kendi içinde tutarlı	5 temel hedef, 5 arazi kullanım bölgesinde tamamında doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kendi içinde tutarlı	5 temel hedef, 9 arazi kullanım bölgesinden 8'inde doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kendi içinde tutarlı	6 temel hedef, 7 arazi kullanım bölgesinden tamamında doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kendi içinde tutarlı	5 temel hedef, 6 arazi kullanım bölgesinden tamamında doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kendi içinde tutarlı	6 temel hedef, 5 arazi kullanım bölgesinden 3'ünde doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kendi içinde tutarlı
Kent taleplerine cevap verebilirlik	5 temel hedef, kentin 7 zayıf özelliğinden 7'sinde doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kent taleplerine cevap verebilir nitelik taşımakta	5 temel hedef, 5 fırsatın 5'inde, kentin 3 zayıf özelliğinden 3'ünde doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kent taleplerine cevap verebilir nitelik taşımakta	5 temel hedef, kentin 6 zayıf özelliğinden 6'sında doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kent taleplerine cevap verebilir nitelik taşımakta	Kent kontratı içinde kapsamlı GZFT Çözümlemesi [İng. SWOT Analysis] yapılmamış, genel itibariyle tanımlanan temel konulardaki sorunlar çözümüne yönelik kararlar mevcut	Plan analizi kapsamında kapsamlı GZFT Çözümlemesi [İng. SWOT Analysis] verisi mevcut değil, genel itibariyle tanımlanan temel konulardaki sorunlar çözümüne yönelik kararlar mevcut	6 temel hedef, kentin analiz çalışmalarında belirlenen güçlü ve zayıf özellikleriyle doğrudan etkileşim - Genel itibariyle kent taleplerine cevap verebilir nitelik taşımakta
Dışsal tutarlılık	Diğer üst ölçek ve alt ölçek planlarla yüksek oranda tutarlı	Diğer üst ölçek ve alt ölçek planlarla tamamen tutarlı	Diğer üst ölçek ve alt ölçek planlarla yüksek oranda tutarlı	Diğer üst ölçek ve alt ölçek planlarla yüksek oranda tutarlı	Diğer üst ölçek ve alt ölçek planlarla yüksek oranda tutarlı	Diğer üst ölçek plan kararlarıyla ve alt ölçek plan kararlarıyla kısmen tutarlı, kısmen de tutarsızlıklar içermekte
Halk katılımı	Planlama otoritesi halk katılımını desteklemekte, çok etkin halk katılımı sağlanmakta, halk katılımı plan üzerinde tamamen etkili	Planlama otoritesi halk katılımını desteklemekte, halk katılımı sağlanmakta, halk katılımı plan üzerinde etkili	Planlama otoritesi halk katılımını kısmen desteklemekte, halk katılımı sağlanmakta fakat halk katılımı plan üzerinde etkili değil	Planlama otoritesi halk katılımını desteklemekte, halk katılımı sağlanmakta, halk katılımı plan üzerinde etkili	Planlama otoritesi halk katılımını desteklemekte, halk katılımı sağlanmakta, halk katılımı plan üzerinde etkili	Planlama otoritesi kısmen sivil derneklerle toplantılar yapmakta, kısmen özel girişimcilerle katılım sağlanmakta, plan sürecinde halk katılımı gerçekleştirilmekte halk katılımı plan askı sürecinde devreye girmekte
İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı	İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı plan ile düzenlenmekte	İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı plan ve finansal model ile düzenlenmekte	İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı plan ile düzenlenmekte	İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı plan ve finansal model ile düzenlenmekte	İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı plan ve finansal model ile düzenlenmekte	Etkin bir, İnsan kaynakları ve mali kaynaklar kullanım modeli yok
Planın etkileme derecesi	Genel itibariyle plan kararlarına uygun alt ölçek planlama faaliyetleri mevcut	Genel itibariyle plan kararlarına uygun alt ölçek planlama ve uygulama faaliyetleri mevcut	Kısmen plan kararlarına uygun alt ölçek planlama ve uygulama faaliyetleri mevcut	Genel itibariyle plan kararlarına uygun alt ölçek planlama faaliyetleri oluşum sürecinde	Genel itibariyle plan kararlarına uygun alt ölçek planlama faaliyetleri ve kentsel tasarım projeleri mevcut	Özellikle belirli bölgelerde planın ilke ve mekansal kararlarından bağımsız alt ölçek plan kararları ve uygulamaları mevcut

Tablo 2. Planların plan-süreç-sonuç yöntemine göre karşılaştırmalı çözümleme sonuçları, ölçütlere göre puanlama tablosu

	Londra planı	New York planı	Lizbon planı	Montreal planı	Paris planı	İstanbul planı
İçsel tutarlılık	91	100	87	95	97	73
Kent taleplerine cevap verebilirlik	90	80	87	70	70	70
Dışsal tutarlılık	75	100	75	75	75	50
Halk katılımı	100	75	50	75	75	25
İnsan kaynakları ve mali kaynakların kullanımı	50	75	50	100	75	25
Planın etkileme derecesi	100	100	50	100	100	25
Toplam	84	88	67	86	82	45

ışığında her bir ölçütün her kent için sonuçları o ölçütün yer aldığı satırda belirtilmiştir (Tablo 1).

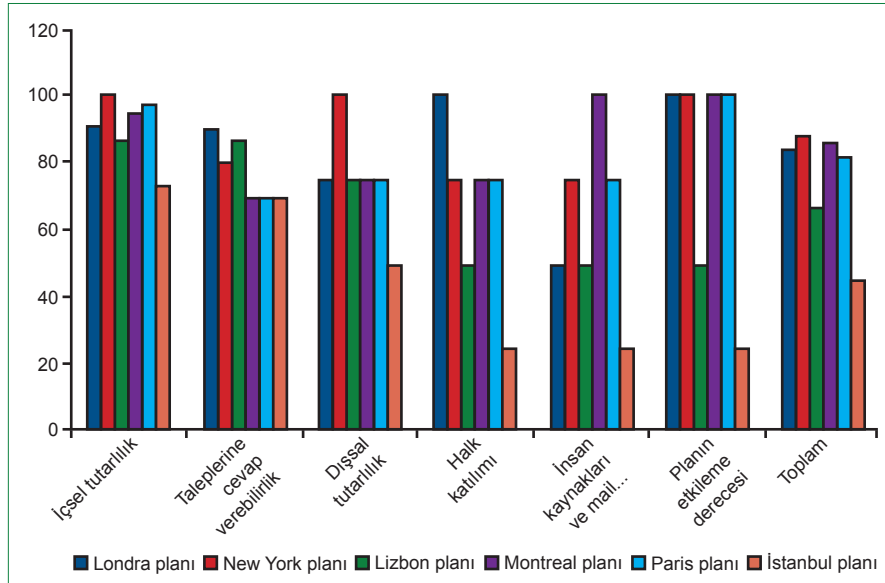
Çözümlemede kullanılan ölçütlere göre incelenen kent planlarının ölçütlere uygunluk derecelerinin saptanabilmesi için ölçütlere göre puanlama sistemi oluşturulmuştur. Söz konusu sistem oluşturulurken her bir ölçüt kendi içinde değerlendirilmiş ve her bir plan için 100 üzerinden puanlandırılarak oransal değeri ortaya konmuştur (Tablo 2, Şekil 1). Her ne kadar değerlendirme öznellikler içeriyor olsa da çalışmada ölçütler için elde edilen niceliksel veriler, planlar arasında birbirleriyle karşılaştırma yapabilme olanağını arttırmaktadır.

İçsel tutarlılık ve kent taleplerine cevap verebilirlik ölçütlerinin değerlendirilmesinde her bir kentte kent planı planlama ilkeleri ve kararları çerçevesinde değerlendirme yapılmıştır. İçsel tutarlılık ölçütü için plan hedefleri ile arazi kullanım kararları, kent taleplerine cevap verebilirlik ölçütü içinse plan hedefleri ile GZFT Çözümlemesi [İng. SWOT Analysis] (güçlü ve zayıf yanlar) karşılaştırılarak gerçekleşme oranına göre 100 üzerinden puanlama yapılmıştır.

Dışsal tutarlılık ölçütünün değerlendirilmesinde her bir kentte kent planının o bölge için farklı dönemlerde yapılmış olan diğer kent planlarıyla plan hedefleri, bölgesel model ve uygulama araçları bakımından birbiriyle uyumlu olup olmama durumuna göre 100 üzerinden puanlama yapılmıştır.

Halk katılımı ölçütü değerlendirmesinde, her bir kent planı içinden halk katılımına ilişkin en fazla yöntemin kullanıldığı kent planı tam puan alacak şekilde kullanılan yöntem adedine göre tüm kent planları 100 üzerinden puanlanmış ve bu planların halk katılımı ölçütünü sağlama bakımından yüzdesel oranları belirlenmiştir.

İnsan kaynaklarının ve mali kaynakların kullanımı değerlendirmesinde her kent için insan kaynakları ve mali kaynaklar kullanımı için planda bir düzenleme olup olmaması, ölçütün bir model çerçevesinde tanımlanıp tanımlanmadığı, model içinde mali kaynaklar için uygulama araçları, aktörler ve bütçelerin belirlenip belirlenmediği ve yasal çerçeve içine alınıp alınmadığı saptanmış olup bunların karşılanma oranına göre 100 üzerinden puanlama yapılarak oranlar belirlenmiştir.

Şekil 1. Planların plan-süreç-sonuç yöntemine göre karşılaştırmalı çözümleme sonuçları, ölçütlere göre puanlama grafiği.

Planın etkileme derecesinin değerlendirilmesinde, her kent için kent planından sonra hazırlanmış olan alt ölçekli planların kent planına uygunluğu baz alınarak tam uygunluk, kısmen uygunluk, az derecede uygunluk ve tamamen uygun olmama durumlarına göre yüzdesel oranlar belirlenmiştir.

Tablo 2 ve Şekil 1'de 6 kentin 6 değerlendirme ölçütü bakımından uygunluk durumu gösterilmektedir. Her bir kentin planının her bir ölçüt için tam uygunluk durumu 100 puan, hiçbir koşulda uygun olmama durumu ise 0 puan kabul edilerek uygunluk derecesine göre 100 ile 0 arasında puanlama yapılmış olup, her bir kent planının değerlendirme ölçütleri bakımından ayrı ayrı ve toplamda ne derecede uygunluk göstermekte olduğu Tablo 2 ve Şekil 1'de ortaya konmuştur (Tablo 2, Şekil 1).

ÇÖZÜMLEMEDE KULLANILAN ÖLÇÜTLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İstanbul kenti planlama deneyimi ile diğer kent planlama deneyimleri için seçilen 6 değerlendirme ölçütü ışığında yapılan değerlendirme neticesinde elde edilen sonuçlar şöyledir;

Planın İçsel Tutarlılığı

Planın içsel tutarlılığı ile kastedilen temel hedeflerin arazi kullanım kararları üzerinde etkili olup olmadığı, temel hedefler çerçevesinde arazi kullanım kararlarının oluşturulup oluşturulmadığıdır. Bu bağlamda bakıldığında esasında içsel tutarlılık ölçütünü planın olmazsa olmaz koşullarından biri olarak görmek mümkündür. Londra, New York, Lizbon, Montreal ve Paris planlarının genel itibarıyla yüksek oranlarda (%85 üzeri seviyede) içsel tutarlılık sergilediği görülmektedir. İstanbul planında içsel tutarlılık; plan-süreç-sonuç yöntemi kapsamında 6 temel hedef ile işlev alanlarını içeren 5 arazi kullanım kararının çıkarılması ile saptanmıştır. 6 temel hedefin, 3 arazi kullanım kararı üzerinde etkili iken 2 arazi kullanım kararı üzerinde etkisiz olduğu görülmektedir. İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda arazi kullanım kararları içeren işlev alanları 1. merkezi iş alanları ile geleneksel ticaret alanları, 2. bu bölgeler çevresindeki meskun konut alanları, 3. gelişme konut alanları, 4. tarihi çevre ve sosyal kültürel donatı alanları ve 5. ulaşım alanlarıdır. Etki görülmeyen arazi kullanım kararları gelişme konut alanları ile ulaşım alanlarında ortaya çıkmaktadır. Planda temel hedeflerin plana sonradan ilave edilmiş olan plan kararları sebebiyle etkileşim sağlamadığı görülmektedir, örneğin; temel hedeflerden biri olan "İstanbul'un mekansal gelişimini, çevresel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirlik doğrultusunda kentsel işlevsel bütünleşmeyi sağlamak" hedefi doğrultusunda belirlenmiş olan "Kent'in Doğu ve Batı Eksenlerinde Doğrusal, Çok Merkezli ve Kademeli Gelişimini Sağlamak" ana stratejisi ve "Kent'in ağırlıkla kuzeyinde yer alan ekolojik kaynaklara yönelik eğilim gösteren kent gelişiminin önlenmesi" alt stratejisi ile uyumayan arazi kullanım kararları olarak kentin kuzey yönlü gelişimini öngören Şişli – Ayazağa Bölgeleri Gelişme Konut Alanları, Çatalca, Arnavutköy Bölgeleri Ulaşım (Karayolları, Köprü, Havalimanı vb.) Alanları plan kararları oluşturulduğu görülmektedir. Temel hedeflerin

arazi kullanım kararları üzerindeki etkinliği yüzdesel olarak hesaplandığında %73'e denk düşmekte ve bu oran içsel tutarlılık oranını vermektedir. Görülmektedir ki İstanbul dışındaki incelenmiş olan planlarda %85 üzeri seviyede içsel tutarlılık sağlanmışken, İstanbul planındaki eksiklikler sebebiyle bu oran %73 seviyesine gerilemektedir. Bu oran yüzdesel olarak %50'nin üzerinde olması sebebiyle içsel tutarlılık yönünden olumlu görünüyorsa karşın planın olmazsa olmaz koşullarından biri olarak sayılabilecek içsel tutarlılık ölçütü yönünden diğer büyükşehirlerle karşılaştırıldığında düşük bir seviyede kalmaktadır.

Kent Taleplerine Cevap Verebilirlik

Londra, New York ve Lizbon planlarında GZFT Çözümlemesi [İng. SWOT Analysis] verileri ile plan hedefleri tutarlılık göstermekte olduğundan planlar, genel itibarıyla kent taleplerine cevap verebilir nitelik taşımaktadır. Montreal ve Paris planlarında kapsamlı GZFT Çözümlemesi [İng. SWOT Analysis] verisi olmamasına karşın genel itibarıyla tanımlanan temel konulardaki sorunların çözümüne yönelik kararlar olduğu ve kent taleplerini karşılar nitelikte olduğu görülmektedir. İstanbul Çevre Düzeni Planı kapsamında da genel itibarıyla kent taleplerine cevap verebilir nitelikte plan kararları geliştirildiği görülmektedir.

Planın Dışsal Tutarlılığı (İlgili Diğer Üst ve Alt Ölçekli Planlarla İlişkisi)

Londra, New York, Lizbon, Montreal ve Paris planlarının birbirleriyle farklı düzeylerde olsa da tamamının genel itibarıyla üst ve alt ölçekli planlarla tutarlı olduğu görülmektedir. İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın ise aynı bölge için hazırlanmış olan diğer üst ölçekli planlarla (1980 ve 1995 ölçekli İstanbul Nazım İmar Planları) temel hedef ve bölgesel model önerisi bakımından örtüştüğü fakat alt ölçekli planlarla (1/25000, 1/10000 ve 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planları) plan kararları bakımından farklılıklar içerdiği özellikle yeni gelişen merkezi iş alanları (Şişli-Kağıthane Bölgeleri) ve geleneksel merkez (Haliç Bölgesi) alanları için hazırlanmış olan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli planlama çalışmalarında verilen plan kararlarının üst ölçekte hazırlanan plan kararlarına uymadığı dolayısıyla İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın dışsal tutarlılık açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

Plan Üretimi ve Uygulamasına Halkın Katılım Boyutu

Londra planı, plan üretimi ve uygulamasına halkın katılım boyutu konusunda bir çok farklı yöntemin kullanıldığı plan olması özelliği ile en etkili halk katılımının sağlandığı plan olması özelliği taşımaktadır. New York, Paris ve Montreal planlarında da Londra Planı'ndaki düzeyde olmasa da etkili halk katılımının sağlanmakta olduğu, halk katılımının plan üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Lizbon planındaysa halk katılımının sağlanmakta olduğu fakat halk katılımının plan üzerinde etkili olmadığı görülmektedir.

İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın planlama otoritesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesi altında çalışmakta olan İstanbul Metropoliten Planlama Bürosudur. Plan çalışmaları boyunca halkın planlama sürecine katılım boyutu eksik kalmıştır. Planlama süreci boyunca her ne kadar çeşitli toplantılar ile planlama çalışmaları hakkında bilgi verilmesi konusuna önem verilmiş olursa da, plan kararlarının oluşturulma aşamalarında kararlara katılımı noktasında halkın katılımını destekleyici faaliyetler yer almamaktadır.

İstanbul Çevre Düzeni Planının hazırlanma ve karar alma sürecinde, halk katılımı konusunda kullanılmakta olan yöntemlerin oldukça az bir kısmının kullanıldığı, halk katılımı konusunda Londra ve New York Planları'nda halkın erişimine sunulduğu şekliyle raporlama ve belgeleme çalışmalarının bulunmadığı ancak kısmen, plan çerçevesinde plan yatırım kararları oluşturulurken gayrimenkul geliştiriciler, özel girişimciler ve arsa sahiplerinin süreçte aktif rol almakta olduğu, halk katılımının plan onaylanmasından sonra askı sürecinde devreye girdiği dolayısıyla bütün bu özellikleriyle plan hazırlanma ve karar alma aşamalarında halkın katılımı boyutunun yetersiz kaldığı görülmektedir.

İnsan Kaynakları ve Mali Kaynakların Kullanımı

Montreal, New York ve Paris planlarında insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımının plan dahilinde ve planda ortaya konan; aktörler, kaynaklar ve uygulama araçlarının açık olarak tanımlandığı akçal model ile düzenlenmekte olduğu, hatta Montreal planında bu düzenlemelerin bir kent sözleşmesi kapsamında yasal olarak teminat altına alındığı, Londra ve Lizbon planlarında da insan kaynakları ve mali kaynakların kullanımının plan dahilinde düzenlenmekte olduğu görülmektedir. İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda ise etkin bir insan kaynakları ve mali kaynaklar kullanımı modelinin olmadığı görülmektedir.

Planın Kentsel Mekanı Etkileme Derecesi

New York, Londra, Montreal ve Paris planlarında genel itibarıyla plan kararlarına uygun alt ölçek planlama ve uygulama faaliyetleri gerçekleştirildiği, Lizbon Planı'ndaysa kısmen plan kararlarına uygun alt ölçek planlama ve uygulama faaliyetleri gerçekleştirildiği görülmektedir.

İstanbul Çevre Düzeni Planı ile alt ölçek planlama kararları ve uygulamaları karşılaştırıldığında üst ölçekte belirlenmiş olan stratejik hedef, politikalar ve planlama kararlarından bağımsız gerçekleşen birçok uygulamanın bulunduğu görülmektedir.

İstanbul kentindeki bölgesel ölçekli 2009 tarihli planın özellikle merkezi iş alanları ve geleneksel merkez bölgesi ve çevresinde alt ölçekli plan kararları ve uygulamaları örtüşmeyen stratejik hedefler ve planlama kararları içeriyor olması, özellikle bu alanlardaki mevzii imar planları, plan tadilatları vb. parsel ölçeğinde verilen plan kararları sebebiyle üst ölçek planlardan bağımsız yapılan planlar ve uygulamalar planlama sürecinin kentsel mekanı etkileme derecesi bakımından olumsuz sonuçlar içerdiğini göstermektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada kullanılan ölçütlerin değerlendirilmesi neticesinde İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın plan-süreç-sonuç yöntemine göre diğer büyükşehir planlarıyla karşılaştırılarak belirli ölçütler ışığında öne çıkan unsurlarını ve bu bağlamdaki sorun ve eksiklikleri görmek mümkün olmaktadır. İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda hedef - arazi kullanım kararları ilişkisi yönünden eksiklikler olduğu, bazı temel hedeflerin plana sonradan ilave edilmiş olan plan kararları ile uyumlaması sebebiyle örneğin; temel hedeflerin arazi kullanım kararları olarak kentin kuzey yönlü gelişimini öngören Şişli – Ayazağa Bölgeleri Gelişme Konut Alanları, Çatalca, Arnavutköy Bölgeleri Ulaşım (Karayolları, Köprü, Havalimanı vb.) Alanları plan kararları ile uyumsuzluklar içerdiği dolayısıyla İstanbul dışındaki incelenmiş olan planlarda %85 üzeri seviyede içsel tutarlılık sağlanmışken, İstanbul planındaki eksiklikler sebebiyle bu oranın %73 seviyesine gerilediği ve planın olmazsa olmaz koşullarından biri olarak sayılabilecek içsel tutarlılık ölçütü yönünden diğer büyükşehirlerle karşılaştırıldığında düşük bir seviyede kaldığı görülmektedir. Kent taleplerine cevap verebilirlik ölçütü yönünden bakıldığında İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda diğer incelenen planlarda olduğu gibi genel itibarıyla kent taleplerine cevap verebilir nitelikte plan kararları geliştirildiği görülmektedir.

Londra, New York, Lizbon, Montreal ve Paris planlarının birbirleriyle farklı düzeylerde olsa da tamamının genel itibarıyla üst ve alt ölçekli planlarla tutarlı olduğu görülmektedir. İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın ise aynı bölge için hazırlanmış olan diğer üst ölçekli planlarla örtüştüğü fakat alt ölçekli planlarla plan kararları bakımından farklılıklar içerdiği özellikle yeni gelişen merkezi iş alanları (Şişli-Kağıthane Bölgeleri) ve geleneksel merkez (Haliç Bölgesi) alanları için hazırlanmış olan 1/25000 ve 1/5000 ölçekli planlama çalışmalarında verilen plan kararlarının üst ölçekte hazırlanan plan kararlarına uymadığı dolayısıyla İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın dışsal tutarlılık açısından yetersiz kaldığı görülmektedir.

İstanbul Çevre Düzeni Planının hazırlanma ve karar alma sürecinde, halk katılımı konusunda kullanılmakta olan yöntemlerin oldukça az bir kısmının kullanıldığı, halk katılımı konusunda Londra ve New York Planları'nda halkın erişimine sunulduğu şekliyle raporlama ve belgeleme çalışmalarının bulunmadığı ancak kısmen, plan çerçevesinde plan yatırım kararları oluşturulurken gayrimenkul geliştiriciler, özel girişimciler ve arsa sahiplerinin süreçte aktif rol almakta olduğu, halk katılımının plan onaylanmasından sonra askı sürecinde devreye girdiği dolayısıyla bütün bu özellikleriyle plan hazırlanma ve karar alma aşamalarında halkın katılımı boyutunun yetersiz kaldığı görülmektedir.

İncelenen planlarda insan kaynakları ve mali kaynaklar kullanımının plan ile düzenlenmekte olduğu görülmekte iken İstanbul Çevre Düzeni Planı'nda bu konuda etkin bir kullanım modelinin olmadığı görülmektedir.

İstanbul kentindeki bölgesel ölçekli 2009 tarihli planın özellik-

le merkezi iş alanları ve geleneksel merkez bölgesi ve çevresinde alt ölçekli plan kararları ve uygulamaları örtüşmeyen stratejik hedefler ve planlama kararları içermekte olduğu görülmektedir. Bu alanlardaki mevzii imar planları, plan tadilatları vb. parsel ölçeğinde verilen plan kararları sebebiyle üst ölçek planlardan bağımsız planlar ve uygulamalar gerçekleşmektedir. Bu durum İstanbul Çevre Düzeni Planı'nın kentsel mekanı etkileme derecesi bakımından eksiklikler ve olumsuz sonuçlar içermekte olduğunu göstermektedir.

Yukarıda çalışma kapsamında belirtilmiş olan, İstanbul örneğinde yapılmış olan saptamaların bilimsel olarak araştırılması ve temel sorunların gözlemlendiği bölgelerde mekansal olarak incelenmesi bundan sonra yapılacak çalışmalara yön vermesi bakımından yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altın Y., Türk Ş. Ş., (2005). İstanbul Metropolitan Alanında İmar Planı Değişiklikleri İle İlgili Bir Analiz. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 29. Kolokiyumu, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul, s. 485-496
- Brabett J., Klem M., (1994). The Vision: Company Mission Statements in Britain and France. Long Range Planning; 27(1) 94-84
- Bertrand Larrue C., (2004). Integration of the Sustainable Development Evaluation Process in Regional Planning: Promises and Problems In the Case of France. Journal of Environmental Assessment Policy and Management, 6(4) 463-443
- Deakin, Elizabeth (1989). Growth Controls and Growth Management: A Summary and Review of Empirical Research. In Understanding Growth Management: Critical Issues and a Research Agenda, edited by David J. Brower, David R. Godschalk, and Douglas R. Porter. Washington, DC: The Urban Land Institute.
- Duygulu, F. (1982). İmar Planında Değişiklik Yapılmasıyla İlgili Talepler. Türkiye Birinci Şehircilik Kongresi, ODTÜ, Şehir ve Planlama Bölümü, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basım İşbirliği, Ankara:
- Glickfeld, Madelyn, and Ned Levine. (1992). Regional Growth ... Local Reaction: The Enactment and Effects of Local Growth Control and Management Measures in California. Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policy.
- Görmez, K. (2001). Büyük Kentlerde Kent Planlaması ve Bazı Sorunları. İ.İ.B.F.Dergisi, 2/2001, s. 133-140, Gazi Üniversitesi, Ankara
- Hogben G. (1991). Les Cing Paris. Architectural Review, 189 (1133), 78-74
- "İstanbul Stratejik Plan Perspektif Raporu". İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yerleşmeler ve Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü İstanbul Şehircilik Atölyesi, Kasım 2004, İstanbul
- Lowndes V., Pratchett I, Stoker G. (2001). Trends In Public Participation. Public Administration, 79(1) 222-205
- "Metropolitan Governance and Strategic Planning in the U.S.", Nelson, Arthur C. (2000). Effects of Urban Containment on Housing Prices and Landowner Behavior. Land Lines , 12 (3) 3-1
- Oliveira V. and Pinho P., (2010). Measuring success in planning, Developing and testing a methodology for planning evaluation. Doi:10.3828/tpr.2010.7, Portugal
- Talen, E. (1997). Success, failure and conformance: an alternative approach to planning evaluation. Environment and Planning B: Planning & Design, 24, 573-87.
- "Towards the London Plan. Initial proposals for the Mayor's Spatial Development Strategy". May 2001, Greater London Authority Press, England
- Townsend A. Trully A. (2004). Modernising Planning: Public Participation In The UK Planning System. European Regional Science Association, Porto, Portugal
- Tuppen J., Mingred P., (1986). Suburban Malaise in French Cities. Town Planning Review 57, 201-187
- Rothblatt, Donald N., (1994). North American Metropolitan Planning, Journal of the American Planning Association, 60(4) 501-20
- Roberts M., (2000). Banlieues 89: Urban Design and the Urban Question. Journal of Urban Design, 5(1) 40-19
• http://www.ladefense.fr/epad_histoire.php
• www.legrandparis.culture.gouv.fr
• <http://www.ambafrance-uk.org/The-ten-Grand-Paris-projects-for.html>
• <http://www.peopleandparticipation.net/display/methods>
• <http://www.pragueinstitute.org>
• <http://www.rpa.org>

ARAŞTIRMA / ARTICLE

İstanbul'da Kentsel Yeşil Alan Kullanımı ve Kentsel Yeşil Alanlardan Memnuniyet

Urban Green Area Use and Green Area Satisfaction in Istanbul

Elif Kısar Koramaz,¹ Handan Türkoğlu²

¹İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul;

²İstanbul Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

ÖZ

Yaşam kalitesi ölçütlerinden biri olan kentsel yeşil alanlar, kentsel çevrelerin mekansal bir bileşeni ve kent yaşantısının önemli hizmet sunumlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı İstanbul'un farklı nitelikteki konut alanlarında kentsel yeşil alan kullanım özellikleri ile yeşil alanlardan memnuniyet düzeyinin belirlenmesi ve İstanbul genelinde yeşil alanlara ait bu özelliklerin mekansal olarak analiz edilmesidir. Çalışma, İstanbul'da yapılaşma süreci ve sosyo-ekonomik özellikleri bakımından farklılık gösteren konut alan alanlarında yürütülen araştırmaya dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda İstanbul'da yeşil alan kullanımı ve yeşil alanlardan memnuniyet açısından ön plana çıkan alanlar tanımlanmış, bu alanlar mekansal olarak vurgulanmıştır. Bu özellikleriyle çalışma İstanbul genelinde yeşil alan kullanım düzeyi ve memnuniyet düzeyi bakımından analitik bir değerlendirme ortaya koyarken, yeşil alanların geliştirilmesine yönelik stratejilere işaret etmekte ve müdahale alanlarını mekansal olarak tanımlamaktadır.

Anahtar sözcükler: İstanbul; kentsel yeşil alanlar; konut alanları; yeşil alanlardan memnuniyet.

GİRİŞ

Kent içerisindeki yeşil alanlar, ekolojik, fiziksel, rekreasyonel ve toplumsal işlevleri aracılığıyla kent yaşantısına ve kent halkına farklı boyutlarda katkılar sağlamakta ve kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesinde rol oynamaktadır. Kentsel çevrenin mekansal ve işlevsel bileşenlerinden biri olan kentsel yeşil alanlar, yönetimlerce ayırım gözetmeksizin tüm kent halkına sunulması beklenen hizmetler arasında yer almaktadır.

Bu çalışma temel olarak İstanbul'daki kentsel yeşil alanlar kap-

ABSTRACT

Urban green areas, as one of the determinants of urban quality of life, are considered part of the urban spatial system and a crucial public service. The aim of this study is to determine the characteristics of citizens' use of, and satisfaction with, urban green area, and to analyze the spatial patterns of these characteristics. The study is based on research conducted in residential areas of Istanbul differing in terms of their developmental process and socio-economic characteristics. Hence, the study outlines spatial patterns in the city's primary green areas in terms of their use and satisfaction, and highlights diversifications according to the socio-economic and spatial attributes of residential areas. Through its findings, the study provides an analytical assessment of urban green area use and satisfaction levels, and moreover, provides assistance for potential interventions aimed at improving green area quality and effective utilization in Istanbul, while also spatially addressing these intervention areas.

Key words: İstanbul; urban green areas; residential areas; green area satisfaction.

samında ele alınan parkların kullanım özelliklerini ve yaşayanların İstanbul'un parklarından memnuniyet düzeylerini incelemektedir. Söz konusu incelemeler, konut alanı çevresindeki parklar ve İstanbul genelindeki parklar olmak üzere iki farklı düzeyde gerçekleştirilmiştir.

Kentsel çevrelerde yeşil alanlar, gerek kentsel sistem içerisindeki konumu ve işlevi, kullanıcı ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap verme düzeyleri açısından kent yaşantısını farklı boyutlarda etkiler ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine farklı düzeylerde katkı sağlar.

Geliş tarihi Received: 05.09.2014 Kabul tarihi Accepted: 21.10.2014

İletişim Correspondence: Elif Kısar Koramaz.

e-posta e-mail: elifkisar@yahoo.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Yeşil alanlar yakın çevreleri ile kurduğu işlevsel ilişkilerin yanı sıra mekansal ilişkileri doğrultusunda da çevresel kaliteyi olumlu yönde etkiler. Özellikle konut çevresindeki yeşil alanlar kentsel dokunun düzenlenmesi, yoğunluğun dengelenmesi gibi fiziksel işlevleriyle, diğer yandan estetik özellikleriyle ve içerdikleri doğal peyzaj bileşenleriyle konut çevresi kalitesinin yükseltilmesinde ve konut alanı memnuniyetinin artırılmasında etkili olur (Dunnet vd. 2002).

Bu çalışmada, kent halkının yeşil alanları kullanım düzeyi ve yeşil alanlardan duyulan memnuniyet düzeyi temel göstergeler olarak ele alınarak bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Yeşil alan kullanımı ile yeşil alanların toplumsal boyuttaki ve sağlık alanındaki faydaları oluşmaktadır. Yeşil alan kullanımı sırasında gerçekleşen sosyal etkileşim süreci, kentsel mekanın ortak kullanımının bireylerdeki aidiyet ve sahiplenme duygularına etkisi, yeşil alanların toplumsal boyuttaki faydaları arasında yer almaktadır. Yeşil alanların sağlık alanındaki faydaları arasında ise açık alanda doğal peyzaj elemanlarının yoğunlukta olduğu bir açık alanda gerçekleştirilen rekreasyon aktivitesinin psikolojik sağlık üzerindeki olumlu etkileri ile yeşil alanların sunduğu fiziksel aktivite olanakları ile fizyolojik sağlık üzerindeki olumlu etkileri sıralanmaktadır. Yeşil alan çevresine ait özellikler, yeşil alana ait yapısal, sosyal ve yönetsel özellikler ile potansiyel kullanıcıların sosyo-ekonomik özellikleri yeşil alan kullanımı düzeyinde belirleyici olmaktadır. Yeşil alan çevresine ait özellikler, yeşil alanın yakın çevresi ile ilişkisi ve erişilebilirliği gibi konuları içermektedir. Yeşil alanın yapısal özellikleri kapsamında yeşil alanın büyüklüğü, estetik özellikleri, aktivite olanakları; sosyal özellikleri kapsamında da yeşil alan kullanıcılarına ilişkin konular ele alınmaktadır. Yönetsel özellikler ise yeşil alanların bakım ve işletim özelliklerini içermektedir. Yeşil alan kullanımında belirleyici olan sosyo-ekonomik özellikler, kullanıcı eğilimlerine yönelik düzenlemelerin yapılması bakımından önem taşımaktadır (Bedimo-Rung vd. 2005; Godbey vd. 2005).

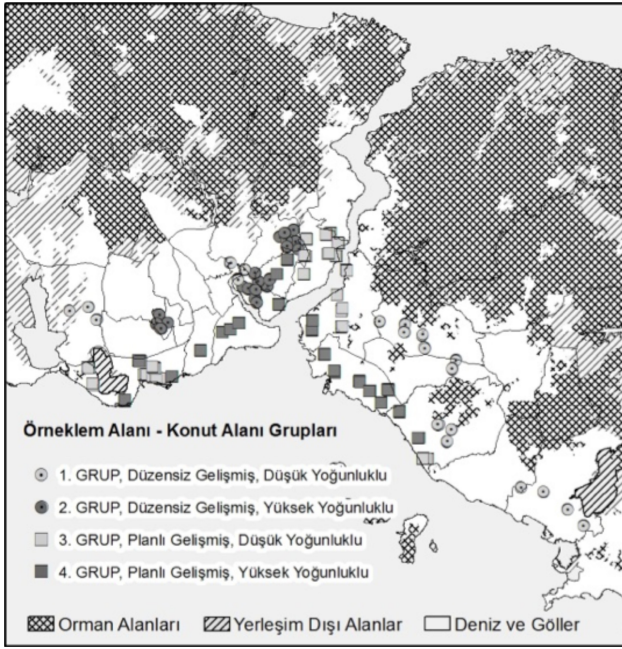
Yaşamın her bir farklı alanından olduğu gibi yeşil alanlardan duyulan memnuniyet düzeyi de, o konuya ilişkin objektif özellikler ve koşullar ile bireylerin bu özelliklere ve koşullara ilişkin algısal değerlendirmeleri sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bireylerin objektif koşullara ilişkin algısal değerlendirmelerinde bireysel tercihler, beklentiler, ihtiyaçlar ve deneyimleri çerçevesinde gerçekleştirdikleri karşılaştırma süreçleri de rol oynamakta ve memnuniyet düzeyini etkilemektedir (Campbell vd., 1976). Yaşamın farklı boyutlarından duyulan memnuniyet düzeylerine (domain satisfaction), “hayattan memnuniyet”, “bireysel refah (personal well-being)”, “mutluluk” ve “genel yaşam kalitesi” gibi genel değerlendirmeye yönelik göstergeler üzerindeki etkileri bakımından önem verilmekte ve farklı boyutlardan memnuniyet düzeyinin genel değerlendirmeler üzerindeki etkisini ortaya koymaya yönelik araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Yeşil alanlardan memnuniyetin ise gerek konut çevresinden memnuniyetin, gerekse de genel olarak yaşam kalitesinin oluşumunda rol oynadığı belirtilmektedir (Marans ve Mohai, 1991; Marans 2003).

Bu çalışma ile İstanbul'un farklı nitelikteki konut alanlarına göre yeşil alanların kullanım özelliklerinin ve yeşil alanlardan memnuniyet düzeyinin değişiminin belirlenmesi ve bu unsurların mekansal olarak analiz edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın bulguları, kentsel yaşam kalitesi açısından önem taşıyan kamusal hizmetlerden biri olan kentsel yeşil alanların hangi düzeyde kullandığını ortaya koymaktadır. Diğer yandan yeşil alanlara ilişkin kent halkının memnuniyet düzeyleri ise mevcut yeşil alanlara ilişkin öznel değerlendirmeleri açığa çıkarmaktadır. Ele alınan bu konular, İstanbul'daki konut alanlarının nitelikleriyle ilişkilendirilmekte, diğer yandan mekansal analiz yöntemleri uygulanarak her bir göstergenin kent genelindeki mekansal değişimi ortaya konulmaktadır. Bu araştırma ile konut alanlarının niteliklerine göre kentsel yeşil alanların kullanım düzeylerinin ve memnuniyetin ne yönde farklılaştığı tanımlanırken olumlu yönler ve yetersizlikler mekansal olarak işaret edilebilmektedir. Ayrıca kentsel yeşil alanların geliştirilmesine yönelik politikaların oluşturulmasına, diğer yandan kentsel yeşil alan, kullanıcı ve konut çevresi ilişkisinin geliştirilmesine yönelik müdahale alanlarının tanımlanmasına olanak tanımaktadır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu çalışmada, yeşil alanların kullanım düzeyleri ve kentsel yeşil alanlardan memnuniyet düzeyleri, İstanbul'da farklı niteliklerdeki konut alanlarında uygulanan ve yaşam kalitesi-yeşil alanlar ilişkisini konut çevresinin özellikleri bağlamında inceleyen doktora çalışmasına ait anket araştırmasından elde edilen veriler doğrultusunda belirlenmiştir (Kısar Koramaz, 2010). Bu çalışma kapsamında ele alınan araştırma konularının İstanbul'un konut alanlarındaki farklılaşmalarını tanımlamak üzere istatistiki yöntemler ve CBS tabanlı mekansal analiz yöntemleri uygulanmıştır.

Anket araştırmasına konu olan örneklem alanının, sosyo-ekonomik özellikler ve yapılaşma özellikleri bakımından farklılıklar taşıyan konut alanlarını içermesi hedeflenmiş ve daha önceki araştırmalardan (Bölen vd. 2006) yararlanılarak konut alanları sosyo-ekonomik göstergelere ve yapılaşma özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Yapılan gruplandırmada İstanbul'daki konutlara ait özellikler içerisinden vergi değeri bilgisi konut alanlarında sosyo-ekonomik yapıyı yansıtan bir gösterge olarak, KAKS (kat alanı katsayısı) değeri ise konut alanlarının yapılaşma özelliklerini yansıtan bir gösterge olarak kullanılmıştır. Oluşturulan her grup içerisinden, konut alanlarını gösteren noktalar kullanılarak farklı niteliklerdeki konut alanlarını temsil etmek üzere, rastgele yöntemle 20'şer nokta belirlenmiştir (Şekil 1). Örneklem alanını oluşturan konut alanı grupları mekansal özellikleri bakımından irdelenerek “1. GRUP; Düzensiz Gelişmiş ve Düşük Yoğunluklu Konut Alanları”, “2. GRUP; Düzensiz Gelişmiş ve Yüksek Yoğunluklu Konut Alanları”, “3. GRUP; Planlı Gelişmiş ve Düşük Yoğunluklu Konut Alanları”, “4. GRUP; Planlı Gelişmiş ve Orta Yoğunluklu Konut Alanları” başlıkları altında tanımlanmıştır. Her bir noktanın çevresindeki konutlarda, belli bir rota izlenerek 6'şar adet anket görüşmesi

Şekil 1. Örneklem alanı - konut alanı grupları.

yapılmış ve toplam 474 adet anket değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 2).

Yeşil alan kullanımı ve memnuniyet düzeylerinin konut alanlarına göre farklılaşmalarını belirlemek amacıyla, anket çalışmasından elde edilmiş olan ilgili veriler tek faktörlü varyans analizi ve Tukey analizi yöntemleri kullanılarak sınanmıştır. Kullanım ve memnuniyet düzeylerinin mekansal analizi için ArcGIS (9.2) Programında IDW (Inverse Distance Weighted) yöntemi uygulanarak enterpolasyon haritaları oluşturulmuştur.

Örneklem Alanı Özellikleri

Örneklem alanının objektif özelliklerine ilişkin bilgiler, mevcut araştırmalar (Bölen vd. 2006; Türkoğlu vd. 2006; İBB, 2003)

Şekil 2. Anketlerin uygulanacağı konut binalarının belirlenmesi amacıyla izlenen rota örneği.

ile İstanbul'un hava fotoğraflarından yararlanılarak ve anket araştırmasından elde edilen anketör gözlemleri ve görüşmeciler değerlendirmelerinden yola çıkılarak derlenmiştir.

"Düzensiz gelişmiş" olarak tanımlanan konut alanları (1. ve 2. gruplar) arazi ve vergi değeri düşük olan ve gecekondu yapılaşmalarının etkisiyle gelişmiş alanlardır. Düzensiz gelişmiş konut alanları içerisinde düşük yoğunluklu olanlar (1.grup) Anadolu Yakası'nda ve kentin çeperlerinde yer almaktadır. Bu konut alanları ayrı-kıymış nizam konut dokusuna sahip olup gelişmesini henüz tamamlamamış niteliktedir. Düzensiz gelişmiş yüksek yoğunluklu konut alanları (2.grup) ise Avrupa Yakası'nda, kent merkezi ve alt merkezler çevresindeki yoğun yapılaşmış yerleşimleri içermektedir. Bu nitelikteki konut alanlarında tümüyle kıymış nizam konut dokusu gözlemlenmektedir (Tablo 1).

Örneklem alanını oluşturan dört konut alanı grubu içerisinde "planlı gelişmiş" olarak tanımlananlar (3. ve 4. gruplar) arazi ve vergi değeri yüksek alanlar olup, plan doğrultusunda gelişmeye başlamış veya gelişimini planlı olarak tamamlamış alanlardır. Örneklemde yer alan planlı gelişmiş alanlar Avrupa ve Anadolu Yakası'nda sahil kesimlerinde, Boğaz kıyılarında ve Beşiktaş'ın iç kesimlerinde bulunmaktadır. Bu alanlarda geleneksel konut dokusu hakim olmakla birlikte toplu konut alanları da yer almaktadır. Planlı gelişmiş alanlar içerisinde düşük yoğunluklu alanlarda (3.grup) ayrı-kıymış nizam yapılaşma düzeni ağırlıklı iken, orta yoğunluklu olanlarda (4.grup) ayrı-kıymış nizam yapılaşma düzeni bir arada görülmektedir.

Bu çalışma için kullanılan veritabanını temel alarak konut alanı gruplarının özelliklerini ortaya koymak üzere gerçekleştirilmiş olan kapsamlı araştırma (Kıyar Karamaz, 2010), düzensiz gelişmiş konut alanlarındaki olumsuz objektif koşullarla örtüşecek şekilde, konut alanının bakımlılığına ve erişilebilirliğine ilişkin, yaşayanlarca yapılan değerlendirmelerin, planlı gelişmiş konut alanlarına kıyasla olumsuz olduğunu ortaya koymuştur. Planlı gelişmiş konut alanlarında ise olumlu algısal değerlendirmelere paralel olarak konut çevresinden memnuniyet, düzensiz gelişmiş konut alanlarındakine kıyasla daha yüksek düzeydedir.

Konut alanlarındaki yeşil alan varlığını konu alan incelemeler ise, yeşil alan varlığının konut alanının yapılaşma özellikleri ve yoğunluğundan çok konut alanının konumuna bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymuştur. Özellikle İstanbul'un sahil kesimlerindeki yerleşimlerde, sahil parklarına yakınlığın getirdiği avantajla yeşil alanların mekansal dağılım düzeyi yükselmektedir. Bununla birlikte, düzensiz gelişmiş konut alanlarının yeşil alan varlığı bakımından planlı gelişmiş konut alanlarına kıyasla daha olumsuz koşullara sahip olduğu görülmektedir. Kentin çeperlerinde yer alan düzensiz gelişmiş ve düşük yoğunluklu konut alanları (1. grup) yeşil alanların dağılımı bakımından en olumsuz koşullara sahip konut alanlarıdır. Kent merkeziyle bütünleşmiş konumdaki düzensiz ve yüksek yoğunluklu konut alanlarında (2. grup) ise yeşil alan büyüklükleri oldukça azalmaktadır (Şekil 3).

Örneklem alanını oluşturan konut alanı gruplarında sosyo-

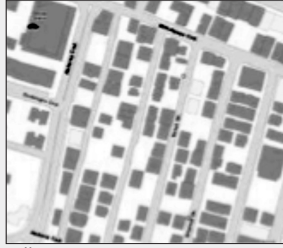
Tablo 1. Konut alanı grupları - yapılaşma süreci ve mekansal özellikler**1. GRUP: DÜZENSİZ GELİŞMİŞ – DÜŞÜK YOĞUNLUKLU KONUT ALANLARI**

Düşük Vergi Değeri (Ort.: 30,0 TL)
(10 TL < Vergi Değeri < 80 TL)
Düşük Arazi Değeri (Ort.: 20,0 TL)
(5,5 TL < Arazi Değeri < 40.000 TL)

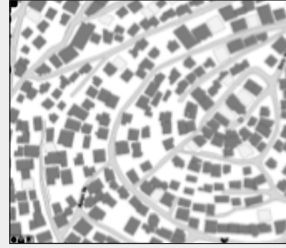
Düşük KAKS (Ort.: 1,1)
(0,5 < KAKS < 1,5)
Düşük Nüfus Yoğunluğu (Ort.: 157 kişi/ha)
50 < Nüfus Yoğunluğu < 280

Küçükçekmece, İnönü

Ümraniye, Armağan evler

Maltepe, Gülen su

Plansız Gelişmiş,
Ayrık Nizam – Bitişik Nizam,
Düzensiz Konut Dokusu

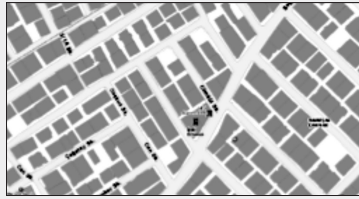
2. GRUP: DÜZENSİZ GELİŞMİŞ – YÜKSEK YOĞUNLUKLU KONUT ALANLARI

Düşük Vergi Değeri (Ort.: 26,0)
(15 < Vergi Değeri < 70)
Düşük Arazi Değeri
(Ort.: 20,0) (10.000 < Arazi Değeri < 50.000)

Yüksek KAKS (Ort.: 2,3)
(1,8 < KAKS < 3,3)
Yüksek Nüfus Yoğunluğu (Ort.: 545 kişi/ha)
300 < Nüfus Yoğunluğu < 840

Kağıthane, Şirintepe

Güngören, M.Fevzi Çakmak

Plansız Gelişmiş,
Bitişik Nizam,
Düzensiz Konut Dokusu

3. GRUP: PLANLI GELİŞMİŞ – DÜŞÜK YOĞUNLUKLU KONUT ALANLARI

Yüksek Vergi Değeri (Ort.: 270,0)
(135 < Vergi Değeri < 810)
Yüksek Arazi Değeri (Ort.: 272,5)
(63.000 < Arazi Değeri < 490.000)

Düşük KAKS (Ort.: 0,9)
(0,3 < KAKS < 1,6)
Düşük Nüfus Yoğunluğu (Ort.: 64 kişi/ha)
30 < Nüfus Yoğunluğu < 120

Ataköy, Bakırköy

Üsküdar, Boğaz sırtları

Planlı Gelişmiş,
Düzenli Konut Alanları
Ayrık Nizam,
Geleneksel Konut Dokusu,
Toplu Konut Alanları

4. GRUP: PLANLI GELİŞMİŞ – ORTA YOĞUNLUKLU KONUT ALANLARI

Yüksek Vergi Değeri (Ort.: 279,0)
(125 < Vergi Değeri < 525)
Yüksek Arazi Değeri (Ort.: 255,0)
(80.000 < Arazi Değeri < 450.000)

Yüksek KAKS (Ort.: 2,1)
(1,6 < KAKS < 2,8)
Orta Nüfus Yoğunluğu (Ort.: 279 kişi/ha)
110 < Nüfus Yoğunluğu < 630

Bakırköy, Sakızağacı

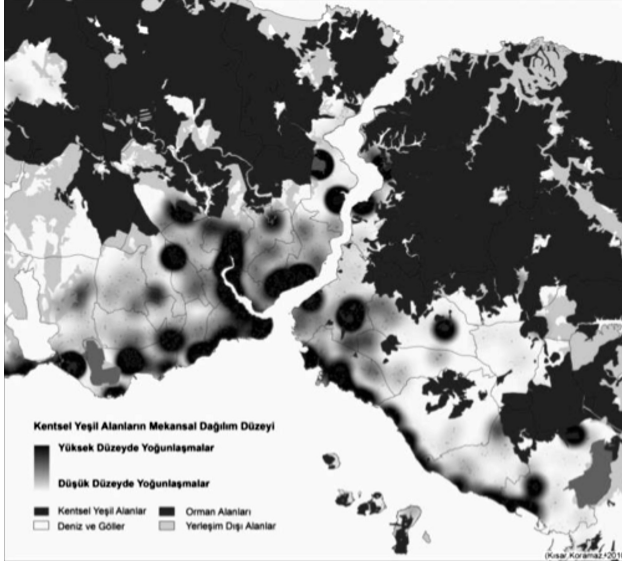

Fatih, Şehremini

Kadıköy, Suadiye

Planlı Gelişmiş,
Düzenli Konut Alanları
Bitişik ve Ayrık Nizam
Geleneksel ve Tarihi Konut Dokusu,
Yüksek Katlı Toplu Konut Alanları

Şekil 3. İstanbul genelinde kentsel yeşil alanların mekansal dağılım düzeyi (Kısar Koramaz, 2010). Not: Kentsel yeşil alanların mekansal dağılım düzeyinin belirlenmesinde ArcGIS (9.2) Programında Kernel Density uygulaması yapılmıştır. Bu uygulamada yeşil alanların büyüklük ve mekansal dağılım özellikleri bir arada değerlendirilerek İstanbul genelinde kentsel yeşil alanların büyüklüğüne bağlı olarak mekansal yoğunlaşma düzeyleri ortaya konulmuştur.

ekonomik göstergelerin değişimi incelendiğinde, düzensiz gelişmiş konut alanlarında düşük eğitim (ilköğretim mezunları) ve gelir düzeyindekiler (aylık hane geliri 1000 TL ve altındakiler) nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu, planlı gelişmiş konut alanları içerisinde orta yoğunluklu olanlarda (4.grup) orta sınıfın (lise-üniversite mezunları; 1000-2000 TL gelir), düşük yoğunluklu olanlarda (3.grup) ise üst sınıfın (üniversite mezunları; 1000-5000 TL gelir) çoğunluğu oluşturduğu belirlenmiştir. Planlı gelişmiş konut alanlarından özellikle düşük yoğunluklu olanlarda (3.grup) çalışanlar çoğunluktadır. Planlı ve orta yo-

ğunluklu olanlarda (4. grup) ise çalışanlar ve ev hanımları birbirine yakın oranlarda yer almakta ve bu alanlarda emeklilere daha sık rastlanmaktadır.

Düzensiz gelişmiş konut alanlarında ise ev hanımlarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Özellikle kentin çeperlerindeki düşük yoğunluklu düzensiz gelişmiş konut alanlarında (1. grup) emekli ve öğrenci grupları daha düşük oranlarda yer almakta ve az sayıda olmakla birlikte bu konut alanlarında işsizlere diğer alanlardakine kıyasla daha sık rastlanmaktadır. Ayrıca, bu konut alanları, İstanbul'da yaşama süresi en düşük konut alanları olup, bu konut alanlarına yeni taşınmış olanların İstanbul dışından gelmiş olması dikkat çekmektedir. Sosyo-ekonomik yapı özellikleri, özellikle kentin çeperlerindeki düzensiz gelişmiş konut alanlarında, kent düzeyindeki sosyal bütünleşmenin düşük olduğunu, diğer bir deyişle yeni kentli bu kimselerin, sosyal ve ekonomik sistemlerde düşük düzeyde temsil edildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, düzensiz gelişmiş ve düşük yoğunluklu konut alanlarında yaşayanlar (1.grup) aynı çevreyi paylaştıkları bireylerle işlevsel ilişkiler üretebilmekte buna bağlı olarak konut çevresindeki sosyal bütünleşme düzeyi diğer tüm konut alanlarına kıyasla yüksek olmaktadır. Diğer yandan bu konut alanları, aynı çevreyi paylaştıkları bireylerden kaynaklanan sosyal baskı algısının en yüksek olduğu konut alanlarıdır (Kısar Koramaz, 2010).

ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Araştırma kapsamında yeşil alan kullanımı ve yeşil alanlardan memnuniyet konuları, konut çevresindeki ve konut çevresi dışındaki yeşil alanlar için olmak üzere iki düzeyde ele alınmıştır. Görüşmecilerin yaşadıkları konuttan yürüyerek ulaşabilecekleri parklar konut çevresindeki yeşil alanlar olarak ele alınmış, yürüme mesafesinin uzağındaki parklar ise konut çevresi dışındaki yeşil alanlar olarak tanımlanmıştır.

Tablo 2. Yeşil alan kullanım sıklığı – konut alanı grupları tek faktörlü varyans analizi ve tukey analizi sonuçları

Konut çevresindeki parkları kullanım sıklığı		df	Kareler toplamı		Kareler ortalaması	
Gruplar arası		3	20,22		6,74	
Grup içi		470	1158,89		2,47	
Toplam		473	1179,11		F: 2,73 p:0,006	
Ortalama	I.Grup: 3,16 n:118	2.Grup: 2,92* n:120	3.Grup: 3,14 n:116	4.Grup: 3,49* n:120	Toplam: 3,18 n:474	
Konut çevresi dışındaki parkları kullanım sıklığı		df	Kareler Toplamı		Kareler Ortalaması	
Gruplar arası		3	26,035		8,678	
Grup içi		470	825,090		1,756	
Toplam		473	851,124		F: 4,94 p:0,002	
Ortalama	I.Grup: 2,07 n:118	2.Grup: 2,13 n:120	3.Grup: 2,16 n:116	4.Grup: 2,65** n:120	Toplam: 2,25 n:474	

Not: Sorular 5'li ölçek üzerinden cevaplandırılmıştır (1:hiç parka gitmedim; 5: en az haftada 1 kere)

* işareti, Tukey Analizi sonuçlarına göre %95 güven aralığında, p<0,05 düzeyinde birbirinden anlamlı olarak ayrılan grupları;

** işareti, Tukey Analizi sonuçlarına göre %95 güven aralığında, p<0,05 düzeyinde diğer tüm gruplardan anlamlı olarak ayrılan grupları tanımlamaktadır.

Anket görüşmesinde, yeşil alan kullanım düzeyini belirlemek üzere, görüşmecilere son 1 yıl içerisinde yaşadıkları çevre içerisindeki parklara ve İstanbul'un diğer yerlerindeki parklara hangi sıklıkta gittikleri sorulmuştur. Cevaplar "5: en az haftada 1 kere" ve "1=hiç gitmedim" olmak üzere 5'li Likert ölçeği üzerinden alınmıştır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan dört konut alanı grubu için uygulanan tek faktörlü varyans analizi sonuçlarına göre konut çevresindeki parkları kullanım sıklığı konut alanları arasında ayırım göstermektedir. Tukey analizi sonuçları planlı gelişmiş ve orta yoğunluklu konut alanlarında (4.grup) konut çevresindeki parkların en yüksek sıklıkta (3,49) kullanıldığını ve kullanım sıklığının en düşük olduğu (2,92) düzensiz gelişmiş ve yüksek yoğunluklu konut alanlarından (2.grup) ayrıldığını göstermektedir (p:0,006) (Tablo 2). Konut çevresi dışında yürüme mesafesi uzağında yer alan parkların kullanım sıklığı, konut çevresindeki parkların kullanım sıklığına kıyasla konut alanı grupları arasında daha yüksek düzeyde ayırıcı olmaktadır (F: 4,94). Konut çevresi dışındaki parkların kullanım sıklığı da planlı gelişmiş ve orta yoğunluklu konut alanlarında (4.grup) en yüksek ortalama değerini (2,65) alarak diğer tüm konut alanlarından ayrılmaktadır (p:0,002) (Tablo 2).

Yeşil alan kullanım düzeyinin İstanbul genelindeki mekansal değişimini tanımlamak üzere ArcGIS (9.2) Programında IDW (Inverse Distance Weighted) yöntemi uygulanarak enterpolasyon haritaları hazırlanmıştır. Konut çevresindeki yeşil alan kullanım düzeyi için hazırlanan harita, konut çevresindeki parkları kullanım sıklığının Anadolu Yakası'nda, Avrupa Yakası'ndakine kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir (Şekil 4a). Anadolu Yakası'nda özellikle Kadıköy'ün sahil yerleşimlerinde, Üsküdar İlçesi'nde ve Kartal-Pendik'te konut çevresindeki parkları kullanım sıklığı yüksek düzeylerde. Avrupa Yakası'nda ise özellikle Bakırköy, Zeytinburnu ve Fatih ilçelerinin sahil kesimlerinde ve çevresinde kullanım sıklığının

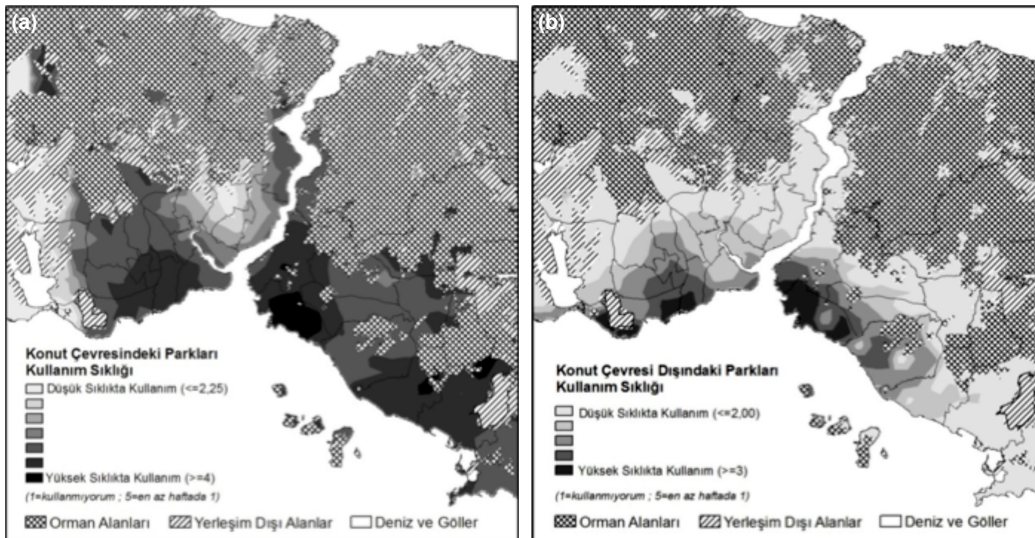
yüksek olduğu söylenebilir. İstanbul genelinde konut çevresindeki parkları kullanım sıklığının en düşük düzeyde olduğu yerleşimlerin ise Kağıthane İlçesi'nin kuzey kesimleri ile yakın çevresinde yer alan yoğun yapılaşmış ve düzensiz gelişmiş yerleşimler olduğu görülmektedir.

Konut çevresi dışındaki parkların kullanım sıklığının ise genel olarak düşük olduğu görülmektedir (Şekil 4b). Bu düzeydeki yeşil alanların kullanım sıklığının görece yüksek olduğu yerleşimler Bakırköy ve Kadıköy ilçelerinde, sahile yakın kesimlerde yer alan planlı gelişmiş konut alanlarıdır. Sahilden uzaklaşıkça kullanım sıklığı azalma eğilimi göstermektedir.

Görüşmecilere yaşadıkları çevredeki yürüyerek ulaşabilecekleri parklardan ve İstanbul genelindeki parklardan hangi düzeyde memnun oldukları sorulmuştur. Cevaplar "5: çok memnunuz ve 1: hiç memnun değilim" olmak üzere 5'li Likert ölçeği üzerinden alınmıştır.

Örneklem genelinde konut çevresindeki parklardan memnuniyet 3,35; İstanbul genelindeki parklardan memnuniyet ise 3,22 ortalama değerlerini almıştır. Görüşmecilerin gerek konut çevresindeki gerekse de İstanbul genelindeki parklardan memnuniyet düzeyleri konut alanları arasında ayırt edici olmaktadır. Bununla birlikte konut çevresindeki parklardan memnuniyetin, İstanbul genelindeki parklardan memnuniyete kıyasla daha güçlü düzeyde ayırt edici olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Konut çevresindeki parklardan memnuniyet konut alanları arasında, yapılaşma sürecine bağlı olarak ayırım göstermektedir. Düzensiz gelişmiş konut alanlarında (1. ve 2. gruplar) konut çevresindeki parklardan memnuniyet, planlı gelişmiş konut alanlarına (3. ve 4. gruplar) kıyasla daha düşük düzeydedir. Planlı gelişmiş konut alanları arasında ise, düşük yoğunluklu konut alanları (3.grup) orta yoğunluklu konut alanlarından

Şekil 4. Yeşil alan kullanım sıklığının mekansal değişimi. (a) Kullanım sıklığı - Konut çevresindeki parklar. (b) Kullanım sıklığı - konut çevresi dışındaki parklar.

Tablo 3. Yeşil alanlardan memnuniyet – konut alanı grupları tek faktörlü varyans analizi ve tukey analizi sonuçları

Konut çevresindeki parklardan memnuniyet		df	Kareler toplamı		Kareler ortalaması	
Gruplar arası		3	35,541		11,847	
Grup içi		394	235,506		,598	
Toplam		397	271,048		F: 19,820 p:0,000	
Ortalama	I.Grup: 3,07	2.Grup: 3,1	3.Grup: 3,84**	4.Grup: 3,46**	Toplam: 3,35	
	n:97	n:101	n:86	n:114	n:398	
İstanbul genelindeki parklardan memnuniyet		df	Kareler Toplamı		Kareler Ortalaması	
Gruplar arası		3	9,594		3,198	
Grup içi		467	299,442		,641	
Toplam		470	309,036		F: 4,987 p:0,002	
Ortalama	I.Grup: 3,28	2.Grup: 3,03*	3.Grup: 3,17	4.Grup: 3,41*	Toplam: 3,22	
	n:117	n:120	n:114	n:120	n:471	

Not: Sorular 5'li ölçek üzerinden cevaplandırılmıştır (1: hiç memnun değilim; 5: çok memnunum)

* işareti, Tukey Analizi sonuçlarına göre %95 güven aralığında, $p < 0,05$ düzeyinde birbirinden anlamlı olarak ayrılan grupları; ** ve ** işaretleri, Tukey Analizi sonuçlarına göre %95 güven aralığında, $p < 0,05$ düzeyinde diğer tüm gruplardan anlamlı olarak ayrılan grupları tanımlamaktadır.

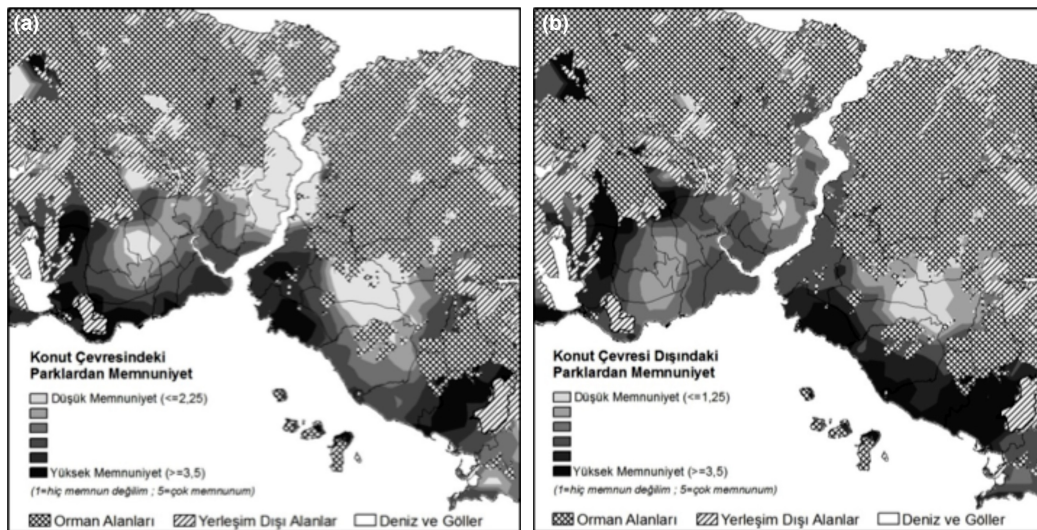
(4.grup) ayrılmakta ve 3,84 ortalama değeri ile konut çevresindeki parklardan memnuniyet düzeyi en yüksek grup olmaktadır. İstanbul genelindeki parklardan memnuniyet düzeyi ise planlı gelişmiş orta yoğunluklu konut alanlarında (4.grup) en yüksek değeri alarak (3,41), memnuniyet düzeyi en düşük olan (3,03) düzensiz gelişmiş ve yüksek yoğunluklu konut alanlarından farklılaşmaktadır (Tablo 3).

Konut çevresindeki parklardan memnuniyetin mekansal değişimini incelemek üzere ArcGIS (9.2) Programında IDW (Inverse Distance Weighted) yöntemi uygulanarak yapılan enterpolasyon haritaları incelendiğinde, özellikle kentin sahil kesimlerindeki yerleşimlerde memnuniyetin yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 5a). Avrupa Yakası'nda Bakırköy ve Küçükçekmece

ilçelerinde, Anadolu Yakası'nda ise Kadıköy, Üsküdar ve Kartal ilçelerinde konut çevresindeki parklardan memnuniyetin en yüksek değerleri aldığı yerleşimler bulunmaktadır.

İstanbul genelinde her iki yakanın iç kesimlerindeki yerleşimlerde, yeşil alan kullanım sıklığına benzer şekilde konut çevresindeki parklardan memnuniyetin azaldığı görülmektedir. Konut çevresindeki parklardan memnuniyetin Boğaz yerleşimlerinde görece düşük olması, bu yerleşimlerdeki parkların kullanıcı beklentilerinin ve mevcut parkların bu beklentileri karşılayabilme düzeylerinin araştırılması gerektiğine işaret etmektedir.

İstanbul genelindeki parklardan memnuniyetin özellikle Anadolu Yakası'nın sahil kesimlerinde, Avrupa Yakası geneline

Şekil 5. Yeşil alanlardan memnuniyetin mekansal değişimi. (a) Memnuniyet düzeyi - konut çevresindeki parklar. (b) Memnuniyet düzeyi - konut çevresi dışındaki parklar.

kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 5b). Diğer yandan, Anadolu Yakası'nın çeperlerinde yer alan konut alanlarında kent genelindeki parklardan memnuniyet düzeyi İstanbul genelindeki en düşük değerleri almaktadır. Avrupa Yakası başta olmak üzere, her iki yakada da Boğaz yerleşimlerinde kent genelindeki parklardan memnuniyet düzeyi düşüktür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırma sonuçları yeşil alan kullanım düzeyi ve yeşil alanlardan memnuniyet konularının İstanbul genelinde nasıl değiştiğini ve bu konular ile konut çevresi ilişkisini tanımlamaktadır. Bu çalışmada, İstanbul halkının kentsel yeşil alanları kullanım düzeyleri ve yeşil alanlardan memnuniyetlerinin farklı nitelikteki konut alanlarına göre farklılaştığı ortaya konmuş ve bu farklılaşmalar mekansal olarak tanımlanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, İstanbul'da yeşil alan kullanımının ve yeşil alanlardan memnuniyetin yükseltilmesine katkı sağlayacak ve özellikle konut alanlarındaki uygulamaları destekleyecek politika ve stratejileri yönlendirecek niteliktedir.

Konut çevresinde, yürüme mesafesinde yer alan parklar ve konut çevresi dışında, yürüme mesafesi uzağında yer alan parklar olmak üzere iki düzeyde gerçekleştirilen bu araştırmanın sonuçları, konut çevresindeki yeşil alanlardan memnuniyetin konut alanlarının yapılaşma özelliklerine göre değiştiğini göstermiştir. İstanbul'un planlı gelişmiş alanlarında yaşayanların çevrelerindeki parklardan memnuniyetleri, gelişimine geçekondü yapılaşmalarıyla başlamış ve düzensiz gelişmiş konut alanlarında yaşayanların memnuniyetlerine kıyasla daha yüksektir. Planlı gelişmiş alanlar içerisinde ise düşük yoğunluklu konut alanlarında konut çevresindeki yeşil alanlardan memnuniyet en yüksek değeri alarak diğer planlı gelişmiş konut alanlarından ayrılmaktadır. Konut çevresi kalitesinin başlıca göstergelerinden biri olan yeşil alanlardan memnuniyet, konut çevresinin diğer özellikleriyle de ilişkili olarak gelişmekte ve konut çevresinden memnuniyetin oluşumuna katkı sağlamaktadır (Kısar Koramaz ve Türkoğlu, 2010). Planlı gelişmiş konut alanlarında yeşil alanlardan memnuniyetin görece yüksek olması, memnuniyetin oluşumunda, plan doğrultusunda gelişmeyle sağlanması beklenen yeşil alan varlığının ve yakın çevresiyle ilişkisinin önemine işaret etmektedir. Bu bulgu planlı gelişmiş konut alanlarında açık alan – yapılaşmış alan dengesi, nüfus ve yapılaşma yoğunluğu, erişilebilirlik gibi konuların, bu alanlarda yeşil alanlarla ilişkisinin ne şekilde kurulmakta olduğunu ve bu ilişkinin kullanıcı açısından öneminin detaylı olarak incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İstanbul'da yeşil alan kullanım düzeyi ele alındığında, planlı gelişmiş ve orta yoğunluklu konut alanlarında, hem konut çevresindeki ve yürüyerek ulaşılacak uzaklıktaki parkları hem de konut çevresinin dışında ve yürüme mesafesinin uzağındaki parkları kullanım sıklığının İstanbul'un diğer konut alanlarına kıyasla yüksek olduğu görülmektedir.

Bu konut alanlarında sosyo-ekonomik yapıyı ağırlıklı olarak eğitilmişlerin ve orta gelirliilerin oluşturduğu göz önünde bu-

lundurulduğunda, benzer nitelikteki kullanıcıları için yeşil alan kullanımının gündelik yaşantıya eşlik eden bir alışkanlık halini aldığı söylenebilir. Diğer yandan, düşük eğitim ve gelir düzeyindekilerin çoğunlukta olduğu plansız gelişmiş konut alanlarında, yeşil alan kullanım sıklığının da düşük olduğu ve özellikle kent merkezleri çevresinde yer alan yüksek yoğunluklu konut alanlarında en düşük değerleri aldığı görülmüştür. Sonuçlar mekansal olarak ele alındığında bu alanların özellikle Kağıthane çevresinde yoğunlaştığı görülmüştür. Bu bölgelerdeki yüksek nüfus ve yapılaşma yoğunluğuna rağmen yeşil alanların mekansal dağılımının oldukça düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda yeşil alanların gerek kullanıcı ihtiyaçlarını karşılamasının gerekse de konut çevresi kalitesini olumlu yönde etkileyebilmesinin oldukça zor olduğu söylenebilir. Bu durumda, plansız gelişmiş ve yüksek yoğunluklu bu konut alanları çevresel özellikleriyle bir arada ele alındığında, bu alanlardaki parkların kullanımının en düşük düzeyde olması şaşırtıcı olmamaktadır. Bu bulgu, yoğun yapılaşmış konut alanlarında ortak kullanıma yönelik farklı tipolojilerde açık alanların neler olabileceğine ve bu alanların kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda nasıl işlevlendirilebileceğine ilişkin araştırmaları gerekliliğine işaret etmektedir.

Planlı gelişmiş konut alanlarında yaşayan profil, eğitim ve çalışma hayatıyla görece daha fazla ilişkili olan, sosyo-ekonomik sistemler içerisinde yer alarak daha yüksek düzeyde yapısal bütünleşmesini gerçekleştirmiş, diğer yandan dahil oldukları sosyal – ekonomik sistemler üzerinden farklı nitelik ve düzeylerde sosyal ilişkiler geliştirerek ilişkisel anlamda da daha yüksek düzeyde bütünleşme içerisinde olan kişilerden oluşmaktadır. Plansız gelişmiş konut alanlarında ise eğitim ve iş hayatına kısıtlı katılım sonucunda yapısal bütünleşme düzeyi düşük ve konut çevresinde kurulan mekansal temelli ilişkiler üzerinden sağlanan sosyal destek gibi dayanışma ağlarına daha fazla bağımlı olup kentin diğer kesimleriyle bütünleşme düzeyi düşük kimseler yaşamaktadır (Kısar Koramaz, 2010). Bu bilgilerden hareketle, kentin özellikle sahil kesimlerinde konumlanmış olan planlı gelişmiş ve orta yoğunluklu bu konut alanlarında yaşayan kişilerin kent genelindeki parkları kullanım sıklıklarının da yüksek olmasının, yeşil alan kullanım alışkanlığının aynı zamanda ekonomik, sosyal ve mekansal bütünleşmeyle de ilişkili olduğuna işaret ettiği söylenebilir. Plansız gelişmiş konut alanlarında ise sosyo-ekonomik yönden dezavantajlı ve komşuluk ilişkileri gibi mekan temelli ilişkileri yaşamsal anlamda önem taşıyan kesimler için yeşil alan varlığının artırılması, işlevlerin ihtiyaçlar doğrultusunda düzenlenmesi ve niteliksel olarak geliştirilerek gerek yeşil alan kalitesinin gerekse de konut çevresiyle ilişkilerinin düzenlenmesi önem taşımaktadır. Diğer yandan özellikle plansız gelişmiş konut alanlarında yaşayan dezavantajlı kesiminin yaşadıkları çevre dışında diğer yeşil alanları da kullanılabilir kılınması hem farklı sosyal grupların kentle entegrasyonunun sağlanmasına katkı koyacak, hem de yeşil alan kullanımının boş zaman aktivitesi olarak alışkanlık haline gelmesini sağlayacaktır. Kentte yaşayanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi katkı sağlayabilecek nitelikteki bu tespitler, planlama ve tasarım ihtiyaçlarının karşılayacak detaylı araştırma konularına ve alanlarına işaret etmektedir.

Araştırma sonuçları mekansal olarak değerlendirdiğinde, İstanbul'da yeşil alanları hem kullanım sıklığının hem de memnuniyetin özellikle sahilde konumlanan konut alanlarında yüksek olduğu, sahilten uzaklaştıkça kullanım sıklığının ve beraberinde de memnuniyetin düştüğü görülmektedir. Sahil parklarının kullanım ve memnuniyetle ilişkisine işaret eden bu bulgu, İstanbul'un yeşil alan varlığının önemli bir bölümünü sahil parklarının oluşturduğu dikkate alındığında, sahil parklarının konut alanlarıyla ilişkisinin ne ölçüde önemli olduğunu göstermektedir. Bu noktada, sahil parklarının konut alanlarıyla ilişkisinin özellikle erişilebilirlik, mekansal dağılım ve kullanıcı ihtiyaçları gibi özellikler çerçevesinde irdelenerek geliştirilmesine yönelik uygulamalar, İstanbul'un yeşil alan ihtiyacının karşılanması ve memnuniyetin artırılmasına katkı sağlayacaktır. Mekansal farklılaşmalar ele alındığında, İstanbul genelinde gerek kullanım açısından gerekse de memnuniyet açısından Anadolu yakasının daha yüksek değerler almış olması ise Anadolu ve Avrupa yakasının sahile yakın mahallelerdeki gerek sahil parklarının gerekse de konut alanlarındaki parkların özelliklerinin ve bu parkların kullanıcılarca nasıl değerlendirildiğinin karşılaştırmalı olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Yeşil alanlar boş zamanların değerlendirilmesine yönelik eşitlik ilkesini temel alan ve kamu eliyle sağlanan bir hizmettir. Bu hizmetten faydalanarak yeşil alan kullanımı alışkanlığını edinmek ve bu alışkanlığın gündelik yaşantının bir parçası haline getirmek, sağlıklı bir toplum oluşturulması ve kentlerde yaşam kalitesinin yükseltilmesi açısından önemlidir. Bu araştırma İstanbul'da mekansal olarak hangi konumlardakilerin ve hangi sosyo-ekonomik profildekilerin bir kamu hizmeti olan yeşil alan sunumlarından hangi düzeyde yararlanabildiğine ilişkin bir tablo ortaya koymuş, kentin ve toplumun bazı kesimlerinin bu fırsatlardan eşit düzeyde yararlanmadığını göstermiştir.

Çalışma ile ulaşılan bulgular İstanbul halkının yeşil alanlardan faydalanma düzeyinde ve memnuniyetlerinde özellikle konut çevresiyle bütünleşmiş yeşil alanlar oluşturmanın önemini ortaya koyarak konut çevresi ve yeşil alanlar açısından İstanbul'daki avantajlı ve dezavantajlı alanları işaret etmekte, bu alanların yeşil alanlar yönünden geliştirilmesine yönelik stratejileri yönlendirmektedir. Bununla birlikte konut çevresinde yeşil alanların geliştirilmesine yönelik uygulamaların hayata geçirilebilmesi için özellikle dezavantajlı alanlar başta olmak üzere İstanbul'un farklı kesimlerinde yaşayan farklı sosyo-ekonomik profile sahip kullanıcılar için yeşil alanlara ilişkin değişen ihtiyaçları tanımlayarak bu ihtiyaçları konut alanı özellikleri çerçevesinde irdelleyen detaylı araştırmaların gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. Bu araştırmanın özellikle mekansal analiz uygulamalarıyla ortaya koyulan sonuçları tanımlanan ihtiyacı karşılayacak nitelikteki detaylı incelemelerin yapılabilceği araştırma alanlarını vurgulamaktadır.

Son olarak, araştırmada çözümleyici istatistiki yöntemler ve mekansal analiz uygulamaları birbirini destekleyip tamamlayan yöntemler olarak kullanılmıştır. İstatistiki yöntemlerle farklı niteliklerdeki konut alanı grupları arasındaki ayrım tanımlanırken, mekansal analiz yöntemleriyle bu ayrımlar mekansal olarak tarif edilmiş, diğer yandan gruplar içindeki ayrışmaların da mekansal olarak vurgulanması sağlanmıştır. Çözümleyici istatistiki yöntemlerin mekansal analiz uygulamalarıyla desteklenmiş olması, araştırma sonuçlarının kentsel yeşil alanlar planlaması ve tasarımına yönelik kent ölçeğinde ve konut çevresi özelinde stratejilerin oluşturulmasına katkı sağlamakla kalmayıp müdahale ve uygulama alanlarını da mekansal olarak tarif edilmesini sağlamıştır.

KAYNAKLAR

1. Bedimo-Rung, A. L., Mowen A. J., Cohen, D. A., (2005). The Significance of Parks to Physical Activity and Public Health, *American Journal of Preventive Medicine*, 28, (2S2), 159-168.
2. Campbell, A., Converse, P., Rodgers, W., (1976). *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations and Satisfaction*, Russell Sage Foundation, New York.
3. Godbey, G., Caldwell L. L., Floyd M, Payne L., (2005). Contributions of Leisure Studies and Recreation and Park Management Research to the Active Living Agenda, *American Journal of Preventive Medicine*, 28, 150-158.
4. Marans, R. W. ve Mohai, P., (1991). *Leisure Resources, Recreation Activity and the Quality of Life*. Driver, B.L., Brown, P., Peterson, G.L., (ed) *Benefits of Liesure içinde*, Venture Publishing, State Collage, PA.
5. Marans, R. W., (2003). *Understanding Environmental Quality through Quality of Life Studies: The 2001 DAS and its Use of Subjective and Objective Indicators*, *Landscape and Urban Planning*, 65, 73-83.
6. Dunnet, N., Swanwick, C., Wooley, H., (2002). *Improving Urban Parks, Play Areas and Open Spaces*, Department of Landscape, University of Sheffield, DTLR
7. Bölen, F, Türkoğlu, H. D., Ergun, N., Yirmibeşoğlu F, Kundak, S., Terzi, F, ve Kaya, S., (2006). *İstanbul'da Konut Alanlarında Fiziksel Çevre Kalitesi Analizi*, IMP-BİMTAŞ Konut ve Yaşam Kalitesi Grubu Raporu, Cilt 1, İstanbul.
8. Türkoğlu, H. D., Bölen, F., Baran, K. P., Marans, R. W., (2006): *İstanbul'da Konut Yerleşim Alanlarında Yaşam Kalitesi Analizi*, IMP-BİMTAŞ Konut ve Yaşam Kalitesi Grubu Raporu, Cilt 2, İstanbul.
9. İBB, Şehir Planlama Müdürlüğü, (2003). *Metropolitan Alan Bütünü Nüfus Donatı Dağılımının İncelenmesi ve Öneri Donatılara İlişkin Analitik Etüd İşi*, İstanbul.
10. Kısar Koramaz, E., (2010). *Yaşam Kalitesinin Yükseltilmesinde Yeşil Alanların Etkinliğinin Geliştirilmesine Yönelik Model Önerisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
11. Kısar-Koramaz, E., Türkoğlu, H., 2010. *Urban Green Areas' Contribution To Residential Quality: Cases from İstanbul*, ENHR (European Network for Housing Research) Conference on "Urban Dynamics and Housing Change", ITU, İstanbul.
12. Kısar-Koramaz, E., 2014. *The Spatial Context of Social Integration*, *Journal of Social Indicators Research*, Volume 119, Issue 1, 49-71

ARTICLE / ARAŞTIRMA

ICT and e-Governance: The web portals of Istanbul Metropolitan Municipality

*Bilişim teknolojileri ve e-Yönetişim:
İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin web siteleri*

Egin Zeka^{1,2}

¹Department of Urban and Regional Planning (PhD), Graduate School of Science Engineering and Technology, Istanbul Technical University, Istanbul;

²Epoka University, Faculty of Architecture and Engineering, Department of Architecture, Tirana, Albania

ABSTRACT

This paper deals with an evaluation of Istanbul Metropolitan Municipality (IMM) web portals in terms of the role of Information and Communication Technologies (ICT) in shaping new ways of governance. It tries to understand, on the local (municipal) level, the effects of ICTs, and specifically web portals, in framing the type of new governance called "e-governance". Based on existing literature on e-governance -by capturing the key aspects in terms of local governance- this paper explores the case of Istanbul Metropolitan Municipality websites by evaluating their character from three main aspects: information (information share); service provision; and public involvement (public participation).

Key words: e-Governance; e-municipality; ICT; Istanbul Municipality; web-site evaluation.

INTRODUCTION

The societies are developed within different contexts under various processes during the history. According to time and place the communities have shaped the way of their life under the effect of different natural and socio-economic factors. Among a lot of actors, the technological developments and governmental systems have been two important indicators of the social structure. Toffler (1981) defines three main ages in the historical development of society: agriculture revolution, industrial revolution and the revolution in the information and communication technologies. Each of this revolution has

ÖZ

Bu çalışma, bilişim ve iletişim teknolojilerin yeni yönetim yolları üzerindeki etkisini araştırarak, İstanbul Büyükşehir Belediyesinin web sitelerinin bir değerlendirmesini yapmayı amaçlıyor. Buna bağlı olarak, bu araştırma yeni bilişim teknolojilerin- özellikle web sitelerin- yerel ölçekteki yönetimi nasıl etkilediğini anlamaya yönelik yapılmıştır. E- yönetim de adlandırılan bu yeni süreç literatürde geniş bir yer almaktadır. Bu makale, mevcut literatürün e-yönetim ile ilgili ana temalarına değinerek İBB'nin web portallarını (web sitesi ve diğer platformlar) e-yönetim açısından değerlendirmesini yapmaktadır. Bu bağlamda, İBB'nin web sitelerinin içeriği üç temel konu üzerinden değerlendirilmiştir. Bunlar; bilgi sağlamak, hizmet vermek (e-hizmet) ve halkın katılımını sağlamak olarak sınıflandırılabilir. Bu üç konu ile ilgili belediyenin online uygulamaları incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: e-yönetim; e-belediye; bilişim teknolojileri; İstanbul Büyükşehir Belediyesi; web site değerlendirme.

made dramatic changes in society. This paper concentrates in the transformation of governance in the information age. It explores different aspects e-governance such as: new tools of management, communication, policy making, civil engagement, potentials and challenges. It should be accepted that the term "e-governance" is not a very new concept since there is a considerable research and practice in this field especially after 1990s. The research consists of two main parts: the literature review regarding e-governance and the analysis of the case of Istanbul Metropolitan Municipality website.

Received Geliş: July 09, 2014 Accepted Kabul: October 06, 2014

Correspondence İletişim: Egin Zeka.

e-mail e-posta: eginzeka@hotmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

The literature review, firstly, introduces some basic definition of different scholars regarding the concept of e-governance by presenting a variety of approaches. Secondly it evaluates the potentials and challenges of ICTs by considering them as a significant opportunity in local governance issues. Another basic topic taken into the account is the evaluation criteria of municipal websites which is one of the most fundamental aspects in e-governance. While, the discussion of the case study represents some analysis of e-governance issues in the websites of the Istanbul Metropolitan Municipality (IMM). The analyses are done through the evaluation of web portals of municipality such as: official website, forums and social media platforms. These portals are evaluated by analyzing the character of their content in three main mediums: informative, service provider and public involvement applications. The needed information for the research is gathered from the web portals and the responsible governmental offices of the Municipality (Information and Communication Technology office, financial office, White desk etc.)

LITERATURE REVIEW

Definitions

As mentioned before, the term of e-governance related with ICTs is not a very new concept as it has been in focus since the 1990s (Balocco et al., 2013). It would be worthy to mention that there is not a very clear use of the e-government term for the same purposes. As Heeks and Balur (2007) has observed, the governments do not have a clear separation between the terms e-government and e-governance by using them instead of each other. This fact is also supported by Garson (2006) while saying that some scholars use the term in different meanings. He suggest the term digital government as a common ground that cover all uses of ICTs in public services. However, the idea is to separate the concept e-government from e-governance by aiming to transform the informative character of e-government to an involving (two-way interaction) character of e-governance. Garson (2006) also tries to make the differences between e-government and

e-governance more visible by presenting four theories of information technologies and their fitting with these concepts. Table 1 shows the correspondence of these theories with the concepts of e-government and e-governance Calista & Melitski, p.91, 2007).

In its simple meaning, e-governance can be defined as the 'digital governmental information' that empowers 'digital transactions' between public and governmental authorities (Abramson & Means, 2001). A wider description of e-government explains it as change of relationships within the internal structure of government and its new relationship with public and other institutions that are provided via ICT applications in the internet platform (Tapscott, 1996; Fraga, 2002; Heichlinger, 2004). Other scholars stress the fact that e-governance is not just a digitalization of information but it is a new form of governance that improves the relationship between citizens and government with a 'citizen-centered' approach by increasing the efficiency of information and service delivery through the use of ICTs by being independent from time and physical distance (Holmes, 2001; Durrant, 2002; Gupta et al., 2004; Awan, 2007; Garcia et al., 2008). There are also other scientists who see the e-governance as the change of conventional ways of governance. In this sense the re-formulation of governance structure becomes important by defining new ways of communication through ICTs by eliminating the obstructions of conventional government forms (Rhodes, 2000). "E-governance deals with changing the manner by which governments interact democratically with citizens." (Calista & Melitski, 2007).

The United Nations concentrates on two main characteristics of e-governance: 'e-readiness' and 'e-participation' (Arandaa et al., 2012). The first one concerns the providing of broad information that improves the communication and service delivery to the public. The second one (e-participation) is about the opportunities that governments provide to increase the engagement of public in decision making process by the use of ICTs (Arandaa et al., 2012). Finally, the research of Moon (2002) provides a kind of summary regarding e-government is-

Table 1. The Relationship Between Four Theories of Information Technology and E-Government and E-Governance* (Calista & Melitski, p. 91, 2007).

	Theories of E-Government	Theories of E-Governance
Normative	Systems Theory: Through automation, engineers and designers prepare technology to achieve bureaucratic efficiency through system integration.	Socio-technical Theory: ICTs serve as a forceful participatory and social equalizer, as information technology mediates social and economic disparities through networked stakeholders.
Normative	Technological Determinism: Technology is the centerpiece operating with a mind of its own and seeks to reproduce itself.	Reinforcement Theory: Technology is apolitical, yet acts as a controlling tool for the status-quo.

*Information technology theories adapted from Garson (2006).

sues. In his work he defines five main stages for e-governance: 1) sharing of information, 2) interactive communication, 3) delivery of services, 4) a new structure of 'vertical' and 'horizontal' relationship and, 5) political engagement.

Potentials and Challenges

Most of the discussions suggest that the governments that are able to have a good management of resources especially those related with ICTs have more possibilities in being successful (Martin&Gregor, 2006). Before exploring the potentials and challenges of e-governance, it would be appropriate to understand the main actors in an e-governance model. DeBenedictis et al (2002) makes a clear classification of different actors in e-governance framework that explains most of interrelationships. He classifies them into four main categories: 1) Government-to-Government (G2G); 2) Government-to-Business (G2B); 3) Government-to-Citizen (G2C); and 4) Citizen-to-Citizen. G2G is more related with internal structure and relationships of the government. G2B concerns the interaction between authorities and businesses (services, transactions). G2C is the interactive communication between government and public. Finally, C2C deals with the different of platforms where citizens communicate and share different information with each-other.

The basic issues discussed in literature regarding the potentials and opportunities that e-governance offers include topics such as: transparency and openness; democracy and civic engagement; more accessibility; accountability; cost reduction; interactive communication; and better service delivery. For example, The OECD report (2003) stresses the fact that ICTs increase the efficiency of governments by providing large data processing; more information distribution to public; better service delivery and an increase in the public involvement. Moreover, e-governance affords an interdisciplinary internal and external structure; offers easier management of incomes; transactions and payments.

Scholars consent that e-governance is more efficient in different managerial issues. An important issue is the cost reduction in terms of time and money spent for a particular operation (DeBenedictis et al, 2002; Eggers, 2004). Furthermore, ICTs offer opportunities for a more transparent government; public engagement; and easier service deliveries to citizens (Navarro et al., 2012). The development of ICTs increases the opportunities for a two-way communication, larger public engagement and reduces of costs related with time and physical distances (Coleman & Gotze, 2001). The introduction of different ICT implementations can help interactive engagement and develop the accessibility of citizens to different information (Dutton, 1999).

Besides the potentials of e-governance there are a lot of challenges and problematic issues that should be taken into consideration. The topics regarding this issue are mainly related with aspects such as: socio-economic structure; infrastruc-

ture problems; security and privacy issues; inappropriate use of ICTs; and legislative regulations. Socio-economic profile of the society is very important in terms of having efficient results from developments in ICTs (Misuraca et al., 2012). The attempts of governmental bodies are not sufficient for a successful e-governance. Other aspects such as infrastructure, research and academic developments and investments play also a basic role in good governance (Nelson, 1993).

Another important topic is the appropriate use of technology. Mistakes in the management of resources and the inappropriate use of ICTs can cause different problems such as; inefficiency, subjective decisions; cost increase and important security problems (Arandia et al., 2012). Security and privacy issues are really serious aspect that should be taken into consideration very carefully. The internet platforms do not give a total guarantee for security and privacy since it is a very complex network (Zittrain, 2008). ICTs and e-governance are open to misuse of information in the large oasis of data and resources on the net platforms (Misuraca et al., 2012). Finally, in most cases, the existing regulations and legislation are not sufficient for the new developments in ICTs. For example, if a problem occurs due to a wrong implementation of the government, the responsible persons are the official workers although the other actors (public) may have contributed to that decision (Misuraca et al., 2012). Legislative issues are stated also in the OECD report (2003) by stressing the responsibilities that governments should take to eliminate the legislative obstacles to e-government.

Website Evaluation

One of the basic mechanisms in e-governance is the municipality's website. The main roles of municipality websites are to: provide information to citizens; control the transaction operations and involve public in decision making (Cowley, 2005; Lean et al., 2009). Related with this issue, the duty of municipal websites in e-governance is to inform the public, interact with it and provide e-services for transaction, payments and registrations (Lee, 2001; Torres et al, 2005; Navarro et al., 2012). In this context the accessibility of municipal websites gains a lot of significance. To test the accessibility of a website we should look to the access alternatives that the site provide in its compatibility with different technological tools (Nadler and Furman, 2001; Lazar et al., 2003). The elements that should be analyzed regarding the accessibility of the municipality websites are: access to electronic data (text, audio, and video), the tools that provide this access (computer, internet, TV) and the infrastructure for the data transfer (the number of internet connections) (Arandia et al., 2012).

Regarding the evaluation of municipal websites, Holzer and Kim (2008) used four main criteria in their studies: the 'usability' of the site, its 'content', security and, e-services provided. Another research in this field is that of Merkuyeva et al (2004) where the site of St. Petersburg municipality were elaborated in terms of usability by defining parameters such

as: web design, links, navigation opportunity and amount of data. A similar study is that of Portuguese municipal website conducted by Arezes (2003) where he stresses the fact that the website designs should concentrate on providing opportunities to low skills or the low educated people in the field of internet. A final example is that of Awan (2007) studied the e-government websites in Dubai by focusing on issues such as: ease of use, communication possibilities, languages provided and security and transactions.

CASE STUDY ANALYSIS

The case study consist of analyzing the web portals (official website, Facebook, Twitter and other platforms) of Istanbul Metropolitan Municipality and evaluating them in the aspects of: 1)informing public (transparency); involving public (participation in decision making); and providing e-services (transactions via internet). It is worthy to mention the fact that it is not very easy to have a clear division regarding the character of the information provided in those platforms. For example a material that is launched in the website can have both informative and involving character since the rising of awareness in public increases its potential of participation in decision making (in many forms). Another challenge is the large amount of data provided in these web portals and this makes it hard to evaluate all the information and extract the needed materials for this research.

The Istanbul Metropolitan Municipality is the largest municipality in Turkey covering a metropolitan area of 5,461 km² with a population of 14,160,467 (TÜİK, 2013). The municipality has two physical locations (Saraçhane and Merter additional building) in Istanbul. Considering the difficulties of physical accessibility- especially in a big city like Istanbul- the web portals that provide information and services via internet get a great importance. The main web platform of the municipality is its official website where the citizens can reach a lot of information. The website (www.ibb.gov.tr) content information such as: the description of services, institutional organization, news, projects and investments, guides and bulletins etc.

Share of Information and Transparency

The website of Istanbul Metropolitan Municipality has approximately 4.5 million clicking per month (IT official IMM) and it is ranked 256. among all websites in Turkey (Alexa, 2014). The main sub domain visited within the site is the site of traffic control center (40.77%) where citizens can see live the situation of traffic flow within the city. The other most visited links are: main page (32.76%), the city guide (sehirrehberi: 16.29%), touristic information: tks.ibb.gov (11.36%), and the educational site (ISMEK: 7.02%) (Alexa, 2014). In addition, website of municipality (www.ibb.gov.tr) won the 1st prize Golden Spider awards in 2007 in the category of public sector (BELBIM¹, n.d).

As mentioned before the first part of this analysis consists of evaluating the informative (transparency) character of the municipal website. The issue of transparency is very important in terms of increasing the awareness of citizens regarding the working and operation of their municipality. In this aspect the website of IMM offers broad information related with the structural organization of the institution; their responsibilities; actual news; description of services; budget, projects and investments. In this context, the public can reach for example information related with the mayor, his duties, the daily agenda and past activities. Another important information is the organizational structure of the institution; the areas of their responsibility; the agenda of city assembly and the decision that are taken. Public can also be informed about the strategic plans, projects, investments, tenders. They can see also the budgetary plan, incomes and expenses of the municipality. Moreover, actual news and bulletins regarding the activities of municipality are published in the website continuously. Istanbul TV, live cameras and ibbtube are platforms that offer video information about the city. An useful application are the touristic cameras that launch live views of thirty eight touristic locations in Istanbul with an audio in background (Turkish and English) giving information about that place. While, ibbtube is a web platform where the municipality or other users (public) can upload and watch videos in different categories. Finally, it is important to stress the fact that the evaluation done in this section is based in the main mediums of the municipal website that offer information to the public, since it is not possible to include all the platforms that can be part of this category.

Online Services (E-Services)

The second section of the analysis deals with examination of the services (e-services) that municipality web portals offer to the community. These services can be classified in different main categories such as: informative, registration, financial (payment) and social services. The way of using these services is done through the application forms or other web or mobile applications that are offered in the website. The main part of the services is provided under the e-municipality sub domain (e-belediye). There are a lot of services-some of them mentioned in the previous section- that can be categorized as informative (giving information) ones. Applications such as: getting informed (bilgi edinme); white desk (beyaz masa); urban master plan (e-imar); and city guide (şehir rehberi). Via the getting informed application citizens can get information (or documents) by filling an application form online and specifying the type of information they want and giving their contact information. The white desk application is a broader program that includes services such as: getting information, making complains, requests, and proposals in different fields. In the e-imar application people can learn the approved master plan in 1:5,000 scale for any specific zone (parcel, urban block). While, the city guide application consist of the map of Istanbul metropolitan area where the users can view different layers (map, satellite image, 1:100,000 scale Environmental

¹ BELBIM is a partner company of Istanbul Metropolitan Municipality that deals with technical infrastructure in the areas of operations such as: development of hardware, software and consultancy in ICTs.

Table 2. Cash and e-payment of transaction in IMM (IMM Income directorate, 2014)

Year/type of payment	Cash (%)	e-payment (%)	Total
2013	99.96	0.04	100
2014 (first quarter)	99.1	0.09	100

Table 3. Mobil Municipality application

Transportation	e-payment	Complaints	Daily info	Getting information
- Cameras	- IMM ⁴	- White Desk	- Weather	- Documents
- Traffic density map	- İGDAŞ ⁵	- Complain app	- Pharmacies	- IMM government structure
- İDO ²	- İSKİ ⁶	- Application status	- News	- Cultural centers
- İETT ³			- Activities	- Sport centers
			- City theaters	- Social Centers
			- Fish and food prizes	- Cemetery
			- Mayor agenda	
			- Media bulletins	

Plan, addresses and locations) and take specific information for a particular zone.

Another important category of e-services is that related with online registration payment of taxes. IMM offer online services for e-registration and e-payment (e-sorgulama, e-ödeme, e-beyanname) where people (business) can be registered, pay taxes and learn their debts to municipality. Table 2 shows the percentages of e-payment and cash payments done to IMM for the year 2013 and the first quarter of 2014. As can be seen from the table it is an increase of e-payment ratio in first quarter of 2014 (if the trend goes like this) but it is still very low. This shows that the citizens of Istanbul still use the conventional way for transactions (paying cash through banks).

Finally, IMM offers also some social and cultural services online. One of the applications is e-health which aims to offer health services at home to disable citizens. Those who want to benefit from this service fill in an application form in the website and after the evaluation of the application the health team (doctor) is sent to the patient house. Another online service is e-library and e-museum and an audio library for visual handicapped persons. In this site they can reach and download different audio materials. In the context of social services, people can also search for theatres in the city and make online ticket reservation or buying. Finally there are also some applications in the field of education. There are online (audio video format) courses offered mainly for primary, secondary and high school students. In addition the citizens can find information of İSMEK training programs via the website or a mobile application.

Most of the services mentioned above are also offered in a mobile application that can be downloaded through the link given by municipality (İbb Mobil Belediye). Table 3 shows the categories of these services.

Public Engagement

The final section of the case study analysis focuses on the evaluation of municipal portals that concerns the public participation in decision making process. It was mentioned before that of information sharing is a factor that rises the public awareness and participation but this analysis tries to understand the more touchable and direct applications of e-government for engaging the citizens in decision making. One of the most useful application is the previous mentioned white desk (beyaz masa) service. The service is based (or used) mainly in complaints and request rather giving proposals to municipality. People are offered different ways to use this service (physical presence, post mailing, telephone line, e-mail and online application form) but the most used one is the telephone line. Via this service citizens can make any kind of complain or request that is related with municipal services. Table 4 shows the main fields of online applications and their rates for the year 2013 and the first quarter of 2014.

Another form of public engagement is done through different interactive platforms such as: forums, online voting and questionnaires where people can share their ideas and complains.

² İDO: Istanbul Sea Buses

³ İETT: Istanbul Electricity, Tramway and Tunnel General Directorate

⁴ IMM: Istanbul Metropolitan Municipality

lity

⁵ İGDAŞ: Natural Gas Delivery Company

⁶ İSKİ: Istanbul Water and Sewage

Administration

Table 4. The applications to white desk via internet for first quarter of 2014 (white desk office)

Konu	Web (ibb.gov.tr)	e-mail	Total
Inspection	4.750	354	5.104
Human resources	2.971	76	3.047
Traffic	2.300	754	3.054
Maintenance	1.904	234	2.138
Taxi	1.899	133	2.032
Social services	1.761	59	1.820
Parks and Gardens directorate	1.277	141	1.418
Security	1.095	271	1.366
İSKİ (Water supply)	840	87	927
Outside services	819	100	919
Other			
Total (2014)	18.197 (86%)	2.895 (14%)	21.092

Expect of some questionnaires in sub domains the municipal website does not offer any interactive medium for sharing ideas. Actually this gap is somehow filled by the Facebook and Twitter accounts of municipality. Both of these mediums have a high potential of interactive communication and sharing data of different formats (text, image, audio and video).

The Facebook account of IMM was opened in 2011 and it has 17,440 followers. Mostly it is used for launching the activities, news or projects of municipality. The posts done by municipality are supported with rich visual materials. There are a few comments done by citizens but in general the site does not contain a two-way communication between public and municipality. On the other hand, the Twitter account – with 114,000 followers- is used more efficiently in terms of public involvement. Beside the posts (for news, activities or others) the site has some complaints related with municipal services that are sometimes supported with visual materials. The feedback for the complains is done in short time by the municipality by saying that the issue is sent to the specific unit of that service. However, the amount of interactive communication still being in low rates in both mediums.

DISCUSSION and CONCLUSION

This paper deals with analyzing the issues of e-government by focusing on the evaluation of web portals in the case of Istanbul Metropolitan Municipality. The main aim is to evaluate the role of municipal websites in establishing an efficient e-governance. The literature discusses the potentials of e-government by elaborating aspects such as: transparency; better service delivery; civic engagement; interactive communication; cost reduction; and more accessibility and accountability. In accordance with literature, the web portals of IMM are analyzed in three main perspectives: share of information; e-service delivery; and public participation in decision making. In this context, the analysis show that the municipal websites

have a high efficiency in providing information about the organization of the municipality, its responsibilities, service descriptions, news, projects, plans, investments and budget. This fact has a positive influence on increasing the transparency of institution and public awareness. On the other hand the delivery of e-services is not very efficient and still in low rates. For example the payments done by e-banking for the year 2013-2014 does not reach one percent of the total payments. Although the municipality provides the e-applications in its website, people still use the conventional ways of using the services. Regarding the efficiency of the web portals in rising the public participation, they also still in low rates. One of the main platforms in this context is the white desk which is one of the most used services. Nevertheless, most of the application is done via telephone rather than internet. Other important mediums that offer a lot of potentials for interactive communication information share that can increase the civic engagements are Facebook and Twitter. However the municipality has accounts in both platforms, they are used more for a one-way communication expect of some inconsiderable cases. In short, it is very positive that municipality offers a hybrid system service (online, telephone and physical presence) but conventional methods still being dominant. While, the character of web portals is more informative than involving one.

It is meaningful to stress the fact that the municipality is not the only actor for an efficient e-government. Technical infrastructure (internet coverage) that is depended on other governmental authorities and socio-economic profile of community are also very significant factors that influence the usability of e-governance. If the needed infrastructure is not provided and the public has not the sufficient abilities (level of education, incomes, ability to use technology etc.) the services provided by municipality will not be very efficient.

Finally, to increase the effectiveness of e-governance IMM should implement some policies. Firstly they should have a better

advertisement policy for the services and applications that they offer online in the purpose of increasing the awareness of the public. In addition, IMM should have more educational programs for the public and businesses in terms of enlarging the usability of their e-services. Moreover, they should develop more interactive platforms and use them more efficiently in the context having a higher public engagement. Finally, IMM should benefit from the potential of mobile applications by developing mobile apps for all services they provide via internet.

Acknowledgements

Firstly, I want to thank Assist. Prof. Dr Turgay Kerem Korumaz whose comments and critiques had a considerable contribution on the preparation of this paper. Also, I am grateful to all of İstanbul Metropolitan Municipality officials who helped me by providing some materials used in this research

REFERENCES

- Abramson, A. M., & Means, E. G. (2001). E-government, price water-house coopers endowment for the business of government. Rowman & Littlefield Publishers Inc.
- Alexa, (2014), Actionable Analytics for the Web, the site of www.ibb.gov.tr taken on 25.05.2014 from <http://www.alex.com/siteinfo/ibb.gov.tr>.
- Arandiaa, J.L., Carlos Franco-Reboreda, C.F. (2012) Insights on the Definition of an Agenda for ICT Development in Municipal Governments: A Reference Model, *Procedia Technology* 3 282 – 291.
- Arezes, P. (2003). Preliminary usability analysis of e-government web portal. DPS, School of Engineering University of Minho Working Paper Retrieved on April, 2014 from <http://cyberg.wits.ac.za/cb2005/online2.htm>.
- Awan, M.,A., 2007, Dubai e-Government: An Evaluation of G2B Websites *Journal of Internet Commerce*, Vol. 6(3) 2007.
- Balocco, R., Ciappini, A., Rangone, A., 2013, *Information Systems Management*, 30:150–167.
- Calista D, Melitski J. E-government and E-governance: Converging Constructs of Public Sector Information and Communications Technologies .*Public Administration Quarterly*, 2007 31(1).
- BELBIM, n.d, Awards recieved, taken from <http://www.belbim.com.tr/en/Pages/Homepage.aspx> on 15.09.2014.
- Coleman, S., & Götze, J. (2001). *Bowling Together: Online Public Engagement in Policy Deliberation*. London: Hansard Society.
- Cowley, J.S.E 2005, The Accessibility of Municipal Government Websites, *Journal of E-Government*, Vol. 2(2).
- DeBenedictis, A., Howell, W., Figueroa, R. & Boggs, R. (2002). E-government Defined: An Overview of the Next Big Information Technology Challenge. *Issues in Information Systems*, Vol. 3, No. 1, pp. 130-136.
- Dutton, W.H., 1999. *Society on the Line—Information Politics in the Digital Age*. Oxford University Press.
- Eggers, W. (2004). *Citizen Advantage: Enhancing Economic Competitiveness through E-government*. (A Deloitte Research Publication) Retrieved May 2014 from http://www.deloitte.com/dtt/cda/doc/content/DTT_DR_CitizenAdv_Sept2004.pdf.
- Fraga, E. (2002). Trends in e-government how to plan design secure and measure e-government, *Government management information sciences* (GMIS) conference 17 June 2002, Santa Fe, New Mexico.
- Garson, G. D. (2006). *Public information technology and e-governance: Managing the virtual state*. Sudbury, MA: Jones and Bartlett.
- Gil-García JR, Mariscal Avilés J, Ramírez Hernández F. *Gobierno Electrónico en México*. México, Telecom-CIDE, 2008:10.
- Gupta, M., Kumar, P. & Bhattacharya, J. (2004). *Government Online: Challenges and Opportunities*. New Delhi: Tata McGraw Hill Publishing Company Limited.
- Heeks, R., & Bailur, S., 2007, *Analyzing e-government research: Perspectives, philosophies, theories, methods, and practice*. *Government Information Quarterly*, 24(2), 243–265.
- Heichlinger, A. (2004). E-government in Europe's regions: Approaches and progress in IST strategy. *Organisation and services and the role of regional actors*. Maastricht, Netherlands: European Institute of Public Administration.
- Holmes, D. (2001). *Egov: Ebusiness strategies for government*. London: Nicholas.
- Holzer, M., & Kim, S.-T. (2008). *Digital governance in municipalities worldwide*. Newark, NJ: The National Center for Public Productivity.
- Lazar, J., P. Beere, K. Greenridge, and Y. Nagappa. (2003). Web accessibility in the mid-Atlantic United States: A study of 50 homepages. *Universal Access in the Information Society*, 2, 331-441.
- Lean, O. K., Zailani, S., Ramayah, T., Fernando, Y. (2009). Factors influencing intention to use e-government services among citizens in Malaysia. *International Journal of Information Management*, 29(6), 458–475.
- Merkuryeva, I. Golobeva, A.&Shulakov, N (2005). Development of E-government in St. Petersburg: Evaluation of Websites Performance and Usability. A UNPAN research Retrieved on May 3, 2014 from <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/NISPAcee/UNPAN020449.pdf>.
- Misuraca, G., Broster, G., Clara Centeno, C., 2012, *Digital Europe 2030: Designing scenarios for ICT in future governance and policy making*, *Government Information Quarterly* 29 S121–S131.
- Moon, M. J. (2002). The evolution of e-government among municipalities: Rhetoric or reality? *Public Administration Review*, 62, 424–433.
- Nadler, D. M. and V. M. Furman. (2001). Access board issues final standards for disabled access under Section 508 of Rehabilitation Act, *Government Contral Litigation Reporter*, 14(19), 14.
- Navarro, J.G.C., Pachónb, J.R.C., Cegarar, J.L.M, 2012, E-government and citizen's engagement with local affairs through e-websites: The case of Spanish municipalities, *International Journal of Information Management* 32 (2012) 469– 478.
- Nelson, R.R. (1993). *National innovation systems: A comparative analysis*. New York: Oxford University Press.
- Nigel Martin, N., Gregor, Sh., (2006), *ICT Governance*, *Journal of E-Government*, 2:3, 19-49.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Report (2003), *The E-Government Imperative*, OECD.
- Rhodes, W.R. (2000). *Public administration and governance*. In J. Pierre (Ed.), *Debating governance*. Oxford: Oxford University Press.
- Tapscott, D. (1996). *The digital economy*. New York: McGraw Hill.
- Toffler, A. 1981, *The Third Wave*, New York: Bantam Books.
- Torres, L., Pina, V., & Acerete, B. (2005). E-government developments on delivering public services among EU cities. *Government Information Quarterly*, 22(2), 217–238.
- Zittrain, J. (2008). *The future of the internet—And how to stop it*. : Caravan Books. offer, A. 1981, *The Third Wave*, New York: Bantam Books.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek¹

Revisiting “Displacement” Through New Forms of Gentrification

Beril Sönmez

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZ

Bu çalışma, öncelikle soylulaştırma kavramının zaman içindeki evrimi ve değişen anlamlarına değinerek, merkezi ve yerel yönetimlerin “ekonomik gelişme ve büyüme” söylemi üzerinden ulusal ve uluslararası sermayeyle işbirliğine girerek kent mekanını yeniden düzenlemeye dair hayata geçirdiği projelerin soylulaştırma kavramıyla birlikte düşünülmesinin öneme odaklanmaktadır. Kentsel dönüşüm adı altında dolaşıma sokulan ve kent merkezinde dar gelirli kesimlerin yaşam alanlarını veya gecekondu mahallerini yıkmak suretiyle yerlerine sıfırdan inşa edilen veya boş ve atıl kalmış kent toprağı üzerine “yeni inşa edilen” projeler bir yandan kent mekanının giderek daha varlıklı kesimler için yeniden üretilmesi anlamına gelirken bir yandan da bir yerinden etme ve mülksüzleştirme döngüsü tesis etmektedir. Bu anlamda, çalışmanın ikinci kısmında, soylulaştırmanın yeni biçimlerini anlarken, “yeni inşa yoluyla soylulaştırma” kavramıyla sürecin tanımlayıcı bir ögesi olan “yerinden edilme” süreçleri birlikte ele alınmıştır. Makalenin temel hedeflerinden biri de, neoliberal kentsel stratejilerin sistematik bir sonucu olan yerinden edilme süreçlerinin irdelenmesinde karşılaştırmalı bir perspektifin benimsenmesine ve yeni yöntem arayışlarının önemine vurgu yapmaktır. Bugün hem küresel ölçekte işleyen mekan siyasetini tartışabilmek hem de bunun yerel düzeyde çeşitlenen işleyiş biçimleri ve sonuçlarına bakabilmek açısından kent çalışmaları alanında “yeni inşa yoluyla soylulaştırma”nın ve “yerinden edilme”nin farklı coğrafyalardaki tezahürlerine odaklanmak kaçınılmazdır.

Anahtar sözcükler: Karşılaştırmalı perspektif; kentsel dönüşüm; soylulaştırma; yeni inşa yoluyla soylulaştırma; yerinden edilme.

ABSTRACT

The last three decades has witnessed a proliferation of discourses produced by central and local governments on “economic growth and urban development”, all of which are embodied in projects developed by public-private sector cooperation, and which serve as the major tool to reorder and reproduce cities through new ways of capital accumulation. With reference to the evolution and changing meanings of gentrification, this study aims to discuss the frameworks in which these projects are to be considered as new forms of gentrification rather than as “urban regeneration projects”. Offering residential or multi-functional uses for middle- or upper-middle classes, these projects often pop up in neighborhoods of low-income inhabitants, and mostly involve the demolition of existing social housing or squatter settlements, thus causing severe forms of displacement and dispossession among former inhabitants. In this sense, it is necessary to create an overview of the concept and forms of displacement generated by new-built gentrification and the methodological questions in studying it. As a means to grasping the global geography of gentrification in its multiple forms and consequences, a new perspective of comparative urbanism and a place-based approach is indispensable. This study emphasizes the need to re-conceptualize both gentrification and displacement with reference to their various manifestations in different urban geographies, and thus offers a theoretical outline to frame displacement as a systematic result of gentrification, which, in its new forms, operates as today’s major neoliberal urban strategy.

Key words: Comparative perspective; new-built gentrification; gentrification; new-built gentrification; urban regeneration.

¹ Bu çalışma, Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir Planlama doktora programı kapsamında açılan “Soylulaştırma ve Kent” dersi için hazırlanan çalışmanın geliştirilmiş halidir.

GİRİŞ

1990'lardan itibaren kentsel stratejiler ekonomik gelişme ve büyümenin temel kaynaklarından biri olarak görülmeye başlanmış, buna paralel olarak da, ulusal ve yerel ölçeklerde üretilen kentsel politikalar, giderek artan bir şekilde girişimci bir yönetim anlayışıyla belirlenir hale gelmiştir. Bu durum, küre düzeyinde hem Londra, Mumbai, Berlin, Meksiko, İstanbul, Şanghay, New York, VanCouver gibi metropollerde, hem kırsal alanlarda hem de görece daha küçük kent ve kasabalarda olmak üzere topyekün bir dönüşüm şeklinde kendini göstermektedir. Çeşitli ölçeklerde bir yandan fiziksel mekana yeniden şekil verilirken, farklı coğrafyalarda yeni siyasi, sosyal, kültürel yapılanmalar ortaya çıkmakta ve sosyo-mekansal dönüşümler söz konusu olmaktadır. Öncelikli hedefini kent mekanı olarak seçen bu anlayış, neoliberal kent politikaları olarak tanımlanmakta ve yeni bir sermaye birikim rejimine de işaret etmektedir.

Kentlerin pazarlanması, yerel ve uluslararası sermayenin yatırımları için hazır hale getirilmesi, kent merkezlerinin turizm için bir çekim alanı olacak şekilde yeniden düzenlenmesi gibi uygulamalarla kent merkezleri ağırlıklı olarak orta ve üst sınıfların yaşam ve tüketim alanlarına dönüştürülürken, alt gelir grupları, sanayiye veya hizmetlerde düşük ücretlerle ve kötü koşullar altında çalışan işçi kesimi, kayıtdışı ekonominin işgücünü oluşturan kesim, göçmen ve sığınmacılar da kentin merkezinden uzaklaştırılmakta ve bu süreçlerde etkin ve belirleyici rolü büyük bir hızla merkezi ve yerel yönetimler üstlenmektedirler.

Böyle bir kent tahayyülü, resmî söylemde “kentlerde sürekli ekonomik büyüme”, “yapılı çevre ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi”, “kültür endüstrisi ve turizm açısından başat kentler arasına girmek”, “sürdürülebilir kent anlayışını benimsemek”, “yaşanabilir bir kent yaratmak” olarak ifade bulmakta ve kendini böyle meşrulaştırmaktadır. Merkezi ve yerel yönetimler de, kimi zaman mega projeleri kente davet ederek, kimi zaman yasal yönetsel süreçleri yeniden düzenleyip özel sektörün belli alanlara yatırımını teşvik ederek, kimi zaman konut politikalarını ve toplu konut idarelerinin işleyişini değiştirerek, kimi zaman yeni yerleşim alanlarına yıkımlar yoluyla yer açarak, kimi zaman da dolaylı yollardan yani ulaşım, çevre ve altyapı düzenlemelerini iyileştirip bir kısım konut stokunu büyük inşaat firmaları yoluyla yenileyip kentsel arazi ve gayrimenkul fiyatlarının artışına zemin hazırlayarak kendilerini göstermekte, neoliberal kent politikalarının mimarı olarak öne çıkmaktadırlar.

Yukarıda tarif edilen ve devlet müdahalesiyle gelişen bu süreçler, “kent mekanının giderek daha varlıklı kesimler için yeniden üretilmesi” anlamına geldiğinden ve alt sınıfların yerinden edilmesi ve mülksüzleştirilmesiyle sonuçlandığından, küresel kentsel stratejiler ve neo-liberal kent politikaları gibi kavramlarla tarif edilmelerinin ötesinde, soylulaştırma kavramıyla birlikte düşünülmeye de muhtaçtır.

Bu çalışma, öncelikle soylulaştırma kavramının zaman içindeki

evrimi ve değişen anlamlarına kısaca değinerek, kentsel dönüşüm adı altında dolaşıma sokulan ve kent merkezinde dar gelirli kesimlerin yaşam alanları veya gecekondu mahalleri yıkılmak kaydıyla, yerlerine sıfırdan inşa edilen yapıların veya boş ve atıl kalmış kent toprağı üzerine yeni inşa edilen projelerin soylulaştırmanın yeni bir biçimi olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın ikinci kısmında ise, soylulaştırmanın yeni biçimlerini anlarken, sürecin tanımlayıcı bir ögesi olan “yerinden edilme” olgusuna odaklanılmıştır. Zira eleştirel perspektifle ve yeni yöntem arayışlarıyla “yerinden edilme” kavramını, tartışmaların odağına tekrar oturtmak günümüzün mekan siyasetini çözümleyebilmek ve bunun farklı coğrafyalarda, yere özgü biçimde nasıl pratikler ve ilişkiler üzerinden işlediğini kavrayabilmek açısından çok önemlidir. Bu çalışma bir saha çalışmasına dayanmamakla bereaber, temel olarak soylulaştırma ve onun yeni biçimlerinin beraberinde getirdiği yerinden etme ve mülksüzleştirmeyi ele almaya dair kuramsal bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir. Bunu yaparken, hem Londra’da hem de bu alandaki literatürde şimdiye dek görece sınırlı yer teşkil eden Mumbai’de yapılmış çalışmalara değinerek bu süreçlerin boyutları ve sonuçları itibarıyla keskinleşen biçimleri örneklenilecektir. Küresel düzeyde yaygınlaştığı gözlemlenen böylesi bir olguyu araştırmaya ve kavramsallaştırmaya dair literatürde son dönemde ortaya çıkan tartışmalara atıfla soylulaştırma ve yerinden edilme ilişkisini çalışmaya dair yöntemsel sorulara ve küresel bir soylulaştırma coğrafyasından bahsederken karşılaştırmalı bir bakış açısına duyulan ihtiyaca vurgu yapılacaktır.

SOYLULAŞTIRMA OLGUSU VE TANIMININ DÖNÜŞÜMÜ: “YENİ İNŞA YOLUYLA SOYLULAŞTIRMA”YI SOYLULAŞTIRMANIN EVRİMİ İÇERİSİNDE KONUMLANDIRMAK

“(Soylulaştırma) ...çok dinamik bir süreç, onu fazlasıyla kısıtlayıcı tanımlara indirgemek mümkün değil, aksine bu olgunun üzerine tanımsal bir düzen giydirmek, gelişmekte olan bu süreci anlamamızı sınırlandırma riskini taşıyacağından, birbirinden tamamen bağımsız gibi görünen süreçler arasındaki bağlantıları anlamaya ve bu yenden yapılanmaya eklemlenen ve geniş bir skalaya yayılan süreçleri göz önünde bulundurmaya çalışmalıyız.” (Smith, 1986: 3)²

Soylulaştırma literatürünün oluşmasında çok önemli bir yere sahip olan Neil Smith, 70’lerde başlayan soylulaştırma çalışmalarından yaklaşık 15 yıl sonra, soylulaştırma olgusunun çeşitlenmeye başladığını dile getirerek, kuramsal çerçevenin de bu yönde genişletilmesine, kentte farklı girişimlerin de soylulaştırma kavramıyla düşünülmesine bir kapı açmaktadır.

Yine de Smith, 1982’deki çalışmasında “geleneksel soylulaştırma”yla, “yeniden geliştirme” (redevelopment) kavramlarını birbirinden ayrı tutmaya devam ediyordu. Soylulaştırmayla kastettiği şeyin, orta sınıfların ya da profesyonel

² N. Smith (1986). “Gentrification, the Frontier, and the Restructuring of Urban Space”, *Gentrification of the City içinde*, Smith N. , Williams P. (yay.haz.), Allen & Unwin: London, s. 3.

geliştiricilerin işçi sınıfı konut alanlarını ev olarak rehabilite etmeleri olduğu, yeniden geliştirmenin ise, daha önce geliştirilmiş alanlar üzerine yeni inşa edilen yapıları nitelemek üzere kullanıldığına dikkati çekiyordu.³ Burada Smith, soylulaştırma kavramını ortaya atan Ruth Glass'ın tanımına oldukça sadık kalmış görünmektedir.

Glass 1964'te Londra'nın merkezinde yeni bir kentsel olgu tespit etmişti. Londra'nın işçi sınıfı mahallelerinin üst ve orta sınıflar tarafından bir bir istila edildiğini, bir düşüş dönemi yaşayarak mütevazı işçi sınıfı konutları olarak kullanılmakta olan Viktorya dönemi evlerinin, orta sınıflarca satın alınarak şık ve pahalı konutlara dönüştürüldüğünü tarif ediyordu. Soylulaştırma olarak tanımladığı bu sürecin, bir mahallede başladıktan sonra hızla yayıldığını ve eski sahipler yerlerinden edilip, mahallenin sosyal karakteri tamamen değişene kadar da sürdüğünü dile getiriyordu.⁴

Ruth Glass'ın bu tespiti ve kavramsallaştırmasının bugün de önemini koruduğuna değinen Tom Slater, Ruth Glass'ın her zaman güçlü bir kentsel sosyal adalet duygusu olduğunu, söylediklerinde o zaman haklı olduğu kadar bugün de haklı çıktığını, hatta bugünün soylulaştırma yazınında sosyal adalet vurgusunun zayıfladığını ileri sürer. Neoliberal rekabetçi büyüme söyleminin kullandığı yeniden geliştirme, yeniden canlandırma, yenileme, dönüşüm, yeniden yapılandırma gibi kavramlarla, üretilen sosyal eşitsizliğin, yerinden edilmelerin ve konut hakkı ihlallerinin üzerinin örtüldüğünü belirterek, Ruth Glass'ın tanımının önemine ve kapsayıcılığına vurgu yapar.⁵

1960'ların ortasında Londra'da tespit edilen ve sonrasında Klasik Soylulaştırma olarak da tanımlanan ilk dalga soylulaştırma süreçlerinin ortak bir tanımı kesin olarak yapılamasa da, Lees, Slater ve Wyly 2008 tarihili *Soylulaştırma* isimli kitaplarında, klasik soylulaştırmanın tanımı için şu özellikleri sıralamaktadırlar:

1. Yatırımdan mahrum kalan alanlardaki tarihi konut stokunun rehabilite edilmesi
2. Alandaki sahiplik örüntüsünün kiracılıktan ev sahipliğine doğru kayması
3. Emlak fiyatlarının yükselişi
4. Alanda yaşayan işçi sınıfı nüfusun, yeni gelen orta sınıf nüfus tarafından yerinden edilmesi yani mülkiyetin el değiştirmesi⁶

Her ne kadar Glass'ın tanımı önemini korusa da, bugün karşı karşıya olunan kenti dönüştürme projelerinin bu ilk dönem soylulaştırma süreçlerinden farklarının tespit edilmesi önemlidir. Son 50 yılda, soylulaştırmanın evrimi içerisinde olgunun ölçek ve çeşitliliği hızla değişmiş, en önemlisi de, soylulaştırma

olgusu, sistematikleşmiş ve doğrudan bir kamu politikası haline gelmiştir.

Jason Hackworth 2002'de yayımlanan "Ekonomik Durgunluk Dönemi Sonrası New York'ta Soylulaştırma"⁷ isimli makalesinde soylulaştırmanın evrimini 3 dalga halinde açıklamaktadır. Bu açıklamalar New York temel alınarak yapılması açısından kısmî bir açıklayıcılığa sahip olsa da, sürecin gelişiminin takibinde bir izlek oluşturabilmektedir. Hackworth, 1950-1973 arası dönemi ilk dalga soylulaştırma olarak isimlendirmiş, tek tek ve dağınık şekilde gerçekleşen, özellikle merkez kentlerde varlığını gösteren bir olgu olarak tarif etmiştir. Devlet bu süreçte bir yandan belli bölgelerde dönüşümü desteklerken, bir yandan da spekülasyon kira artışlarına engel olacak koruyucu yasalar oluşturmıştır. 1974-1988 yılları arasında soylulaştırma ikinci bir dalga olarak, yerleşmiş ve kendini göstermeye başlamış, coğrafi olarak kısmen yaygınlaşmış ve daha çok sermayenin elinde şekillenen bir sürece dönüşmüştür. Zira bu dönemde devlet mekanizması ağırlıklı olarak "laissez-faire" politikaları izlemektedir. Hackworth'e göre, 5 yıllık bir geçiş dönemini takiben 1993'ten sonra hem sermayenin ölçeğinin büyüdüğü ve devletin doğrudan girişimci rolü üstlendiği, hem de soylulaştırmanın coğrafi olarak küre düzeyinde yaygınlaştığı ve de muhalif hareketlerin daha şiddetle bastırıldığı bir döneme girilmiştir. Devlet sürecin her aşamasında etkili olmasına karşın, özellikle bu üçüncü dalganın "devlet eliyle soylulaştırma" olarak kavramsallaştırılmasının sebebi ise, soylulaştırma sürecinde alanı tespit eden, dönüşümü sistematik olarak tasarlayan ve yasal, ekonomik, fiziki ve siyasi koşulları hazırlayan temel aktörün devlet olmasıdır.

Neil Smith bu sürecin takibini 1964'te Ruth Glass'ın tanımladığı soylulaştırma ile, onun bugünkü tezahürünü karşılaştırarak yapmakta ve aralarındaki temel farklara da vurgu yapmaktadır. Glass'ın tanımıyla, 1960'larda sıradan halkla bir arada bulunmaktan çekinmeyen profesyonel sınıflar için "tuhaf" bir etkinlik ve konut piyasasındaki marjinal bir gariplik olarak ortaya çıkan soylulaştırma, 20. yüzyılın sonunda kentsel politikaların temel hedeflerinden birisi haline gelmiştir. 1960'lardaki anahtar aktörler mahalleye taşınan orta ve üst-orta sınıf iken, bugün temel aktörler hükümet, şirketler ve hükümet-şirket ortaklıklarıdır. İlk dönemlerde soylulaştırma, konut piyasasında ortaya çıkan planlanmamış ve gelişen güzel bir süreçken, artık tutkuyula ve titizlikle planlanan, sistemleştirilen bir süreç haline gelmiştir. 1960'larda sadece konuta yönelik bir süreç gibi başladıysa da, bugün çok daha geniş çaplı ve çok boyutlu projeleri kapsayan bir olgu olarak şekillenmiştir. Soylulaştırma ilk olarak, önemli kapitalist kentlerde teşhis edilen, oldukça yerel bir gerçeklik iken, bugün fiilen küresel bir olgudur ve coğrafi olarak yaygınlaşarak, küre düzeyinde daha önce mevcut olan "kentsel hiyerarşi"yi bir anlamda alt-üst etmiştir. Küresel olarak ortaya çıkan soylulaştırma deneyimleri, farklı ekonomik ve kültürel yapılanmaları olan coğrafyalarda gelişmekte, ulusal ve küresel siyasal ekonomilere farklı şekillerde bağlanmaktadır.

³ N. Smith (1982). "Gentrification and Uneven Development", *Economic Geography*, 68, s. 139.

⁴ Ruth Glass (1964). "London: Aspects of Change", *Gentrification* içinde, Lees, L., Slater, T., Wyly, E. (yay. haz.), Routledge: NewYork, s. 7.

⁵ Tom Slater (2009). "Missing Marcuse: On Gentrification and Displacement", *City*, 13:2-3, s. 293.

⁶ L. Lees, T. Slater, E. Wyly (2008). "The Birth of Gentrification", *Gentrification* içinde, Routledge: New-York, s. 5.

⁷ Jason Hackworth (2002). "Postrecession Gentrification in New York City", *Urban Affairs Review*, 37 (6), s. 815-843.

Ancak Smith'e göre en önemli ortak nokta, soylulaştırmanın çağdaş şehirciliğin en önemli boyutu olarak sunulması ve daha da önemlisi, her şekliyle, işçi sınıfının kent merkezinden ya da kentin "değerli" alanlarından uzaklaştırılması anlamına gelmesidir.⁸

Elbette bu türden bir dönüşümün yakın geçmişteki yol haritasını çıkarmanın bir önemi de, son dönemde kentlerde gerçekleştirilen dev projelerin hiçbir zaman bireysel girişimlerle veya küçük ölçekli bir yatırımcı tarafından hayata geçirilemeyecek kadar ölçek olarak büyük, yarattığı sosyal ve fiziksel dönüşüm bakımından ani ve hızlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bu türden büyük kapsamlı projeler "işçi sınıfını kentten hem mecazi hem de doğrudan anlamıyla silmek"te çok daha büyük rol oynamaktadır.⁹ Bu anlamda da, önce mahalle sonra da kent ölçeğinde gerçekleşen bu süreçler, "yaşanabilir ve sürdürülebilir kent" in kimler için üretilip kimleri dışladığının resmini çizmektedir.

Soylulaştırma olgusu 40-50 yıllık bir süreçte böylesi temel farklar göstererek çeşitlenir ve dönüşürken, son yıllarda, dev emlak şirketleri ve geliştirici firmalarca inşa edilen, tasarım değeri taşıyan ve elit bir tüketime sunulan yüksek apartman bloklarından veya alçak lüks konutlardan oluşan bu yeni inşa alanları da, en az tek tek restore edilen tarihi apartmanların oluşturduğu sokak/mahalle profilleri kadar, soylulaştırılmış kent coğrafyasının bir parçası haline gelmektedir.

O halde, soylulaştırma literatürü içinde görece yakın tarihte ortaya çıkan ve Loretta Lees ve Mark Davidson'ın 2005'te Londra Nehir Kıyısı Dönüşüm Projesi'ni ele aldıkları makalelerinde ortaya attıkları "yeni inşa yoluyla soylulaştırma" kavramını ele alarak, kavramın yukarıda sözü edilen dönüşüm içerisinde ne(re)ye tekabül ettiğini ve hangi boyutlarıyla soylulaştırma olarak tanımlanabileceğini tartışmak anlamlı olacaktır.

YENİ İNŞA YOLUYLA SOYLULAŞTIRMA NEDİR?

Soylulaştırmanın tanımına ve ortaya çıkış sebeplerine dair süregiden tartışmalarda tam bir fikir birliğine varılmamış olmakla beraber, klasik soylulaştırma bir yandan devam ederken, günümüzde, aktörleri farklı olmak kaydıyla kentlerde daha bütünlüklü bir yeniden inşa süreci baskın hale gelmiştir. Bu yeniden inşa sürecinde, kent merkezlerine konurulan yeni konut ve konut-ticari işlevli yapılar, özellikle kent merkezinin "orta sınıflarca sömürgeleştirilmesi" üzerinden düşünüldüğünde eski soylulaştırma pratikleriyle önemli paralellikler taşımaktadır.¹⁰

Lees ve Davidson, yukarıda kısaca sözü edilen, soylulaştırma

sürecinin dönemlendirilmesi ve dalgalardan okunabilir olmasına atıfla, "yeni inşa yoluyla soylulaştırma"nın, bir üçüncü dalga soylulaştırma biçimi olduğunu ileri sürmektedirler. Lees ve Davidson'a göre, artık devletin müdahalesi ve küresel sermayenin girişiyle yeni bir veçhe kazanan soylulaştırma, 90'lı yılların ortalarından itibaren hem coğrafi olarak hem de aktörleri bakımından farklılaşarak bir mutasyon geçirmiştir.¹¹ Bunun sonucunda da, üretilen fiziksel mekan, sosyal doku ve kültürel örüntü de farklılaşmıştır.

Coğrafi bakımdan, soylulaştırma, öncelikle başladığı Batı ülkeleriyle sınırlı kalmamış, farklı kıtaların çeşitli bölgelerinde kendini göstermeye başlamıştır. Ayrıca sadece kent merkezlerinde yayılmakla kalmamış, kent banliyölerinde ve kırsal alanlarda da çeşitlenerek ortaya çıkmıştır. Özellikle "Kırsal Alanlarda Soylulaştırma" (Rural Gentrification) kavramıyla yeni bir literatür ve çalışma alanı doğmuştur. Smith'in yeni küresel kent stratejisi olarak işaret ettiği soylulaştırma, her yerde benzerlikler gösteren, neredeyse kitlesel olarak üretilen, tüketilen ve pazarlanan bir döngüye dönüşmüş durumdadır.¹²

Aktörleri bakımından da dönüşen soylulaştırma süreçleri, geleneksel/klasik soylulaştırma, devlet eliyle soylulaştırma, ticari soylulaştırma, tekrar soylulaştırma/süper soylulaştırma ve yeni inşa yoluyla soylulaştırma olarak çeşitlenmiştir.¹³ Bu farklı türlerin kısaca tanımını vermeden önce vurgulamak gerekir ki, Lees ve Davidson'ın bu kategorizasyonu farklılıkların tespitine hizmet etmesi bakımından önemli olsa da, farklı isimlendirilmiş her bir soylulaştırma türü aslında yer yer iç içe geçen, birbirini etkileyen süreçler olarak düşünülmelidir ve her kategorizasyon gibi genellemelere başvurması bakımından bir tür indirgemecilikle malûldür.

Geleneksel soylulaştırma, orta sınıfların bireysel olarak kendi kullanımları için daire ve bina olarak yenilemeleriyle ilerleyen, sonuçları itibarıyla o alanda bir burjuvalaşma sürecini başlatan ve eski sakinlerin teker teker ve zaman içinde yer değiştirmelerine ya da yerinden edilmelerine yol açan bir süreçtir. 1960'larda başladığı söylenen bu süreç günümüzde de varlığını korumaktadır. Devlet eliyle soylulaştırma merkezi ve yerel yönetimlerin, geliştirdikleri politikalarla etkin şekilde soylulaştırmayı destekledikleri hatta belli alanlarda doğrudan başlattıkları bir süreci tanımlamaktadır. Bu süreçte devletin girişimci gibi geliştirici-üretici firmalarla ortaklıklar üzerinden çalıştığı dikkati çekmektedir. Ticari soylulaştırma bazen tek tek bireysel adımlarla bazen de devlet eliyle geliştirilen büyük projeler yoluyla bir alanın konut dışı işlevlerin ağırlıkta olduğu bir biçimde dönüştürülmesini ifade etmektedir. Turizm ve ticari odaklı projeler buna örnek teşkil edebilir. Tekrar soylulaştırma, sadece yatırım mahrumu olan alanların değil, daha önce birinci soylulaştırma süreçleriyle orta sınıfların yerleşmiş olduğu alanların yeni bir projeye dönüşüme açılarak, tekrar yatırım döngüsüne sokulmasıdır. Bu süreç, soylulaştırmanın günümüzde sadece dar gelir gruplarının değil, orta gelir gruplarının da yerinden edilmesiyle sonuçlanan bir sürece dönüştüğünü göstermek-

⁸ Neil Smith (2002). "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", Planlama, 2006/2, s. 20-21.

research", International Journal of Urban and Regional Research 32, s. 199.

¹⁰ L. Lees & M. Davidson (2005). "New-Build Gentrification and London's Riverside Renaissance", Environment and Planning A, 37, s. 1165-1190.

⁹ Loic Wacquant (2008). "Relocating gentrification: the working class, science and the state in recent urban

¹¹ İbid, s. 1167.

¹² İbid.

¹³ İbid, s. 1168.

tedir. Yeni inşa yoluyla soylulaştırma kavramı ise devlet eliyle soylulaştırmanın hakim olduğu bir dönemde ortaya çıkan, toplu konut idaresi gibi kamu kurumlarının ürettiği ya da kamu-özel şirket ortaklıklarıyla üretilen projelerdir. Temel olarak iki tür yeni inşa modelinden söz edilebilir: Birincisi, daha önceki işlevini kaybetmesi vesilesiyle atıl hale gelmiş alanlar veya kent merkezinde boş kalmış alanlarda gerçekleşen projeler. İkincisi ise, kentin değerli bölgelerinde bulunan ve hali hazırda düşük kira bedelli konut stoku görevi gören alanlarda, mevcut konutlar yıkılarak, yerine konut veya konut ve ticari karma işlevli yeni binaların inşa edilmesi.

Bu noktada, klasik soylulaştırma ile yeni inşa yoluyla soylulaştırma arasında bir yandan büyük farklar bir yandan da büyük benzerlikler olduğu ileri sürülerek, bu yeni uygulamaları kavramsallaştırmak için soylulaştırma kavramının kullanılıp kullanılmayacağı üzerine bir tartışma doğmuştur. Klasik/Geleneksel soylulaştırma ile yeni inşa yoluyla gerçekleşen dönüşümlerin ihtiva ettiği farklar nedeniyle ikinci süreç için de soylulaştırma kavramının kullanılmasının sorunlu olduğunu öne süren Lambert ve Boddy (2002), argümanlarını süreçler arasındaki temel ayrımlara dayandırmaktadır: Sürecin aktörleri, ortaya çıkan yapı çevre, işleyen sosyo-mekansal dinamikler, sermayenin konumlanması, dağılımı ve işleyişi farklar arz etmekte, ayrıca klasik anlamda bir yerinden edilme süreci işlememektedir. Lees ve Davidson ise, bu farkları tek tek ele alarak neden soylulaştırma olarak okunabileceğini tartışmaktadır:¹⁴ Dönüşüm aktörleri bakımından bireysel kararlarla değil, devlet eliyle ve özel firmalar ortaklığıyla geliştirilse de, sonuçta orta sınıflar kent merkezlerini giderek artan şekilde işgal etmektedir. Ortaya çıkan yapı çevre, yenilenmiş eski ve tarihî konutlar yerine yeni inşa edilmiş konutlar olsa dahi, esas itibarıyla orta sınıf yaşam ve tüketimine hitap eden bir yapı çevre üretilmektedir. Alana gelen orta sınıfın profili ilk soylulaştırmacılara göre farklılık arz ediyor ve bunun mekanda kuruluşu da ona bağlı olarak değişiyorsa da, yeni inşa edilen yapılar yoluyla sermaye önce geliştiriciler sonra da tüketiciler tarafından yeniden o alana yatırılmakta ve düşük gelir grupları bu yatırımdan eşit şekilde faydalanamamaktadır. Aynı zamanda, sermayenin konumlanması, dağılımı ve işleyişi bakımından küçük ölçekli bireysel sermayenin kullanım amaçlı ve dağılık hareketi yerine, büyük sermayenin yatırım ve kâr amacı güderek dar bir alana sermaye yatırması söz konusudur. Ancak, sonuçları bakımından klasik soylulaştırma ile benzeşmekte hatta daha ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Son olarak da, yeni inşa yoluyla gerçekleşen dönüşümlerin ağırlıklı olarak boş ve atıl kalmış eski sanayi alanlarında gerçekleştiğini, dolayısıyla klasik anlamda orada yaşayan eski sakinlerin yerinden edilmesi gibi bir sonucu olmadığını iddia eden Lambert ve Boddy'ye cevaben, Lees ve Davidson yerinden edilme kavramının çok daha geniş ve derinlikli olarak ele alınması gerektiğini ileri sürerler. Yeni inşa yoluyla soylulaştırmaya düşük kira bedelli konut stoklarının yıkılarak yeni bina inşa edilmesi yoluyla gerçekleşen süreçler de dahil edildiğinde, hem söz konusu alanda hem de komşu alanlarda düşük gelir grupları

yerinden edilmektedir. Ayrıca süreç içinde, dolaylı yerinden etme, dışlayıcı yerinden etme, sosyo-kültürel yerinden etme kavramlarıyla okunabilecek çok boyutlu ve daha ince irdelenmesi gereken bir sosyal adaletsizlik de kendini göstermektedir.¹⁵

Bu tartışmada dikkat çekici olan klasik soylulaştırma ile günümüzde hakim olan sürecin farklarının tespiti konusunda her iki kanat da hemfikir. Ancak ayrışma, bu farkların soylulaştırma tanımının içinde görülüp görülemeyeceğinde yatmaktadır. Bu tartışmada, Lambert ve Boddy bu farklara rağmen soylulaştırma kavramına başvurulmasının kavramın analitik özelliğini yitirmesine yol açacağını zira süreçler arasında bir ayrıştırma yapmaya engel olacağını iddia etmiştir. Lees ve Davidson ise bütün farklarına rağmen yeni yapıların inşa edilmesiyle ortaya çıkan dönüşümlerin dört kriter nedeniyle soylulaştırma olarak okunması gerektiğini ileri sürer:

1. Sermayenin alana yeniden yatırımı
2. Alanın yüksek gelir gruplarınca istila edilmesi sonucu sosyal bir "iyileşme" gözlemlenmesi
3. Yapılı çevrenin hızlı bir şekilde ve ciddi ölçüde değişmesi
4. Düşük gelir gruplarının doğrudan ya da dolaylı olarak yerinden edilmeleri¹⁶

Klasik soylulaştırma ile bu tür son dalga süreçlerin farklılıklarını tespit etmek, sürecin gelişimini izlemekte çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu farklılıklar, soylulaştırmanın evrimi içine yerleştirilerek kavramla bağları kurulursa, özellikle dışlama ve yerinden etme süreçlerini tetiklemesine yapılan vurguyla, "kentsel dönüşüm" gibi kavramların silmeye çalıştıkları sınıfsal, sosyal, kültürel ve siyasi boyutları görünür hale gelecektir. Soylulaştırma kavramının kullanılması politik bir konumlanışa tekabül etmesi açısından da çok değerlidir.¹⁷ Resmi söylemin, soylulaştırma kavramını kullanmaktan kaçtığı ölçüde, bu alanda üretilen yazında ve eylemlerde bu kavramla "oynayarak" ilerlemek, sürecin tetiklediği dışlanma, yerinden edilme, yoksunlaştırma ve mülksüzleştirme biçimlerini sürekli olarak gündemde tutmak anlamında siyasi bir misyon üstlenilebilir.

Shaw'a göre de, kent merkezinin sosyal yeniden yapılandırılmasını tek bir bütünlüklü süreç olarak ele almak anlamlıdır çünkü ister bir orta sınıf ev sahibi olsun, ister geliştirici bir şirket, ister duyarlı bir restorasyon olsun ister yeni yapılmış yüksek katlı apartman blokları, bunların sonuçları yerinden edilenler için hep aynıdır. Aynı zamanda, kent merkezinin sosyal ve kültürel çeşitliliğine vurdukları darbe de öyle.¹⁸

Öte yandan, sonuçları açısından yukarıda sözü edilen benzerlikleri taşıması çok belirleyiciyse de, yeni inşa yoluyla soylulaştırmanın klasik soylulaştırmadan daha geç bir dönemde farklı aktörler yoluyla ortaya çıkışının önemli etkileri de saptanabilmektedir. Klasik/geleneksel soylulaştırma süreçleri kentin

¹⁴ Ibid. s. 1169-1170.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid, s. 1187.

¹⁸ K. Shaw (2002). "Culture, Economics and Evolution in Gentrification", Just Policy, 28, s.45

birden fazla bölgesinde aynı anda gerçekleşen, bir orta sınıf bireysel hareketi olarak, daha çok tarihi bir konut stoku olan ve bununla beraber bir tür heterojen yaşamın mümkün olabilmesi sebebiyle de öncü soylulaştırıcılara cazip gelen alanlarda gerçekleşmekteydi /gerçekleşmektedir. Böylece, bu alanlarda orta sınıfın gelişile bir orta sınıf “habitus”unun mevcut bina stoku içinde şekillenmesi de söz konusudur. Ancak yeni inşa yoluyla soylulaştırma, sürecin coğrafyasını kentte daha da genişletip soylulaştırmayı bazen daha “riskli” alanlara bazen kent merkezinde kalan son alt gelir grubu mahallelerine bazen de kentin daha uç bölgelerine kadar itmektedir. Devlet öncülüğünde büyük çaplı kentsel projelere girilmesi, kentte bireysel olarak orta sınıfın girmedigi/giremediği veya sermayenin devlet desteği görmeden girme riskini almayacağı alanlara hem sermaye akışı sağlamış, hem de sınıfsal, etnik ya da dini olarak marjinalize edilmiş kesimlerin kentteki varoluşları bir anlamda yeniden tanzim edilip düzenlenmiş, belli alanlara sıkıştırılmış veya silinmiş olur.¹⁹

Bu karşılaştırmada amaçlanan klasik soylulaştırmanın daha maaşum bir süreç olduğunu iddia etmek değil, aksine bu şekilde başlamış bir sürecin büyük sermaye ve devlet desteğini arkasına alarak, nasıl daha agresif bir hal aldığını gösterebilmektir.

SOYLULAŞTIRMANIN YENİ BİÇİMLERİ VE “YERİNDEN EDİLME”Yİ İLİŞKİLENDİRMEK

“Hemen hemen her çalışma alanının merkezinde, onun varlığını tanımlayan ve yaşamına devam etmesini sağlayan asli bir temeli vardır. Soylulaştırma alanı için de ‘yerinden edilme’ işte böyle bir temeli teşkil etmektedir. Yerinden edilme, yani yoksul kesim ve işçi sınıfının, üzerinde sosyal ve tarihsel olarak meşru haklarının bulunduğu mekanlardan ve yerlerden zor kullanılarak mahrum bırakılmaları soylulaştırmayı oluşturan ve tanımlayan ve de mekanın orta sınıflar ve elit kesimler için yeniden inşasına eşlik eden süreçtir.”²⁰

“Yerinden etme soylulaştırmanın özüdür, amacıdır; istenmeyen bir yan etkisi değil.”²¹

Soylulaştırma, sınıfsal ve/veya etnik, dini, ırksal olarak kent merkezinin yeniden inşa edilmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle, merkezi homojenleştirirken, metropolitan alanda yeni bir sosyo-mekansal ayrışma tesis etmektedir. Bunu yaparken de, büyük çapta yerinden edilme süreçleri yaşanmaktadır. Örneğin, 2008 yılında Pekin’de gerçekleşen Olimpiyat Oyunları’na hazırlık aşamasında, kent bir anlamda yeniden tanzim edilirken, 1.25 milyon kişi yerinden edilmiştir.²²

Yerinden edilme kavramının bu çalışma içindeki kullanımı genel hatlarıyla Chester Hartman’ın 1982’de yaptığı tanıma dayanmaktadır. Hartman *Yerinden Edilme: Nasıl Mücadele Etmeli?* isimli çalışmasında kavramı “bir yerde yaşamının, o hane halkının kendi iç dinamikleri dışında gerçekleşen süreçler sebebiyle, artık imkansız, tehlikeli ya da maddi olarak karşılanamaz hale gelmesi durumu”²³ olarak tanımlar. Böyle bir tanım hem klasik soylulaştırma hem de soylulaştırmanın yeni biçimlerinin yol açtığı yerinden etme süreçlerini kapsamaktadır.

Yeni inşa yoluyla soylulaştırma büyük ölçüde “yıkıp yeniden yapma” şeklinde ilerlerken, bu genellikle gecekondu alanlarının veya düşük gelir grubunun yaşadığı alanların “temizlenmesi” olarak ortaya çıkmakta, alanda yaşayanların doğrudan yerinden edilmeleri ve o alanın tamamen kent coğrafyasından ve hafızasından silinmesi söz konusu olmaktadır. Bu türden doğrudan yerinden edilmelerin yanında, kent merkezinde boş veya terk edilmiş, atıl kalmış, işlevini sürdürememiş alanlarda, yani doğrudan konut alanı olmayan alanlarda gelişen yeni inşa yoluyla soylulaştırma süreçlerinde ise özellikle çevre mahallelerde yerinden edilmenin dolaylı olarak gerçekleştiği görülmektedir. Dolaylı yerinden edilme söz konusu olduğunda, bunu doğuran en etkili dinamik emlak değerlerindeki artışın giderek yayılması ve çevre mahalleleri de etkiler hale gelmesidir. Soylulaştırmaya dair eleştirel perspektifin en önemli ayaklarından birini oluşturan yerinden edilmenin çeşitli boyutlarıyla irdelenmesine yeniden ihtiyaç vardır. Zira soylulaştırma günümüzün öne çıkan kent politikası halini aldıkça, büyük sermaye ve devlet kurumları süreçte baş aktör haline geldikçe, sadece projelerin değil, yerinden edilme ve mülksüzleştirilmenin de boyutları ve coğrafyası genişlemektedir. Bu da soylulaştırma tartışmalarına sosyal adalet perspektifiyle bakma gerekliliğini beraberinde getirmektedir.²⁴

Soylulaştırma ve yerinden edilme arasındaki ilişki ve bunun adalet kavramıyla ilişkilendirilmesi daima temel bir çatışmanın ve politik bölünmenin konusu olmuştur. Devlet müdahalesinin daima en aza indirgenmesini, piyasayı özel girişimler arasındaki rekabetin belirlenmesi gerektiğini savunan liberal ekonomik görüş, soylulaştırma ve yerinden edilmeyi, kentteki konut pazarının piyasa koşullarına uyum sağlamak üzere sürekli değişmek zorunda oluşunun, yer yer üzücü ama önüne geçilemez bir sonucu olduğunu savunur. Bu görüş, konut piyasası müdahalesiz bir rekabet alanına dönüşürse, her kesimin ihtiyacına göre konut üretilecek bir dengeye oturacağını iddia eder. Soylulaştırmanın da kentlerin önüne geçilemez dönüşümünün minör bir sonucu olduğunu öne süren bu görüşün bir devamı, aynı zamanda kentte soylulaştırmanın tetiklediği yerinden edilmenin de istatistiksel olarak kanıtlanamayacak kadar zayıf olduğunu iddia eden görüşü oluşturmaktadır.²⁵

Buna karşın, yerinden edilmenin, evsizlik gibi başka adaletsiz

¹⁹ L. Lees & M. Davidson (2010). “New-Built Gentrification: Its Histories, Trajectories, and Critical Geographies”, *Population, Space and Place*, 16, s. 403.

²⁰ L. Lees, T. Slater, E. Wyly (2010). “Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four”, *The Gentrification Reader* içinde, Rout-

ledge: London, s. 317.

²¹ <http://www.rc21.org/conferences/berlin2013/8.php> (Ziyaret tarihi 12.01.2013)

²² L. Lees, T. Slater, E. Wyly (2010). “Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four”, *The Gentrification Reader* içinde, Routledge: London, s. 319.

²³ C. Hartman, D. Keating, R. LeGates (1982). *Displacement: How to Fight it?*, Berkeley: CA: National Housing Law Project, s. 3.

²⁴ T. Slater (2010). “Missing Marcuse: On Gentrification and Displace-

ment”, *City*, 13:2-3, s. 292-311.

²⁵ L. Lees, T. Slater, E. Wyly (2010). “Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four”, *The Gentrification Reader* içinde, Routledge: London, s. 317.

sosyal durumlarla birlikte, temel bir insan ihtiyacının metalaştırılmasının sistematik bir sonucu olduğu görüşü de diğer güçlü kanatı oluşturmaktadır. Konut, ev, cemaat ya da mahallenin sadece bir mal ya da hizmet gibi düşünülerek, kâr ve birikim odaklı kurgulanmasına karşı çıkarak, bireysel ve toplumsal iyinin üretilebilmesi için bunların temel haklar olarak kurgulanmasına vurgu yapar. Dolayısıyla, bu görüşün bir uzantısı olarak da, soylulaştırmanın eşitsizlik ve adaletsizlik üreten mekanizmasının en ciddi, son derece yaygın ve sistematik çıktısının yerinden edilme olduğunu ısrarla ortaya koyar.²⁶

Bir yandan soylulaştırma yazını içinde, yerinden edilme süreçlerinin neoliberal söylem içerisinde doğallaştırılması, kaçınılmaz bir süreç olarak tarifi edilmesi veya soylulaştırmanın kendisinin kamu yararı ürettiğine dair tartışmaların geniş yer bulması, diğer yandan da bu süreçlerin ağır sonuçlarını ortaya koymaya yönelik çalışma ve araştırmaların artması ve çeşitlenmesi söz konusudur. Yeni inşa yoluyla soylulaştırma olarak kavramsallaştırabileceğimiz süreçler, Ananya Roy'un dikkat çektiği üzere söylemsel olarak yasal olmayan konut stokunu yıkıp yeni alanlar inşa ederek konut alanlarının yasallaştırılması ve mülkiyet haklarının güçlendirilmesi şeklinde dile getirilirken, bu uygulamaların özellikle Küresel Güney²⁷ ülkelerindeki gecekondu sakinleri üzerinde ciddi yıkıcı etkileri olmaktadır.²⁸ Formel konut piyasasına dahil olmak ve belli hakları kazanmak bir güvence potansiyeli oluştururken enformel gecekondu-lardan formel, yasal olarak tanınan konutlara geçiş belli bir düzenli geliri söz konusu olmayanlar için tam bir yaşamsal tehdit oluşturmaktadır. Zira düzenli olarak kira, aylık giderler ve masraflar/faturaların olduğu bir sisteme geçiş, bu bedelleri ödeyemeyenler için kısa sürede yasal olarak onların olan konutlardan çıkış veya bunların mecburi satışı anlamına gelmektedir. İstanbul Sulukule örneğinde yaşananlarla paralellikler barındıran bu süreçler, Sulukuleliler için de enformelden formele geçişle, birbirini izleyen bir zorunlu yer değiştirme zincirini başlatmıştı. Aynı zamanda yanyana yaşamaktan gelen, güçlü cemaat duygusunun ve destek mekanizmalarının da kaybıyla, bu sürecin Sulukulelilerin büyük bir bölümünü öncesine göre daha ağır koşullarda yaşamaya mecbur ettiği söylenebilir.²⁹

Soylulaştırma ve yerinden edilmenin nasıl ele alındığı ve buna bağlı geliştirilen yaklaşımlar genellikle yukarıda tarif edilen iki kutuplu bir tartışma zeminine oturmaktadır. Ancak bunun ötesinde bu alanda yapılacak çalışmaların önündeki en önemli

sorulardan birisi de yerinden edilme süreçlerini araştırmının önündeki engellerdir. Bu sebeple, aşağıda son dönemde ortaya çıkan yöntemsel tartışmaların ana hatları bir altbaşlık halinde ele alınmıştır. Yerinden edilme kavramının soylulaştırmayla ilişkisi çerçevesinde sorgulanmasında araştırma yöntemleri üzerine düşünmenin temel bir izlek teşkil etmesi ve yerinden edilmenin çok katmanlı bir süreç olarak tarihselleştirilmesi ve mekansallaştırılması çok önemlidir.

YERİNDEN EDİLMİYİ ÇALIŞMAK: YÖNTEM ÜZERİNE

Yerinden edilme üzerine önemli çalışmalar yapan Rowland Atkinson, soylulaştırmanın yerinden edilme üzerine etkilerini araştırmının zorluğunu vurgulamak üzere, ve yöntemsel sorunlara dikkati çekebilmek için durumu "görünmez olanı ölçmek" olarak tanımlamıştır.³⁰ Son dönemde küre düzeyinde ciddi olarak yaygınlaşan soylulaştırma süreçlerinin ağır sonuçlarını daha iyi ortaya koyabilmek, aynı zamanda farklı coğrafyalardaki çeşitliliğini de gösterebilmek için yollar aranmasının bir sonucu olarak, örneğin 2013 yılının Ağustos ayında, Berlin'de, Humboldt Üniversitesi Şehir ve Bölge Sosyolojisi Bölümü bir konferans düzenlemiştir. Bu konferansta yerinden edilmenin araştırılabilmesi için olası yeni yöntemler ve yeni bakış açılarını araştırmak ve farklı yaklaşımları bir araya toplamak hedeflenmiştir.³¹

Yerinden edilmenin araştırılmasını, ölçülmesini ve sorgulanmasını zora sokan bir takım yöntemsel engellerden söz etmek mümkündür. Özellikle bu yöntemsel engelleri tespit etmenin ve bunları çoklu bakış açılarını zorlayarak aşmanın alana en önemli katkısı, son dönemde soylulaştırma kent politikası olarak devlet kurumlarınca benimsendikçe ve ulusaşırı sermayeyle eklemlendikçe, bu alanda üretilen yazında eleştirel perspektifin giderek yok olmasına doğru ilerleyen sürecin önünü kesmek ve soylulaştırmanın hangi kesimler için kazanç hangi kesimler içinse yaşamsal düzeyde kayıplara yol açabildiğini göstermek olacaktır.

Loretta Lees, Tom Slater ve Elvin Wyly³² soylulaştırma ve yerinden edilme süreçlerinin izini sürmenin önündeki ilk engeli, sürecin kendisinin, yerel düzeyde, kendi izlerini silen bir süreç olduğunu vurgulamaktadırlar. Aynı zamanda ulusal düzeyde yapılan istatistiksel çalışmaların ise, sadece soylulaştırılan alanlarda değil, genel bir rastgele örneklem üzerinden yer değiştirme süreçlerini incelediğini, buradan da spesifik verilere ulaşılmasının çok güç olduğunu dile getirirler. Bağımsız araştırmacıların ise, yerinden edilmeyi takip edecek istatistiksel sonuçlar elde edebilmek için bu alanlardaki çalışmalarına çok erken bir dönemde, yerinden edilme gerçekleşmeden başlamış olmaları gerekir. Ya da çalışmanın soylulaştırılan alanda değil, yerinden edilenlerin yeni yerleşim alanlarında, daha nite-

²⁶ İbid, s. 137.

²⁷ Küresel Kuzey-Küresel Güney ayrımı, dünya siyasetinin temel mimarisini çizmek üzere kullanılan "Birinci-İkinci-Üçüncü Dünya" veya "Gelişmiş-Gelişmekte Olan-Az Gelişmiş Ülkeler" ayrımlarının sorunsallaştırılmasından sonra kullanılmaya başlanan yeni bir tarifleme biçimi olarak düşünülebilir. Ancak sürekli olarak yeni hiyerarşiler ve bölünmüşlükler ortaya çıktığından yeni küresel düzen ve egemenlik ağlarını Doğu-Batı veya Kuzey-Güney gibi çizgiler ve karşıtlıklarla anlamak güçleşmektedir. <https://www.academia.edu/7917466/>

The_Use_of_the_Concept_Global_South_in_Social_Science_and_Humanities

²⁸ A. Roy (2005). "Urban Informality: Towards an Epistemology of Planning", Journal of the American Planning Association, 71 (2), s. 147-158.

²⁹ Sulukule ilgili çalışmalar ve daha ayrıntılı bilgi için bkz. T. İslam, B. Sakızlıoğlu (2014). "The Making of and Resistance to State-Led Gentrification in Istanbul, Turkey", Global Gentrifications içinde, Lees, L., Shin, H. B., Lopez, E. (yay. haz.), Polity Press: London.

³⁰ R. Atkinson (2000). "Measuring Gentrification and Displacement in Greater London", Urban Studies, 37, s. 149-166.

³¹ <http://www.rc21.org/conferences/berlin2013/8.php> (Ziyaret tarihi

12.01.2013)

³² L. Lees, T. Slater, E. Wyly (2010). "Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four", The Gentrification Reader içinde, Routledge: London, s. 318-19.

liksele çalışmaları sürdürülmesi gerekmektedir. Bunun zorluğu ise, yerinden edilenlerin kentin değişik alanlarına savruluyor olmalarının etkisiyle izlerin takibinin güçleşmesidir. Ancak Türkiye’de de örneklerinin görüldüğü gibi, devlet kurumları yerinden edilenleri belli bir konut alanına yönlendiriyorsa, yerinden edilenlere ulaşmak kısmen kolaylaşmaktadır. Fakat birçok örnek göstermektedir ki, yerinden edilen kesimin sadece belli bir kısmı bu yeni konut alanlarına yerleşmekte, yerleşenlerin de büyük bir kısmı kısa sürede taşınmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla elde edilen veriler genellikle parçalı olmakta, yerinden edilmenin bütünlüklü bir resmini çıkarmakta yer yer eksik kalmaktadır.

İkinci bir yönetsel engel ise, sosyal gerçekliğin istatistik verileri ile çeliştiği durumların ortaya çıkmasıdır. Örneğin, veriler toplanırken soru genellikle “hane sahibine”, yani kontratta ya da tapuda adı geçen kişiye sorulduğundan, alandan çıktıktan sonra, başka bir akraba, arkadaş ya da aile yanına yerleşen, ya da sokakta yaşamaya başlayan kesim toplanan verilerde kesinlikle temsil edilememektedir. Sürecin tetiklediği yeni yoksunluk durumlarıyla mücadele etme biçimleri çok çeşitli olabildiğinden, bu çeşitlilik de verilere yansımamaktadır.

Üçüncü olarak da, hanehalkları çok çeşitli vesillerle ve bazen de birkaç sebebin bir araya gelişıyla konut/mahalle değiştirdikleri için bunun içerisinde soylulaştırmanın yerinin saptanması güç olabilmektedir.³³ Ev arkadaşı taşındığı için konut değiştirmekte olan bir kişi, aradan geçen kısa bir zamanda o bölgede kira bedelleri çok yükseldiği için başka bir mahalleye taşınıyorsa, burada hem kişisel bir sebep hem de soylulaştırmanın etkisiyle artan emlak değerlerinin rolü vardır. Ancak sorulara verilen yanıtlarda, kişiler soylulaştırma projelerine doğrudan değinmemiş olabilmektedirler. Bu noktada, niceliksel yerine, niteliksel yöntemlerle ve uzun soluklu araştırmalar yürütülmesinin gerekliliği yine kendini göstermektedir. Bunun yapılabilmesinin önünde de finansal ve siyasi engeller kendini gösterebilmektedir.

Her ne kadar, niteliksel yöntemler, asla niceliksel yöntemler kadar geniş bir örnekleme çalışmasa da, niteliksel yöntemler kullanmanın alana en önemli faydalarından biri de, yerinden edilmenin daha geniş, incelikli, karmaşık ve çelişkiler barındıran bir süreç olduğunun görünür kılınması olacaktır. Lees ve Davidson, yerinden edilmenin mekansal ve zamansal olarak değişkenlik gösteren, yer-temelli ve karmaşık bir süreç olarak değil de, bir mahalle sakinin orayı terk ediş anına indirgenen ve sonuçları genellikle tek boyutlu olarak ele alınan bir süreç olarak kurgulanmasındaki temel yanlışla dikkat çekmişlerdir.³⁴ Marcuse’nin de dile getirdiği gibi, “yerinden edilme, herhangi bir anda, gerçekten yerinden edilenlerden çok daha geniş bir kitleyi etkilemektedir.”³⁵

Yerinden edilme hem mekansal hem de zamansal olarak bo-

yutlandırıldığında, temelde doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki şekilde ele alınabilecek bu sürecin, gerçekleştiği noktadan çok daha geniş bir alanda etkili olduğu ve mekanı terk ediş anının hem öncesinde hem de sonrasında ciddi sonuçlar doğurduğu görülecektir.

Yerinden edilmenin çeşitlerine dair 1985’te yaptığı ayrımda Marcuse, 4 farklı yerinden edilmeden söz eder³⁶ ancak bunlar yine birbirinden kesin çizgilerle ayrıştırılabilir olmadığı gibi, birbirini etkileyen veya aynı anda işlemekte olan süreçler olarak da düşünülmelidir. Doğrudan ve son kullanıcının yerinden edilmesi, daha çok konutun/mahallenin fiziksel şartlarının artık yaşamaya müsait olmadığı durumlarla, ya da kira artışı gibi ekonomik sebeplerle gerçekleşmektedir. Yine doğrudan ama zincirleme yerinden edilmede ise, sadece son kullanıcının değil, ondan öncekilerin de peşpeşe yerinden edilmeye maruz kalması söz konusudur. Dışlayıcı yerinden edilme olarak tanımladığı süreçte, mevcut konut/mahalle sakinleri alanda yaşanan soylulaştırma nedeniyle artık orada yaşamının giderlerini karşılayamaz hale gelerek alanı terk etmek durumundan kalırlar. Son olarak, yerinden edilme baskısı kavramıyla, soylulaştırma süreci içerisinde alt gelir gruplarının mülksüzleştirilmesini kast etmektedir. Özellikle yeni inşa yoluyla soylulaştırma sırasında projenin yapılmaya başlanacağı ana kadar geçen sürede dahi, yıkılması öngörülen alanda yaşayanlar veya inşaatın yapılacağı alanın çevresinde yaşamakta olanlar yerinden edilme baskısı altında yaşamaya başlarlar. Bunun kendisi yerinden edilmenin tek bir an olarak düşünülmemeyeceğinin göstergesidir.³⁷

Yeni inşa yoluyla soylulaştırma ve yerinden edilme kavramlarını birlikte düşünürken, fiziksel mekanın terk edilmesinin o kişilerin kimlik ve aidiyet duygularında ve varoluş biçimlerinde de mecburi bir dönüşüme sebebiyet verdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Yerinden edilmeyi fiziksel mekanın terkine indirgemek neo-liberal anlayışın mekansal bir meta olarak tariflediği konut/mahalle anlayışının bir devamı olarak görülebilir. Yerinden edilmeyi mekansal değil yer-temelli olarak tasavvur ettiğimizde orada birikmiş ve sürdürülen duygusal, sosyal, sembolik bağlar da kendini göstermeye başlar. Bu anlamda, mekanı fiziksel olarak terk etmeyen/edemeyen kesimler için bile, hem yaşadıkları mahalle hem de onu kuran ilişkiler ve pratikler değiştiği için sosyo-mekansal bağların zayıflaması, yabancılaşma hissi, yer duygusunun kaybı, ötekileştirilme gibi psiko-sosyal bir yerinden edilmeden söz edilebilir.³⁸

Yerinden edilmenin çeşitli türlerinden ve boyutlarından söz ederken dahi, daha çok sınıf-temelli ve madur ettiği kesimler üzerinde tek tip bir etkisi olan bir süreç olarak düşünülmesi söz konusudur. Ağırlıklı olarak Batı kaynaklı olarak üretilen

³³ İbid.
³⁴ L. Lees, M. Davidson (2010). “New-Build Gentrification: Its Histories, Trajectories and Critical Geographi-”, Population, Space and Place, 16, s. 400.
³⁵ İbid. s. 408.

³⁶ P. Marcuse (1985). “Gentrification, Abandonment and Displacement: Connections, Causes and Policy Responses in New York”, Journal of Urban and Contemporary Law, 28, s. 195-240.

Displacement”, Journal of Economic and Social Geography, 105:2, s. 206-220.

³⁸ L. Lees, M. Davidson (2010). “New-Build Gentrification: Its Histories, Trajectories and Critical Geographies”, Population, Space and Place, 16, s. 395-411.

literatürde yerinden edilmenin de neo-liberal politikalar gibi tek yönlü işleydiği ve yerinden edilenlerin benzer şekillerde mülksüzleştirilmesi ve yoksunlaştırılmasıyla sonuçlandığı gibi bir genelleştirici bakış hakimdir. Oysa, farklı kentlerde ya da farklı projelerde yerinden edilenlerin sınıfsal, etnik, dini ve toplumsal cinsiyete dayalı farklılıkları süreci sadece şekillendirmekle kalmaz aynı zamanda süreçte yeniden kurulum ve şekillenir. Ve kentsel sermaye birikim rejimi de böyle bir çeşitlenmiş yerinden etme mekanizması üzerinden ilerlerken yerinden edilenler de süreci çeşitli şekillerde deneyimlerler.³⁹

FARKLI COĞRAFYALARDAKİ ÖRNEKLERE BAKIŞ: KARŞILAŞTIRMALI BİR YAKLAŞIMA DOĞRU

“Yeni İnşa Yoluyla Soylulaştırma”nın 90’lardan itibaren ortaya çıkan örneklerini küresel bir perspektifle ele almak bir taraflı farklı coğrafyalarda gerçekleşen bu süreçlerin ortak noktalarını tespit edebilmek, küre düzeyinde işleyen neo-liberal kent politikalarının farklı yerlerde nasıl kurulduğunu ve işlediğini görebilmek açısından, diğer taraflı da tek tek örneklerde o yere özgü olanı görünür kılabilmek, dolayısıyla da karşılaştırmalı bir bakış geliştirebilmek açısından değerli ve gereklidir.⁴⁰

Günümüzde hızla yaygınlaşan ve daha geniş kitleleri etkileyen yerinden edilme olgusunun özellikle Küresel Güney ülkelerinde hayata geçirilen mega soylulaştırmaya bağlı, mega yerinden etme süreçlerine evrildiği, ve Batı’daki örneklerine nazaran daha ciddi boyutlarda maduriyetler, mülksüzleştirme döngüleri ve ayrıştırma ve dışlama mekanizmaları yarattığı göze çarpmaktadır. Andrew Harris tam da bu durumu saptamak üzere, New York ve Londra gibi kentlerde soylulaştırma baskısıyla ortaya çıkan yerinden edilme korkusu ve olgusunun Mumbai’nin konut piyasasında iyiden iyiye egemen olmaya başladığını dile getirmiş, Appadurai (2000)’e atıfla Londra’nın toplam nüfusundan fazla sayıda insanın Mumbai’de gecekondusu ve sokaklarda yaşadığını belirtmiştir.⁴¹ 2008 tarihli çalışmasında Neil Smith, soylulaştırmanın Şanghay ve Mumbai’de, Avrupa, Kuzey Amerika ve Avusturalya’nın post-endüstriyel şehirlerinden çok daha yoğun ve kitlesel bir ölçekte gerçekleştiğini yazmıştır.⁴² Burada yakın zamana kadar ağırlıklı olarak Batı kentlerine odaklanan soylulaştırma çalışmalarını Batı-dışı coğrafyaları da kapsayacak şekilde genişletmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Soylulaştırmanın yeni biçimleriyle yerinden edilme kavramını tekrar ele almanın gerektirdiği boyutlardan biri de Batı-dışı coğrafyalarda gerçekleşen dönüşümlerin Batı’dakilerin bir yansıması veya karbon kopyası olarak okunma-

sının ötesine geçmektir.⁴³ Bunun yolu da, karşılaştırmalı bir yaklaşımla soylulaştırma ve yerinden edilme kavramlarının yerinden tanımlanmasını mümkün kılacak şekilde farklı küresel bağlamlardaki örnekleri ilişkilendirmekten geçmektedir.

Londra ve Mumbai kentleri üzerine yakın tarihte yapılan çalışmalar, yeni inşa yoluyla soylulaştırmanın yerinden edilme süreçleriyle ilişkisini karşılaştırmalı bir şekilde örneklemektedir. Davidson ve Lees, Londra’daki iki farklı dönüşüm projesinin yeni inşa yoluyla yoluyla soylulaştırma kavramıyla okunabileceğini söyleyerek yol açtıkları yerinden edilme süreçlerini farklı boyutlarıyla ele almışlardır.⁴⁴ Avrupa’nın en geniş sosyal konut alanı olan Londra Southwark sosyal konutları 2005 yılında Belediye Meclisi’nin kararıyla, iyileştirme ve restorasyonun çok yüksek fiyatlara mal olacağı gerekçesiyle, yıkılıp yeniden yapılmaya başlanmıştır. Projede 3200 yeni özel konut ve 2000 adet de sosyal konut öngörülmüştür. Bu rakamlar % 40’lık sosyal konutu zorunlu tutan yasaya uygunluk arz etse de, vaat edilen sosyal konutların o sayıda üretilmemesiyle ilgili soylulaştırma karşıtı muhalefet hareketleri de süreç içinde kendini göstermeye başlamıştır. Davidson ve Lees’e göre, projede asıl amaç, çoğu iyi durumda olsa da, o alandaki konutların büyük çoğunluğunu yıkarak yerine 2.4 milyar Sterlin değerinde, ayrıcalıklı bir orta sınıf projesi inşa etmektir. Burada kamu, konut üretimi bir tür yatırım ve birikim aracı olarak yeniden tanımlanmış olmaktadır. Egemen sermaye birikim biçiminin, konutu zaten değişim değeri üzerinden tanımlamakta olduğu bir dönemde, kamu kuruluşları da bunu destekler hatta önünü açar bir konum almaktadır. Bu da, yeni inşa yoluyla soylulaştırmanın üçüncü dalga veya devlet eliyle soylulaştırmanın bir biçimi olarak Londra’da kendini nasıl gösterdiğinin bir örneğini teşkil etmektedir. Proje vaat ettiği sosyal konutları inşa etse dahi, kiracıların %20’sini doğrudan, geriye kalan sakinleri ise, dolaylı olarak yani, geride bıraktıklarından tamamen başka, yeni orta sınıfın yaşam ve tüketim alışkanlıklarının belirleyici olduğu bir cemaat hayatına girmeye zorlayarak “yerinden edecektir”.⁴⁵

Yukarıdaki örnekte mevcut sosyal konutların yıkılarak, yerine yenilerinin inşa edilmesi söz konusuysa, yine Londra’da Nehir Kıyısı Yenileme Projesi kapsamında toplam üç mahallede, Brentford, Wandsworth ve Thamesmead’de çoğu eski sanayi, depo, tersane alanları üzerine inşa edilen yüksek yoğunluklu yapılarla alanda toplam 2100 adet yeni konut üretilmiştir. Bu konutlara yerleşenlerle birlikte bölgenin nüfusu %60 artarken, bu artışı sağlayan yeni gelen kesimin %80’i üst orta sınıfa mensuptur. Ancak burada yerinden edilme derken sadece istatistik verilere bakılarak, alanı terk eden düşük gelir grupları ile alana yeni gelen yüksek gelir gruplarını karşılaştırmak yeterli olmaz. “Yerinden edilme”yi daha karmaşık, çok boyutlu ve incelikli bir süreç olarak okumak gerekir. Bu projeler sadece yeni inşa edilen bu blokların hemen çevresindeki mahallelerde emlak

³⁹ S. Doshi (2012). “The Politics of the Evicted: Redevelopment, Subjectivity and Difference in Mumbai’s Slum Frontier”, *Antipode*, 45:4, s. 844-865.

kavramsallaştırmayı da avrupamerkezci olmaktan kurtaracaktır.

⁴¹ A. Harris (2008). “From London to Mumbai and Back Again: Gentrification and Public Policy in Comparative Perspective”, *Urban Studies*, 45, s.2423.

⁴⁰ Bu noktada, farklı yerlerden örneklerde devlet ve sermayenin rolleri incelenirken, literatürde üçüncü dalga soylulaştırma olarak tarif edilen dönüşümün hangi yönleriyle önceki dönemlerden farklılaştığını gösterebilmek soylulaştırma dalgalarına dair

⁴² N. Smith (2008). “On the Eviction of Critical Perspectives”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 32 (1), s. 196.

⁴³ L. Lees (2012). “Ideologies of Gentrification and the Right to the City”, *Requalifying the Built Environment: Challenges and Responses* içinde, Lawrence, R. J., Turgut, H., Kellett, P. (yay. haz.), Hogrefe Publishing: Cambridge, s. 87-88.

⁴⁴ L. Lees, M. Davidson (2010). “New-Build Gentrification: Its Histories, Trajectories and Critical Geographies”, *Population, Space and Place*, 16, s. 395-411.

⁴⁵ İbid., s. 403.

değerlerinin yükselmesiyle mekansal yerinden edilmeye yol açmamış, aynı zamanda, yer-temelli yerinden edilmenin de tetikleyicisi olmuştur. Soylulaştırma olgusunun, gerçekleştiği alanda ve çevresinde “ev”, “mahalle”, “cemaat” algısına da büyük zarar verdiği gözden kaçırılmamalıdır. Gitmek durumunda bırakılanlar için olduğu kadar kalma “şansı” verilenlerin de ne tür bir yerinden edilme, yer duygusu kaybı yaşadıkları, dayanışma bağlarının zayıflamasının yanı sıra, duygusal ve psikolojik olarak nasıl etkilendikleri ancak niteliksel araştırma yöntemleri sonucunda ve uzun vadeli çalışmalarla görünür olabilmektedir.⁴⁶ Tam da bu noktada, yerinden edilme kavramının çalışılmasında yöneme dair sorgulamalar ve yeni arayışlara ihtiyaç kendini göstermektedir.

Özellikle Küresel Kuzey ülkelerinin kentlerinde gerçekleşen soylulaştırma biçimleri, Küresel Güney’le kıyaslandığında hem söylemsel olarak projelerin nasıl sunulduğu ve meşrulaştırıldığı, hem de uygulanış biçimleri ve doğurduğu sonuçlar açısından farklılık göstermektedir. Küresel Kuzey ülkelerinde hâlâ “refah devletinin sosyal politikalarının kalıntıları”nın görülebildiğinden bahseden Lees, soylulaştırmanın sonuçlarının görece daha hafif olabileceğinden bahseder.⁴⁷

Anderw Harris Bankside ve Mumbai Lower Parel bölgelerinde yeni inşa yoluyla geliştirilen projeleri mercek altına alarak, Londra ve Mumbai’de son dönem gelişen soylulaştırma süreçlerindeki ortaklık ve farklılıkları ayıklamaya çalışmış, buradan da karşılaştırmalı bir analiz çıkarmıştır.⁴⁸ Küresel sermayenin kente gelişi, merkezi ve yerel yönetimlerin yasal yönetsel kararlar ve planlama kararlarıyla dönüşümü desteklemelerinin dışında, Bankside ile karşılaştırıldığında Mumbai Lower Parel’deki süreçler daha ciddi bir emlak spekülasyonu yaratmış ve daha ciddi boyutlarda sosyo-mekansal eşitsizliğin üretilmesini beraberinde getirmiştir. Alanı terk etmek zorunda bırakılan işçi sınıfı, yeni küresel iş bölümünün bir sonucu olarak merdivanaltı tekstil imalat atölyelerinin kent çeperine itilmesinin de etkisiyle, kent çeperindeki gecekondu alanlarına taşınmak durumunda kalmıştır. 1991-2001 yılları arasında Hindistan’ın toplam nüfusu 2 milyon artarken, aynı dönemde bu alanda daha önce görülmemiş bir nüfus kaybı tespit edilmiştir. Bankside’da ise planlanan alanda sosyal konutların da bulunması sebebiyle yerinden edilme görece daha hafif gözlenmiş ancak projeye komşu mahallelerde, özellikle de yeni inşa edilen yüksek ve lüks apartman bloklarına yönetici ve profesyonel yeni orta sınıfın yerleşmesiyle eski sakinler için dolaylı bir yerinden edilme süreci söz konusu olmuştur.

Lower Parel’de atölyelerin lüks konut ve ticari işlevli yapılarla dönüştürülmesi ve işçi konutlarının yıkılarak yeni binaların inşa edilmesiyle gerçekleşen dönüşümle beraber, alanda mevcut olan sokak satıcılığı gibi enformel ticaret ve bunu elinde

bulunduran kesimin de alandan “temizlenmesi” söz konusu olmuştur. Mumbai’de kent mekanı soylulaştırma yoluyla sınıfsal olarak temizlenip yeniden tanzim edilirken, kamu kurumları arazi geliştiricileri denetlemek yerine firmalarla işbirliğine girerek bu ekonomik ve sosyal yeniden yapılandırmanın öncüsü olarak kent yoksullarını yasal haklarından mahrum bırakmış, sınırlı şekilde yararlanmalarına imkan vermiş veya spekülatif değer artışlarının yarattığı baskıyla mülklerin satışına ve alanın terkine zorlamıştır. Bunun sonucunda da, çok daha büyük ölçekli bir doğrudan ve dolaylı yerinden edilme ve mülksüzleştirme yaşanmıştır.

Yukarıda söz edilen projede 1990’ların sonu 2000’lerin başında ağırlıklı olarak eski sanayi alanları ve çevresine inşa edilen yeni yapılarla gerçekleşen bir soylulaştırma söz konusuyken, nüfusunun %55’inin gecekondu alanlarında yaşadığı bir kent olan Mumbai’de, gecekondu alanlarının yıkılarak yerine yeni konut ve ticari işlevli yapıların inşa edilmesi, yani yeni inşa yoluyla soylulaştırma süreçlerinin son 10 yıl içerisinde özellikle kamu-özel şirket ortaklıkları ile hızla arttığını da vurgulamak gerekir. Bu süreçlerde, eski sakinlerin çok az bir kesimi aynı bölgeye yerleştirilmekte, çok büyük çoğunluğu ise kent çeperinde, eski yaşam alanlarından ve iş olanaklarından uzak alanlara kaydırılmaktadır. Burada yeni birikim biçimlerinin hem ekonomik hem de siyasi ve sosyal boyutu olan bir düzenleme mekanizmasıyla şekillendirildiği ortadadır.⁴⁹ 1995 sonrası işlemeye başlayan Gecekondu Rehabilitasyon Programı çerçevesinde mevcut gecekondu alanlarının yıkılarak yerlerine yeni yüksek katlı binaların dikilmesiyle Mumbai’de düzenli aralıklarla dev gecekondu alanları dönüştürülmektedir. Bu süreçte gerçekleşen yerinden edilmeleri sadece sınıf temelli bir mülksüzleştirme olarak okumak yerine, “farklılaşmış yerinden edilmeler”le gerçekleşen⁵⁰ çok vektörlü bir süreç olarak bakmak ve sınıf, toplumsal cinsiyet, dini ve etnik aidiyetler ve siyasi konumlanmaların kesişiminde çatışma ve uzlaşılar yoluyla sürekli olarak yeniden inşa edilen sosyo-mekansal pratikleri görünür kılmak gereklidir.

Her iki kentte de yeniden inşa yoluyla ortaya çıkan soylulaştırma süreçlerinden örneklerle yerinden edilme ve mülksüzleştirmenin temel bir olgu olarak dünyanın iki farklı büyük kentinde kendini gösterdiği ve dar gelirli kesimlerin farklı düzeylerde hem fiziksel hem de sosyal, kültürel ve sembolik olarak yerinden edilmeye maruz kaldıkları gösterilmiştir. Bu örneklerde soylulaştırmanın devlet-özel sektör desteğiyle mutasyona uğrayarak, ilk dalga soylulaştırmanın yarattığı sosyo-mekansal dönüşüme göre daha hızlı, geniş çaplı ve sonuçları bakımından daha radikal bir ayrışma ve dışlanmaya yol açtığı saptanmıştır. Öte yandan, her iki kente dair derlenen çalışmalarda, etnografik saha çalışmaları, derinlemesine görüşmeler ve gözlemlerin niceliksel bir çalışmanın yerinden edilmeye dair göstermekte yetersiz kalacağı dinamikleri ortaya koymada hayati önem taşıdığını tespit etmek gerekir. Buna bağlı olarak da, her iki kentin, her projenin ve etkilenen kesimlerin kendine

⁴⁶ İbid, s. 408.

Cambridge, s. 87.

⁴⁷ L. Lees (2012). “Ideologies of Gentrification and the Right to the City”, *Requalifying the Built Environment: Challenges and Responses* içinde, Lawrence, R. J., Turgut, H., Kellett, P. (yay. haz.), Hogrefe Publishing:

⁴⁸ A. Harris (2008). “From London to Mumbai and Back Again: Gentrification and Public Policy in Comparative Perspective”, *Urban Studies*, 45, s. 2407-2428.

⁴⁹ S. Doshi (2012). “The Politics of the Evicted: Redevelopment, Subjectivity and Difference in Mumbai’s Slum”, *Antipode*, 45:4, s. 844-865.

⁵⁰ İbid.

özgü özellikleri ve sürecin farklılığı itibarıyla, özellikle yerinden edilme süreçleri tartışılırken farklı şekillerde dönüştürülmüş ve kavramın anlam alanı genişleyerek çeşitlenmiştir.

Bu örnekler küresel bir neoliberal kent stratejisi içinde küresel bir soylulaştırma ve yerinden etme coğrafyasından bahsedilebileceğini göstermekle beraber, hayal edilen bu coğrafyada farklı yerlerin devlet gelenekleri, kamu kuruluşları ve merkezi ve yerel yönetimlerinin yapısı, ayrıca toplumsal tabakalaşma, sınıf, cinsiyet, etnik kimlik, ırk ve dini kompozisyonları farklar göstermektedir. Mekanın fiziksel olduğu kadar sosyal, kültürel ve siyasi olarak da olumsallıklar ve ilişkisellikler üzerinden sürekli olarak inşa edildiği düşünülürse, “neoliberal yeniden yapılandırmanın asla öngörülebilir bir süreç olmadığını, uygulandığı biçimleri ve sonuçlarının yerel dinamiklere ve iktidar ilişkilerine bağlı olduğunu” görmek ve devlet kurumları, geliştirici şirketler ve mahalle sakinleri arasında mikro düzeydeki ilişkilere odaklanarak bu süreçlerin olumsal ve tartışmaya açık doğasını görünür kılmak gerekir.⁵¹

Bu noktadan hareketle, karşılaştırmalı bir bakış benimsendiğinde sadece süreçlerin kuruluş ve işleyiş biçimlerinde farklılaşmalar ortaya konmuş olmayacak aynı zamanda soylulaştırma kavramının kendisi gibi, evrelerinin ve türlerinin tanımlanmasında, bir dönemleme yapılarak açıklanmasında ve hatta yerinden edilme kavramının ortaya çıkışında dahi söz konusu olan Batı-merkezli bakış ve kavramsallaşmaların ötesine geçme imkanı da doğacaktır. Hem soylulaştırmanın yeni biçimlerinin hem de yerinden edilmenin farklı coğrafyalarda ele alınması, kent üzerine üretilen akademik yazını, araştırmaları ve sosyal eylem biçimlerini dönüştürecek ve bu alanı yeni bakış açıları ve yeni mücadele biçimlerine açacaktır.

SONUÇ YERİNE

Son 30 yıl içerisinde, küresel olarak çeşitlenmekle beraber, ulusal kent politikalarından başlayarak yerel yönetimlerin kararlarına, konut üretiminden sorumlu kamu kuruluşlarının girişimlerinden altyapı ve çevre düzenlemesi kararlarına, yasal çerçevenin yeniden yapılandırılması ve kentsel yenileme ve dönüşümlerin yasal ve hukuki zemininin hazırlanmasına kadar varan bir skalada işleyen ve girişimci rolü üstlenen bir devlet anlayışı arz eden uygulamalara geçilmesiyle, artık kentlerin sermayenin ana birikim mekanizması haline geldiği açıktır.

Bir anlamda devletlerin sağlıktan eğitime her alanda sosyal devlet olma vasıflarını terk etmekte olduğu bir dönemde, hem kentlerde hem de kent dışı alanlarda, sosyo-mekansal bir eşitliği tesis edecek politikalar geliştirmek yerine zaten sınıfsal, etnik, dini ve kültürel olarak ayrılmış olan toplumsal yapıyı daha da keskin ayrışma ve kutuplaşmalara götürecektir. Kamu kaynaklarının eşitsiz kullanımı ve yerinden dağıtım süreçlerini, şirketlerin, uluslararası finans akışının, üst ve üst orta gelir gruplarının maddi çıkarları doğrultusunda

şekillendiren ve kent yoksulunu bu resmin tamamen dışına iten kamu politikaları, bir yandan belli kesimler için yeni ve bereketli bir yatırım ve birikim döngüsü inşa ederken, aynı anda sistemli olarak bir mülksüzleştirme döngüsü yaratmaktadır.

Kentlerde özellikle son 20 yıl içerisinde kendini daha belirgin bir şekilde gösteren, yeni inşa yoluyla soylulaştırma bu çerçevede devlet destekli bir soylulaştırma biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küre düzeyinde yaygınlaştığı gözlemlenebilen böylesi bir olguyu yeniden düşünmeye, mevcut kavramları tartışmaya açmaya ve yeni yöntem arayışlarıyla hem işleyiş biçimini hem de yarattığı eşitsiz ekonomik, sosyal ve siyasi mimariyi karşılaştırmalı olarak yeniden ele almaya ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada, yeni inşa yoluyla geliştirilen projelerin soylulaştırmanın evrimi içinde 90'lar sonrasında şekillenen üçüncü dalga veya devlet eliyle soylulaştırma kavramalarıyla tanımlanan dönemin ortaya çıkardığı yeni bir soylulaştırma biçimi olduğu gösterilmiştir.

Diğer soylulaştırma türleri ve dönemlerinden aktörleri, üretimi yapıları çevre, sermayenin mekanda konumlanması ve işleyiş ve sosyo-mekansal dinamikler bakımından kimi farklılıklar gösterse de, sermayenin alana yeniden yatırımı, alanın yüksek gelir gruplarınca istila edilmesi sonucu sosyal bir “iyileşme” gözlemlenmesi, yapıları çevrenin hızlı bir şekilde ve ciddi ölçüde değişmesi, düşük gelir gruplarının doğrudan ya da dolaylı olarak yerinden edilmelerine bağlı olarak soylulaştırma kavramına başvurarak okunması önemlidir. Makalenin devamında, yerinden edilmenin soylulaştırmanın marjinal bir sonucu değil, tanımlayıcı bir ögesi olduğunu; hatta sürecin bizatihi yerinden ederek mülksüzleştirme ve yoksunlaştırmaya dayanan yeni bir yönetim, tanzim ve sermaye birikim biçimi olduğu tartışılmıştır.

Küresel düzeyde işlediği gözlemlenen ve büyük kentlerde olduğu kadar, küçük kentler ve taşrada da kendini gösteren yeni inşa yoluyla soylulaştırma ve beraberinde getirdiği yerinden edilme olgusu yaygınlaştıkça, bu alanda üretilen çalışmalar da çoğalmış ve çeşitlenmiştir. Bu noktada, kent araştırmacıları için temel meselelerden biri de soylulaştırmanın yeni biçimleri ile yerinden edilme ve mülksüzleştirme mekanizmalarını görünür kılarak eleştirel bir perspektifle yeni yöntem arayışları ve bakış açıları geliştirebilmek olmuştur. Makalede son dönemde ortaya çıkan bu tartışmalara değinilerek öne çıkan pratik yöntemsel sorularla birlikte, Londra ve Mumbai’de yeni inşa yoluyla soylulaştırma ve yerinden edilme karşılaştırmasından yola çıkarak, karşılaştırmalı bir bakış açısının gerekliliği tartışılmıştır.

Sonuç olarak, yeni biçimleriyle soylulaştırma, klasik soylulaştırmaya göre daha büyük ölçeklerde, etkileri kent merkezlerinden kent çeperlerine, çevre kentlere ve kırsal alana dek yayılan bir süreci tarif etmekte, bütünlüklü bir sosyal, ekonomik, mekansal yeniden inşa sürecine işaret etmektedir. Soylulaştırmanın olmazsa olmaz bir parçası ve kent mekanını yeniden düzenlemenin en önemli araçlarından biri de yerinden etme

⁵¹ T. Kuyucu & Ö. Ünsal (2010). “Urban Transformation as a State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in İstanbul”, *Urban Studies*, s. 3.

stratejileridir. Bugün soylulaştırma alanında, yerinden edilme süreçlerinin ağır sonuçlarına vurgu yapılmasına, ve kısa ve uzun dönemli etkilerinin ciddi biçimde çalışılmasına ihtiyaç vardır. Ancak yeni inşa yoluyla soylulaştırmanın tarihini, yol haritasını çıkarabilmenin, farklı coğrafyalardaki işleyişini belirleyen küresel – yerel ilişkiler ağını araştırmanın bir ayağı da yerinden edilmeyi araştırmanın önündeki kuramsal ve pratik soruları gündemde tutmaktır. Bu da ancak, yeni inşa yoluyla geliştirilen projelerde yaratılan yapı çevre ve sosyal dokunun, yerinden edilmenin çeşitli biçimlerinin, mülksüzleştirme mekanizmalarının ve bununla yaşama ve/veya mücadele etme biçimlerinin toptancı bir bakışla değil, farklılıkları, yeni çatışmaları ve yeni mücadele imkanlarını görmeyi olanaklı kılacak karşılaştırmalı bir bakışla ele alınmasıyla mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- Atkinson, R. (2000). "Measuring Gentrification and Displacement in Greater London", *Urban Studies*, 37, s. 149-166.
- Doshi, S. (2012). "The Politics of the Evicted: Redevelopment, Subjectivity and Difference in Mumbai's Slum Frontier", *Antipode*, 45:4, s. 844-865.
- Glass, R. (1964). "London: Aspects of Change", *Gentrification içinde*, Lees, L., Slater, T., Wyly, E. (yay. haz.), Routledge: New York.
- Hackworth, J. (2002). "Postrecession Gentrification in New York City", *Urban Affairs Review*, 37 (6), s. 815-843.
- Harris, A. (2008). "From London to Mumbai and Back Again: Gentrification and Public Policy in comparative Perspective", *Urban Studies*, 45, s. 2407-2428.
- Hartman, C., Keating, D., LeGates, R. (1982). *Displacement: How to Fight it?*, Berkeley: CA: National Housing Law Project.
- İslam, T., Sakızlıoğlu, B. (2014). "The Making of and Resistance to State-Led Gentrification in Istanbul, Turkey", *Global Gentrifications içinde*, Lees, L., Shin, H. B., Lopez, E. (yay. haz.), Polity Press: London.
- Kuyucu, T. & Ünsal, Ö. (2010). "Urban Transformation as a State-led Property Transfer: An Analysis of Two Cases of Urban Renewal in İstanbul", *Urban Studies*, s. 1-21.
- Lees, L. (2008). "Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance?", *Urban Studies*, 45 (12), s. 2449-2470.
- Lees, L. (2012). "Ideologies of Gentrification and the Right to the City", *Requalifying the Built Environment: Challenges and Responses içinde*, Lawrence, R. J., Turgut, H., Kellett, P. (yay. haz.), Hogrefe Publishing: Cambridge, s. 87.
- Lees, L. & Davidson, M. (2005). "New-Build Gentrification and London's Riverside Renaissance", *Environment and Planning A*, 37, s. 1165-1190.
- Lees, L., Slater, T., Wyly, E. (2008). "The Birth of Gentrification", *Gentrification içinde*, Routledge: New York, s. 4.
- Lees, L., Slater, T., Wyly, E., (2010). "Gentrification and Displacement: Introduction to Part Four", *The Gentrification Reader içinde*, Routledge: London, s. 317-323.
- Lees, L. & Davidson, M. (2010). "New-Built Gentrification: Its Histories, Trajectories, and Critical Geographies", *Population, Space and Place*, 16, s. 395-411.
- Roy, A. (2005). "Urban Informality: Towards an Epistemology of Planning", *Journal of the American Planning Association*, 71 (2), s. 147-158.
- Sakızlıoğlu, B. (2014). "Inserting Temporality into the Analysis of Displacement: Living Under the Threat of Displacement", *Journal of Economic and Social Geography*, 105:2, s. 206-220.
- Shaw, K. (2002). "Culture, Economics and Evolution in Gentrification", *Just Policy*, 28, s.42-50.
- Slater, T. (2009). "Missing Marcuse: On Gentrification and Displacement", *City*, 13:2-3, s. 292-311.
- Smith, N. (1986). "Gentrification, the Frontier, and the Restructuring of Urban Space", *Gentrification of the City içinde*, Smith N., Williams P. (yay.haz.), Allen & Unwin: London, s. 3.
- Smith, N. (1982). "Gentrification and Uneven Development", *Economic Geography*, 68, s. 139.
- Smith, N. (2002). "Yeni Küresellik, Yeni Şehircilik: Küresel Kentsel Strateji Olarak Soylulaştırma", *Planlama*, 2006/2, s.13-27.
- Smith, N. (2008). "On the Eviction of Critical Perspectives", *International Journal of Urban and Regional Research*, 32 (1), s. 195-197.
- Wacquant, L. (2008). "Relocating gentrification: the working class, science and the state in recent urban research", *International Journal of Urban and Regional Research* 32, s. 198-205.
- <http://www.bianet.org/bianet/medya/142955-bir-yilda-13-bin-kentsel-donusum-haberi> (Ziyaret tarihi 03.01.2013)
- <http://www.rc21.org/conferences/berlin2013/8.php> (Ziyaret tarihi 12.01.2013)
- https://www.academia.edu/7917466/The_Use_of_the_Concept_Global_South_in_Social_Science_and_Humanities (Ziyaret tarihi 01.10.2014)

